Hayykitap - 195
Söyleyecek Sözü Kalanlar - 5

7 / 24 ANNELİK
Erdoğan Çalak
Ceren Çalak Koca

Editör: Belgin Sunal

Düzelti: Nil Çakarlar

Kapak: Latif Çetinkaya
Sayfa Tasarımı: Turgut Kasay

ISBN: 978-605-4325-XX-X
1. Baskı: İstanbul, Kasım 2012

Baskı: Özkaracan Matbaacılık
Yalçın Koreş Cad. Basın Sanayi Sitesi No:13
Bağcılar - İstanbul
Sertifika No: 12228
Tel: 0212 630 64 73

Hayykitap
Zeytinoğlu Cad. Şehit Erdoğan İban Sok.
No:36 Akatlar Beşiktaş 34335 İstanbul
Tel: 0212 352 00 50 Faks: 0212 352 00 51
info@hayykitap.com
www.hayykitap.com

7 / 24 ANNELİK

Erdoğan Çalak
Ceren Çalak Koca

Erdoğan Çalak

1953 İstanbul doğumludur. Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra üniversite ve uzmanlık eğitimini İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yapmıştır. Uzmanlık eğitimi döneminde psikanaliz eğitimi almış, kendi psikanalizini tamamlayarak muayenehanesinde çalışmaya başlamıştır. 25 yıldır psikiyatri ve psikoterapi pratiğinin içindedir. *Öfkeden Sevgiye Üç Hâkim Duygu* adlı, yayınlanmış bir kitabı vardır. İki kız babasıdır.

Ceren Çalak Koca

1979 İstanbul doğumludur. Bilgi Üniversitesi Psikoloji Bölümü mezunu, Bahçeşehir Üniversitesi Psikoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisidir. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Kliniği'nde psikolog olarak görev yapmanın yanı sıra çocuk ve ergen psikoterapisti olarak da çalışmaktadır. Bir kız annesidir.

İçindekiler

ÖNSÖZ

Geçmişin mirası, günümüzde her alanda müthiş bir biçimde yeniden irdeleniyor. Yüzyıllardır geçerli sayılan kalıplar, yüz yıl önce kutsal sayılan birçok kavram bugün sorgulanıyor. Neyin doğru, neyin yanlış olduğuna ilişkin bütün düşünceler tartışmaya açık bir durumda. Bu çağ bir yandan bütün sınırlamaları ve kısıtlamaları paramparça edip özgürleştirici bir etki oluşturuyor, diğer yandan da insanlığın geleceği açısından kalıcı olması gereken, geleneğin içindeki değerleri bozabiliyor. Elbette bu kaçınılmaz çünkü insanlık kültürü büyük bir dönüşümden geçiyor. Tarih boyunca bütün büyük dönüşümler sırasında kafalar karışmış, taşlar yerine oturana kadar dönüşümün bedelleri ödenmiştir.

Çağlar boyu gelen doğruların değişmesi ya da bilim ve teknolojideki ilerlemeler kökten dönüşümlere yol açsa da, insan dediğimiz varlık için bu böyle değildir. Bundan binlerce yıl önceki insan yavrusunun özellikleriyle günümüzün bebeği arasında büyük bir fark yoktur. Her iki çağın bebeği de ancak duyarlı bir annenin verdiği emekle hayatta kalabilir ve toplumunun parçası olabilecek birisi haline gelebilir.

İnsanın bir kültür varlığı olabilmesi, aile dediğimiz sistemle mümkün olmuştur. İnsan yetiştiren ve insanlığın devamlılığını sağlayan kurum ailedir. Her kurumun ve kavramın sorgulandığı günümüzde "aile" ve bununla beraber "annelik" ve "babalık" da yeniden tanımlanmaktadır. İnsanların zihniyet dünyasındaki değişim; rolleri, ihtiyaçları, hayatı anlamlandırma biçimlerini, ruhsal yatırımları etkilemekte ve yeniden yapılandırmaktadır.

Televizyon, internet, facebook, twitter gibi sosyal ağlar eski çağlarda kültürler arasında yüzlerce yılda oluşan etkileşimi birkaç yıla sığdırmakla birlikte, gerginliği, korkuları, kafa karışıklığını artırıyor, uyum sağlamayı zorlaştırıyor.

Biz kendi alanımızda -psikoterapi alanında- özellikle çocuk tedaviciliği uygulamasında, ailelerin kafalarının çok karışık olduğunu görüyoruz. Karı kocanın birbirinden, anne babaların çocuk karşısında kendilerinden beklentileri, çoğu zaman sağlıklı bir çocuk yetiştirmeye uygun değil. Sağlıklı çocuk derken ebeveynini, kardeşlerini ve arkadaşlarını sevebilmeyi; öğrenmeye, yeterlilik artırmaya, çalışmaya ve yaşına uygun sorumluluk almaya uygun bir ruhsal malzemeye sahip olmayı kastediyoruz.

Günümüzde genç çiftlerin ilişkilerinin daha çok "iyi bir ortaklık" tanımına uyduğunu, kadın ve erkek farkının ortadan kalkmaya başladığını gözlüyoruz. Kadınlar kendilerinden beklediklerini kocalarından, aynı şekilde, erkekler de kendilerinden beklediklerini karılarından bekliyorlar. Birbirini tamamlamak yerine birbirlerine benzemeye başlıyorlar. Bu ilişki biçimi kadın erkek sevgisinden çok arkadaş, dost ilişkisi modelini oluşturur ve eşler arasındaki cinsel çekim azalır ki bu da kadın erkek ilişkisinin temel vasfıdır. Diğer yandan, anne babalar çocuklarının ebeveyni değil, arkadaşı olmaya çalışıyorlar. İnsanın, hayatının çeşitli dönemlerinde pek çok arkadaşı olabilir ama sadece bir anne ve babamız vardır.

Daha trajik bir değişimse, annelik alanında görülüyor. Anneler, anneliğin ev işi yapmak gibi düşük kalitede bir emek gerektirdiğini düşünüyor, çocuk bakmayı küçümsüyorlar. Onlara göre eğitim isteyen işler daha yüksek bir statüyü ifade ediyor, eğitim istemeyen faaliyetlerse okuma yazması olmayanların da yapabileceği düşük kalitede bir emek anlamına geliyor. Öyle olunca, bebekleriyle üç

dört aylık bir meşguliyetten sonra eğitimini aldıkları işlerine dönmeye ve bebeklerini bakıcılara bırakmaya eğilimli oluyorlar.

Hâlbuki annelik, (ÇIKARDIĞIMIZ KISMI YAZARA SORACAĞIZ) insan yavrusundan ruhsal bir varlık oluşturma işlevidir. Özellikle bebek anneliği dünyadaki en kalifiye emektir ve bu emeği ancak bebeği karnında büyüten kadın üretebilir. Bebek anneliğindeki ciddi aksamaların kişinin gelecekte çeşitli akıl hastalıklarına yatkın olmasına veya ağır korkuları olan bir insan oluşmasına neden olabileceğini de biliyoruz. Biz, kıymetli herhangi bir eşyalarını emanet etmeyecekleri insanlara bebeklerini, çocuklarını emanet eden annelere şaşkınlıkla bakıyoruz. Böylesi bir sağduyu eksikliğine ne tür etkenlerin sebep olabileceği önemli bir merak konusudur.

Bu kitap, bu büyük dönüşüm döneminde, kadın erkek arasındaki sevginin, cinselliğin, anneliğin ve babalığın önemine tekrar dikkat çekme ihtiyacıyla yazılmıştır.

Birinci Bölüm:

ANNELER, BABALAR VE ÇOCUKLARI

BİR BEBEKTEN, SEVEBİLEN BİR VARLIĞA DOĞRU

İnsan doğduğu zaman canlı bir varlıktır, ancak onu insanlaştıran, bebeklik dönemi ve sonrasında ona verilebilenlerdir. Bebeğin bütün ilişki kurma kapasitesi, ilişki biçimi ve bunun için ihtiyacı olan ruhsal malzeme, anneyle ilişkisi içinde oluşur. Bebeğin kendi ihtiyaçlarını fark etmesi ve bunları benimsemesi bile, annesi onun ihtiyaçlarını algılayıp karşıladığı için mümkün olur. Böylece bir insan bütün hayatı boyunca kendisine annesinden öğrendiği anneliği uygular, dolayısıyla annemizle ilişkimiz, kendi ihtiyaçlarımızla olan temel ilişkimizi oluşturan modeldir. Kendimize gösterdiğimiz gerçek duyarlılıklar veya ihmaller, kendimize olan sevgimiz, öfkemiz büyük ölçüde anne kökenlidir.

Annemizden başka insanlarla kurduğumuz ilişkiler de, onunla olan ilişkimizin modelini takip eder; iç dünyamızın da, dış dünyayla kurduğumuz ilişkinin de temeli, annemizin bizimle kurduğu ilişkinin niteliği ölçüsündedir. Aynı şekilde, başkalarına baktırılan çocuklar ruhsal malzemelerini o kişilerden almış olurlar. Ancak yabancı kişiler çoğu zaman çocuğun sadece aç ve susuz kalmamasını, ağlamamasını sağlamaya çalışan bir bakım verdikleri için, bebekte/çocukta fazla bir ruhsal malzeme oluşturamazlar. Böyle büyüyen insanların iç dünyası fakirdir; duygularının çeşitliliği ve yoğunluğu düşüktür, can sıkıntısına yatkındırlar.

Dolayısıyla annenin ilişki biçimi, öfkesi, sevgisi, savunmaları, normları, hayatı anlamlandırma biçimi ve hedefleri çocuklara geçer. İyi annelik, bebeğiyle/çocuğuyla ilişki kurabilen, onu gören,

duyan, hisseden ve anlayan bir kadının yaptığı anneliktir. İyi bir annelik almış olan insanın ilişki kurma kapasitesi yüksektir. Bunun anlamı, karşımızdaki insanı kolaylıkla anlamak, onu hissetmek, ne kadar yakın, ne kadar uzak olacağımızı doğru ayarlamak, onunla ayrı varlıklar olduğumuzu, onun duygularının, ihtiyaç ve isteklerinin farklı olduğunu algılamak, onu kendimizle karıştırmamaktır.

İlişki kurma kapasitesi yüksek olan bir kişinin karşısındaki insanla ilişkisi sadece sözel değildir, hatta sözel olmayan ilişki daha fazla ağırlık taşır. Böyle bir insan, konuşmadan da karşısındaki insanı anlayabilir. İyi annelik almış olan bir insan yüzeysel değildir, içindeki sevginin, öfkenin farkındadır, iç dünyasını algılar ve bu algıya göre davranır; bu yüzden samimi ve hakikidir. Böyle insanlar mantıklarından çok sezgilerini dinlerler. İyi bir annelik almış olmak kendine ve dış dünyaya duyarlı olmayı sağlar. Böyle insanlar kendilerinin ve başkalarının ihtiyaçlarını ve duygularını iyi anlarlar. Duyarlı ve açık olmalarına rağmen, ruhsal dengeleri dışarıdan gelen etkilerle sarsılmayacak kadar güçlüdür.

Buna karşın hayatı, isteklerinin peşinden koşarak, kaygılarının altında ezilip öfkesinin oyuncağı olarak, kendisini olgunlaştıracak, zenginleştirecek derin bağlar kuramadan, anlamdan yoksun bir süreç şeklinde yaşamak da mümkündür. Bu durumda karşımızdaki insanı anlamadan, duymadan, görmeden yaşarız, onun yerine kendi tahayyülümüzü koyarız; aslında kendi tahayyülümüzle ilişki halindeyizdir, karşımızdaki insanla değil. İsteklerimize uygun davranıldığında memnun olur, tersi durumda öfke duyarız. Böyle bir ilişki yapısına sahip bir insan, isteklerine uygun davranmayan kişileri çoğu zaman kötü insanlar olarak algılar. Anlaşılacağı gibi, nasıl bir hayat yaşayacağımızı önemli ölçüde belirleyen unsur annemizden aldığımız temel nitelikler ve annemizin bebekliğimizden itibaren bizimle kurduğu ilişki sayesinde oluşmaya başlamış olan ilişki kapasitemizdir.

Bir anne bebeğini içinde büyük bir sevgi hissederek ve bütün dikkatini vererek besliyorsa, beslenme saatleri anne için de bir keyif oluyorsa, bu bebek ilerde kendisine duyarlı, zevk almaya, ilişki kurmaya müsait bir insan olacaktır. Tersine, anne bebeğini sabırsızlıkla ve sıkılarak besliyorsa, o anda aklı başka konulardaysa, bu bebek gelecekte, yaptığı şeyleri vazife gibi yapan, zevk alma kapasitesi sınırlı, dikkati dağınık, kendisini sıkıcı zanneden veya farkında olmadan sıkıcı hale getiren bir insan olacaktır.

Bu iki durumda, iki bebek de aynı miktarda mama yemiş olmasına rağmen aktarılan ruhsal malzemeler farklıdır. Nasıl bir insan olacağımızı esas olarak ne kadar yediğimiz değil, nasıl yedirildiğimiz belirleyecektir. Elbette annenin her zaman çok sevgi dolu olamaması, bazen öfkeli ve yorgun olması doğaldır. Zaman zaman annelik kapasitesinin düşmesi bebeğe bir zarar vermez. Ancak uzun süreli olduğunda bebeğin ya huzursuzluğu artar, ya iştahı kesilir ya da ruhsal gelişmesi durur. Çoğu zaman bebekte bir sorun oluştuğunda zaten anne anlar.

Anti-depresanlar

Burada bir parantez açarak, doğum sonrasında annenin antidepresan kullanması konusuna değinmekte fayda var. Bebek annesinin çeşitli sebeplerle kendisini kötü hissedip depresif bir ruh haline kayması sık görülen bir durumdur. Depresif ruh hali genellikle isteksizlik, hiçbir şeyden zevk alamama, sabah kalkmak istememe, çabuk yorulma, çabuk sıkılma, asabiyet gibi şikâyetlere neden olur. Aslında bu şikâyetler annenin hayatından memnun olmadığını, yaşadığı hayatın ihtiyaçlarına veya fantezilerine uygun olmadığını gösterir. Elbette bu durum kadının anneliğini bozar

ve ortaya bebeğiyle ruhsal bir ilişki kuramayan yetersiz bir anne çıkar; bebek bu durumdan zarar görür, ruhsal gelişmesi durur.

Bu durumdaki anne çoğu zaman anti-depresan ilaçlarla tedavi edilmeye çalışılır. Bu tutum yanlıştır çünkü anti-depresan ilaçlar anneyi yüzeyselleştirir ve ilişki kurma kapasitesini düşürür. İlaçlar, özellikle enerji ve motivasyon eksikliğinden kaynaklanan isteksizlik, sabah kalkamama, çabuk yorulma gibi şikâyetlerini azaltarak annenin hayatını kolaylaştırmış olur fakat bu aynı zamanda, annenin hayatının kalitesinin düşmesi anlamına da gelir. Bunun bebek anneliğine yansıması, bebekle ancak yüzeysel bir ilişki kurabilmek ve ona sadece bakım verebilecek bir annelik yapmak olacaktır. Bu durumda kadın, bebeğiyle güçlü bir ruhsal ilişki kuramayacaktır.

Annenin depresif bir ruh haline girdiği durumlarda yapılması gereken, kadının içinde yaşadığı dünyanın, eşinin, kayınvalidesinin, kendi annesinin ona karşı daha duyarlı olmasını sağlamaktır. Bebeğin zarar görmesini engellemenin tek yolu, anneyle dayanışacak, ona sevgi verebilecek insanların, annenin yükünü azaltarak onu desteklemeleridir.

Annenin, çocuğuna ihtiyacı olan anneliği verebilmesi için özellikle bebeklik döneminde ciddi bir desteğe ihtiyacı olacaktır. Bu anlamda, çocuğun hayatında babanın rolü önemlidir çünkü annenin enerji düzeyi babayla ilişkisinden çok etkilenir. Kocasıyla ilişkisinde mutlu bir kadının anneliğiyle, kendisini yalnız ve ihmal edilmiş hisseden, kocası tarafından sevildiğini hissetmeyen bir kadının anneliği arasında büyük bir fark vardır.

Hem yol gösterici, hem örnek

Baba, üç yaş sonrasında çocuğun ruhsal malzemesini nasıl kullanacağını belirleyecek kişi olması bakımından çocuğun geleceğinde dolaysız olarak da çok önemlidir. Hem kız hem erkek çocuk, dünyada kadınlar ve erkekler diye iki cins olduğunu babanın varlığı üzerinden kavrar. Babanın en önemli işlevlerinden biri, çocuğun kendisini ve dışındaki dünyayı doğru bir biçimde tanımlamasını sağlamaktır. Sağlıklı bir kişilik geliştiren çocuk, kendisinin çocuk olduğunu, anne babasının kendisinden daha yeterli ve güçlü olduğunu, onlar sayesinde hayatta kalabildiğini ruhen anlamıştır. Hem yol gösterici hem de örnek olabilen, söylenenlerin hayata geçirilmesinde ustalık yapabilen bir baba, çocuğun malzemesini çalışkan, üretken, yardımsever, sorumluluk üstlenen bir insan olacak şekilde kullanmasını sağlayacaktır.

Dolayısıyla çocuk üç yaşına gelene kadar ruhsal malzemesi öncelikle anne tarafından oluşturulur, sonrasında ise bunu anneyle birlikte devam ettirecek, oluşan malzemeyi biçimleyecek, çocuğu hayata hazırlayacak ve hayat gerçeğine uygun hale getirecek olan, babadır. Bunun için baba, çocuğu yeterliliğini artırmaya, öğrenmeye, gelişmeye zorlar. Ruhen büyüme, ancak büyüten bir varlığın olması halinde gerçekleşebilir ve büyütülecek olan kişide ruhsal malzeme oluşturulmasını, oluşan malzemenin biçimlendirilmesini içerir. Birbirini seven ve işbirliği yapabilen çiftlerin oluşturduğu bir ailede çocuğun büyütülmesi, anne babanın ortak çabasıyla mümkün olur.

Normal gelişen, her isteğinin olacağı fantezilerini geride bırakabilen çocuk üç yaşından itibaren babasına yönelirken, dış dünyaya da yönelmiş olur. Dolayısıyla üç yaşına kadar çocuğun deneyim alanı aile içiyken, bu yaştan itibaren yeni ve geliştirici deneyim alanı dış dünyadır.

Ergenin yeni ailesi

Ergenlik çağında ise, özellikle genç erkekler ruhsal yatırımla-

rını ailelerinden neredeyse tamamen çekip dış dünyaya yönelebilmelidir. Ergenin yeni ailesi, arkadaşlarıyla kurduğu dünyadır. Aslında bu, ergenin erişkin olmaya, kendi doğrularını ve ondan beklenenlerin ötesine geçen bir hakikiliği oluşturmaya yönelmesinin ifadesidir. Bu dönemde gencin birçok aşırılığa kayması kaçınılmazdır ve bu doğal olarak anne babayı korkutur. Çocuğunun hayata yeterince hazır olmadığını hisseden çoğu ebeveyn, onun aileden kopma çabasına engel olmaya çalışır.

Kimi anne babalar da çocuklarının hatalı davranmasından çok korkar ve engellemeye çalışırlar. Oysa hata yapmadan kimse öğrenemez; büyükler genellikle bunu unuturlar. Bazı anne babalar, ergenin dış dünyaya ve arkadaşlarına yönelimini kendilerine karşı yapılmış nankörlük olarak algılar ve öfkeli bir kırgınlık havasına girerler. Oysa ergen, tam da yapması gerekeni yapmaktadır. Artık asıl deneyim alanı, dış dünyadır. Dış dünyadan zarar görmemesi için ergenin yaşına uygun yeterlilikte gelişmiş olması gerekir. Ergen, arkadaşlarını sevebilecek, onlara bağlanabilecek, onlarla dayanışma içine girebilecek, kendisine karşı yapılan ufak hataları, şakaları taşıyabilecek, sorumluluk alabilecek gelişkinlikte olmalıdır. Aksi takdirde dış dünyadan çekilir, yalnızlaşır veya içine kapanır.

Ergenlik çağıyla beraber annenin, babanın, akrabaların, kardeşlerin hayatımızdaki rolü azalır. Burada hemen belirtelim ki, bize emek veren, ruhsal yatırımı olan birçok insan vardır. Amcaların, dayıların, teyzelerin, halaların, dedelerin, anneanne ve babaannelerin, bazen evde çalışan insanların bile çocukluk döneminde etkileri olur. İşte ergenlik döneminde bütün bu yakın çevrenin yerini aşk ilişkileri, dostluklar almaya başlar. Bu yeni insanlarla yaşadığımız deneyimler de, çocukluktaki aile içi ilişkiler kadar olmasa da, kişiliğimizin, doğrularımızın oluşumunda etkilidir. Bütün dostluk ve işbirliği ilişkilerinin geliştirici etkisi vardır; yaşanan

sevgi ilişkilerinin yoğunluğu ve etkileşimin gücü bazen çok derin izler bırakabilir. Tüm bu deneyimler, hayatımız boyunca var olacağımız alanlarda -mesleğimiz de dâhil olmak üzere- işimize yarayacak ve yeterliliğimizin artmasını sağlayacaktır. Kendimize arkadaşlarımızdan kurduğumuz dünya, yaşadığımız hayat tecrübeleri ve başımıza gelen birçok olay, hem karakterimiz üzerinde hem de yeni malzememizin oluşmasında etkilidir.

Seçimlerimiz...

Buraya kadar söylediklerimizden, insanın büyük ölçüde annesi, babası ve içinde büyüdüğü ortamın ona verebildikleriyle oluştuğunu, kendisinin bunda çok fazla bir rolü olmadığını ifade etmiş oluyoruz, ancak bu tamamen doğru değildir. Bütün bu hayat deneyimleri kadar önemli olan bir başka etken, seçimlerimizdir. Hep kolay olanı seçen bir insanla, yapması gereken neyse onu yapmadan huzurlu olamayan iki insan aynı noktadan yola çıksalar da çok farklı yerlere varacaklardır. Sorunların çözümünde sorumluluk üstlenmek veya umursamamayı ve uzaklaşmayı seçmek tamamen iki ayrı yoldur ve bizi başka insanlar olmaya götürür. Sorumluluk üstlenebilen bir insan hayatını zorlaştırmış olur ama o oranda da sürekli gelişir ve kapasitesi artar. Sorumluluklarından kaçan ve rahatına düşkün kişi ise yerinde sayar. Hatta çoğu zaman, yaşı ilerledikçe giderek çıkarcı, rahatının bozulmasından korkan bir insana dönüşür.

Hayatımızda binlerce defa başkalarından üstün olma isteği ile onları sevme ve dayanışma içinde olma isteği arasında bir seçim yapmak zorunda kalırız. Bu seçim, nasıl bir hayatımız olacağı konusunda tamamen belirleyicidir. Burada önemli olan, kişinin hayatı nasıl anlamlandırdığıdır. Birçok insan zenginlik, güzellik, başarı gibi özünde üstün olma, statü yükseltme gibi hedeflerin hayatını anlamlandıracağını düşünür, bütün kapasitesini bu amaçlar

için seferber eder. Sevgi yerine başarıyı seçmek, ergenlik çağında insanın dostluk kapasitesini, daha sonra da karşı cinsle yaşayacağı sevgi ilişkisinin kalitesini bozar.

Aslında sevme kapasitemizi olumsuz yönde etkileyen her seçim diğer bütün ilişkilerimize yansır, hayatımızın anlamını azaltır. Para, güzellik, başarı, ün gibi somut hedefler, anlamı yok eder çünkü anlam soyut bir alanda oluşur. Hayatının anlamını sevdiği insanlarla bir arada olarak, sevdiği bir işi yaparak, sevdiği bir ortamda yaşamak üzerine oluşturmaya çalışan bir insan, "başarılı" olmaktan çok "sevilebilir" olmak ister. Ancak o zaman insanlarla yaşadığı dostluklar kalıcı ve duygusal olarak doyurucu olacaktır. Başkalarına üstünlük kurma çabası insanı yüzeyselleştirir ve sevgi ilişkilerini bozar.

İnsanın kendisinden ve seçtiği insanlardan dürüstlük, çalışkanlık, tutarlılık, verdiği sözleri tutmak gibi nitelikler beklemesi ve yalan söylememeyi kural haline getirmesi, onu kalıcı bir sevgi ilişkisi oluşturabilecek vasıflarda tutar, geliştirir, kapasitesini artırmaya zorlar. Aynı şekilde, insanın kendisini gerçekçi bir zeminde ve biraz da olsa zorlayarak idare etmesi geliştirici bir etki oluşturur. Hayatın zorlukları, çekilen birçok acı, -bozulmadan kalabiliyorsak- bizi güçlendirir, büyütür ve olgunlaştırır. Rahatına düşkün, tembel veya kolaya kaçan ve kendini beğenmiş bir insan olmak gelişmeyi durdurur.

Bütün bu anlattıklarımızla, insanın geleceğinin, yapısının büyük ölçüde içine doğduğu ortam tarafından oluşturulduğunu söylemiş oluyoruz. Peki yapımızı, geleceğimizi değiştirebilir miyiz? Bu çok zordur ama zorluklarla dolu bu yolda sabırla, belirli doğrulara sarılarak ilerlediğimiz takdirde imkânsız değildir. Zaten başımıza gelen şeyler de bizi değişmeye mecbur eder; ancak doğru seçimler

yapabilen insanlar hayatlarını değiştirebilirler. Öyleyse sevgiden, çalışkanlıktan, doğruluktan, dürüstlükten yana seçimler yapabilen insanların bu özelliklere uygun bir hayat oluşturabileceklerini ve bunu yaşayacaklarını söyleyebiliriz. Herkes ne ekiyorsa onu biçer.

ANNELİK VE BABALIK TANIMLARI

Yeterli ve doğru bir annelik ve babalık tanımı yapabilmek için öncelikle "ruhsal yatırım" kavramını ve "sevgi duygusu"nu açmak yerinde olacaktır.

Ruhsal yatırım

Doğduğunda sadece canlı bir varlık olan insanı insanlaştıran etkenin doğumdan sonra annesinden aldıkları olduğunu söylemiştik. Annenin bebeğiyle kurduğu ilişki içinde, öncelikle bebeğin ruhsal malzemesi oluşur fakat aynı zamanda anne, bu ilişki üzerinden bebeğine kendi duygu dünyasından ruhsal malzeme de aktarır. Bebeğin ruhsal malzemesi dediğimiz içerikse, bir yanıyla onun canlılığını muhafaza edebilmesini, acıkmasını, beslenmesini sağlayan enerjidir. Diğer yandan da, bebeğin ruhsal gelişiminin kesintiye uğramaması halinde onun bağlanmasını, sevmesini, haz almasını mümkün kılan bir hale dönüşecek olan enerjidir. Acıkma gibi bedensel ihtiyaçlar dışında bebeğin ruhsal varlığını oluşturacak olan bu enerjiyi, ayrışmış enerji olarak ifade etmek mümkündür. Ayrışmış enerji bebeğin yakın çevresinin, özellikle annesinin sağladığı her türlü olumlu, duyarlı, şefkatli, sıcak, neşeli yaşantıyla, ruhsal yakınlıkla oluşur.

Bebek, annesinin onunla kurduğu ilişki sayesinde ilk aylardan itibaren bu olumlu yaşantıları "iyi" tanımı altında biriktirmeye ve bu alan üzerinden haz duyabilen, annesinden başlamak üzere başkalarıyla ve dünyayla ilişki kurabilen bir varlık haline gelmeye başlar. Bu sayede anne, bebeği için ne oranda iyi ve duyarlı bir anne olabiliyorsa, onun doğumla birlikte getirdiği ham malzemesini o oranda hayata, yaşamaya ve gelecekte sevebilen bir varlık olmaya uygun şekilde ayrıştırır. Anlaşılacağı gibi anne, bebeğin ve giderek çocuğun ruhsal malzemesinin hem niteliğini hem de miktarını oluşturur.

Burada sözünü ettiğimiz ilişki hemen hiçbir biçimde akli olmayıp duyarlılık, sezgi, hissediş üzerinden gelişir ve temelde, görünenden çok daha derin, sözel olmayan bir ruhsal ilişkidir. Anne bebeğine/çocuğuna ne oranda ruhsal yatırım yapabiliyorsa, çocuk da zamanla anneye ve dünyaya aynı oranda ve nitelikte yatırım yapabilmeye başlar. Elbette madalyonun diğer tarafı da vardır. Doğumumuzla birlikte gelen ve annenin henüz ayrıştıramadığı ham, öfkeli ruhsal enerjiyle birlikte olumsuz, korku ve kaygı verici yaşantılarla oluşan yekûn da "kötü" olarak başka bir birikim oluşturur. Bir insanın hayatı, temelde bu iki alan üzerine kuruludur ve kendimizi, başkalarını ve dünyayı bu alanlardan yola çıkarak algılar ve değerlendiririz. İçimizdeki "iyilik" duygusu, kötü olandan kaçınma isteği, hatta ihtiyacı böyle oluşur. En değerli ve temel yaşantılarımız ve giderek temel kavramlarımız kaynağını bu alandan alır. İnsanı insan yapan, "iyi annelik"tir.

Doğru sermayenin doğru yatırımı

Eğer anne bebeğiyle bu ilişkiyi oluşturabildiyse, büyüme süreci içinde, ilerde babanın ve yakın çevrenin de katkısıyla çocuğun ruhsal yatırım kapasitesi oluşur. Bir başka ifadeyle, insanın kendi varlığını ve dünyasını oluşturabilmek için kullandığı ruhsal enerjiye, onun ruhsal yatırım kapasitesi diyoruz. Bu kapasite ne kadar fazlaysa, yani sıcak, olumlu, hazza ve sevgiye dair alanımız ne kadar genişse kendimize o kadar anlamlı, derin ve geniş bir dünya kurabiliriz. O oranda çalışmaya, dikkatimizi yoğunlaştırabilmeye, üretmeye, yaratıcı çalışmalara yatkın oluruz.

Kendimize olan yatırımımız da bu sermayeden kaynaklandığı için, kapasitesi yüksek olan insanlar kendilerine de değer verirler, kendilerine karşı da duyarlıdırlar. Bir insanın dünyası kendisinden, yatırım yapabildiği eş, çocuk, kardeş, arkadaş gibi insanlardan, ev, eşya, kıyafet gibi cansız nesnelerden oluşur. Kendimiz de dâhil, yatırım yaptığımız her şey bizde kaybetme korkusu oluşturur; hastalanmaktan, ölmekten, sevdiklerimizden mahrum kalmaktan korkarız.

Yatırım kapasitesi düşük insanlar amaçlarından, nesnelerden ve bağlandıkları insanlardan kolay sıkılırlar, maymun iştahlı dediğimiz insanlardır. Zorluk karşısında amaçlarından kolay vazgeçerler ya da amaçlarını kolay değiştirirler, arkadaşlarından kolay koparlar, beklentilerine uygun davranılmadığında kolay kırılıp uzaklaşırlar. Yatırım kapasitesi düşük olan insanların en önemli özelliği, can sıkıntısı çekmeye çok yatkın olmalarıdır.

Yatırım kapasitesi yüksek olan insanlarsa enerjileri fazla olduğu için çalışkan, sebatkâr ve mücadelecidirler. Uzun süreli bir emeği fazla zorlanmadan oluşturabilirler ve bu emek de yine yatırım kapasitelerinin artmasını sağlar. İnsan ilişkilerinde rahatlıkla sorumluluk üstlenirler, kıymet bilirler ve vefalı olurlar. Elbette bu özellikler iyi bir anne ve baba olmaya da hizmet eder. Ruhsal yatırımlarımızla oluşturduğumuz dünyayı anlamlı kılan öncelikli amaçlarımız vardır ve bunları gerçekleştirmeye çalışırız. Sözgelimi aile kurmak, başarılı olmak, çocuklarımızı büyütmek ve onların geleceğini kurabilmek isteriz.

Diğer yandan, hayatımızı herkesten üstün olmaya çalışmak gibi amaçlar da yönetebilir, bu da bir ruhsal yatırımdır. Bu durumda kendimizi başka insanlarla kıyaslayarak onlar arasında bir

yer edinmekle meşgulüz demektir. Mutluluğumuz ötekilerin ne kadar aşağıda, bizim ne kadar yukarda olduğumuza bağlıdır, dolayısıyla başkalarının iyiliğini isteyemez hale geliriz. Rekabet duygumuz ön plandadır, sevgimiz azalır ve zamanla en yakınlarımızı bile sevemez hale geliriz.

İnsan doğduğu andan itibaren annesinin sevgisiyle insanlaştığı için, sevgiden uzaklaşmak insanı kendisinden uzaklaştırır, yüzeyselleştirir, hayat anlamsızlaşmaya başlar. Bir sevgi nesnesine bağlanmak, bir başka insana ya da anlama yatırım yapmak ise ruhumuza iyi gelir. “Başkalarından üstün olmak”, “başarılı olmak”, “statüsünü yükseltmek” çağımızın, içinde yaşadığımız küresel ekonomik sistemin yükselen değerleridir. İçimizdeki sevginin gereklerini yerine getirmeyi hayatımızı anlamlandırmanın yolu olarak görüyor ve sağlıklı olmayı “sevebilen ve üretebilen bir varlık olmak” olarak tanımlıyorsak, bu yükselen değerler aynı zamanda insanları sevmekten uzaklaştırdığı için çağımızın hastalığıdır.

Sevgi duygusu

Sevgi, aslen enerjidir ve yapıcı niteliği yüksek bir duygudur. Bu duygunun enerjisi sayesinde seven kişi kendi ihtiyaçlarını, beklentilerini, çıkarlarını bir kenara koyup sevdiği varlığa karşı duyarlı olabilir, onun iyiliği için emek verebilir. Bu emeği verebilmek seven kişiyi mutlu eder. Yaptıkları içinden gelir, karşılık beklemez. Sevme kapasitesi olan bir insan, sevdiği kişi için yapabileceği şeyleri yapmazsa kendisinden memnun olmaz; ya kendisini bencil bulup utanır ya da suçlu hisseder.

Sevgi duygusu, karşısındaki insanın “iyiliğini isteyen” bir duygu olduğu için onun kendisine bağımlı ve muhtaç olmasından hoşlanmaz, hatta bundan korkar. Bu yüzden, sevgi aslen karşısın-

dakini “büyütmeye çalışan” bir duygudur; sevileni kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek, muhtaç olmaktan kurtulacak bir hale getirmeye çalışır. Şımarıklık, mızmızlık, tembellik, insan kullanma, kendini acındırma çabaları seven bir kişide öfke uyandırır. Böyle özellikleri olan insanlar sevgiyi suiistimal etmeye yönelmiştir, dolayısıyla büyümeyi, gelişmeyi reddetmiş olurlar.

Sevgiyi, “ben seni çok seviyorum” düzeyinde kelimelerle tanımlamak, onu hiç anlamamaktır. Tersine, sevgi karşısındakinde gereksiz bir borç, minnet veya bağımlılık oluşturmak istemediği için söze dökülmeyi sevmez. Seven kişi, yaptıklarını sevmiş olmasının doğal sonucu olarak gördüğü için, kimseyi kendisine borçlu olarak algılamaz. Yaptıkları, sevginin doğal enerjisinin yaptırdıklarıdır, sevilmek için yapılmamıştır; sevilmek istemekle sevmek istemek tamamen ayrı şeylerdir. Karşılığında beklenen tek şey, sevilmiş olan kişinin sevilir olma özelliğini sürdürmesi ve ona verilen emeği ziyan etmemesidir. Bu nedenle, sevginin çok sık olarak söze dökülmesi, aslında eksikliğini gösterir. “Seni çok seviyorum” ifadesinin asıl anlamı, “beni sevmeni çok istiyorum, sevgin bana çok iyi geliyor, beni hep sev ve daha çok sev”dir.

Sevebilen insanın nitelikleri

Sevebilen insanlar sorumluluk alabilir ve bunun gereklerini yerine getirirler. Etraflarındaki insanları kandırmazlar. Herkesin kendisiyle ilgili gerçeği bilmeye hakkı olduğunu bilir, bu hakkı çiğnemezler. Adalet duyguları gelişmiştir, kimseye haksızlık etmemeye çalışırlar. Diğer yandan, kendilerine haksızlık ettirmemek için gerekirse savaşırlar. Haksızlık yaptıklarını fark ettiklerinde düzeltmeye çalışır, düzeltemezlerse suçluluk duyar, borçlu hissederler. Mükemmeliyetçi değildirler, kendilerini ve çevrelerindeki insanları geliştirmeye çalışırken hoşgörülüdürler.

Sevebilen insanlar hata yapmadan, bir şeyin çırağı olmadan ustası olunamayacağını bilir ve kendileri için de aynı alanı tanırlar. Karşılarındaki insanın kötü niyetine ve isteyerek zarar verme eğilimlerine büyük öfke duyarken, yanlış buldukları davranışları için onu uyarmaya, bunları düzeltmesine yardımcı olmaya çalışırlar. Bunun yanında, sevebilen insanlar çıkarları tarafından yönetilmeyen insanlardır; durumun gereğini yerine getirmeye çalışırlar fakat gerekiyorsa bedel ödemeye de hazırdırlar. Sevme kapasitesi gelişmiş insanlar ancak mükemmeli sevebilmenin aslında sevememek olduğunu idrak etmişlerdir. Hayatlarını başkalarına üstün olmak üzerine kurmazlar.

Sevgi, kişinin isteklerini denetim altında tutabilmesini sağlar. Sevebilen insanlar, nefislerine yenik düşmelerinin başka insanlara zarar verdiğini bilirler. Çıkarcılığın insanın insanlığını azalttığını ve kalitesini düşürdüğünü fark etmişlerdir. Sevgisi gelişkin insanlar övülmekten, önemsenmekten, gözde büyütülmekten rahatsız olurlar. Ne kimseyi övmeye çalışırlar ne de bunun kendilerine yapılmasından hoşlanırlar. Her insan onlar için meziyetleri ve kusurlarıyla, ister peygamber olsun ister devlet kurucusu, birer insandır; insan olabilmek en yüksek mertebedir. Seven insan, kim olursa olsun, herkesin bu dünyaya insan olmanın acılı ve zor sınavını yaşamaya geldiğinin bilincindedir. Bu kişi çoğu zaman sakin ve huzurlu, güvenilir, sorumluluk sahibi, gösterişsiz, çalışkan ve disiplinli biri olarak görünecektir.

Böyle bir insan için doğru, yanlış gibi kavramlar zihinsel bir değerlendirme olmaktan çok, sorumlulukla ilgilidir; kişinin hem kendisine hem de karşısındaki insana, diğer bir ifadeyle, duruma karşı sorumluluğuyla ilgilidir. Bu durumda kişinin kendisine sorduğu soru, yapılması gerekenin ne olduğudur. Bunun anlamıysa, o anki çıkarlarının ya da durumun neyi gerektirdiği değil, kişinin

kendi ruhsal değerleriyle ve imkânlarıyla nasıl uygunluk içinde olacağıdır. Bu anlamda, insan sorumluluk duygusundan ayrı bir yola düştüğünde, umursamaz hale geldiğinde, ruhunun yapı taşı olan, anneyle kurulmuş temel sevgi bağının ve bunun ifade ettiklerinin dışına düşecektir ki, bu, böyle bir insan için bütün hayatı boyunca kendisine verilen emeğin ve sevginin hakkını verememesi anlamına gelir.

Bu durumda kişi kendine olan sevgisini ve saygısını kaybetmeye başlar, yüzeyselleşir, keyifsizlik ve can sıkıntısı başlar. Kişi ancak kendisiyle yüzleşme cesareti gösterip suçluluk duygusunu ve pişmanlığını hissetmeye başladığında toparlanır. Bu anlamda, doğru, yanlış gibi kavramlar, sevgi ile hareket eden insanlar için huzur ya da pişmanlık gibi birer duygudur. Dolayısıyla bir durum hakkında karar vermesi gerektiğinde, elbette aklıyla araştıracaktır, ancak ne yapması gerektiğini ruhuyla ilişkisi içinde kavrayacaktır. Sevgiyi tanıyan, sevgiyle büyümüş bir insan, ruhsal değerlerine aykırı davrandığında güzel bir şeyi yok etmekte olduğunu, bir tür günah duygusunu, kendine ihanet ettiğini, giderek hayatının anlamını kaybetmeye doğru sürüklendiğini hisseder.

Seven ve sevilen ilişkisinde sevgi, karşımızdaki varlığı sadece yaşadığı an içinde değil, bütünlüğü ve geleceği içinde kavrayan bir duygudur. Dolayısıyla sevdiğimiz bir varlığa yaptığımız katkının onu çocuksulaştırmasından, bize bağımlı hale getirmesinden, tembelleştirmesinden ya da minnet altında ezilip bağımsızlığını kaybetmesine sebep olmasından korkarız. Belki problem o an için çözülmüştür ama içimizdeki sevgi bize o anın problemini çözmeye çalışırken daha büyük bir probleme yol açabileceğimizi hatırlatır, uyarır.

Taklit sevgiler ya da narsisistik sevgi

Zamanımızın en çok telaffuz edilen, içi belki de en çok boşaltılmış kavramı olan sevgi duygusunun taklitleri aslını neredeyse unutturmuş gibidir. Çoğu zaman karşısındakini kendine bağlamak için pohpohlamak, memnun etmeye çalışmak sevgi gibi gösterilir. Hâlbuki bunları yapan kişinin ihtiyacı aslında karşısındaki kişi için çok önemli olmak, onu kendine bağlamak, onun vazgeçemeyeceği birisi olmaktır. Fakat çoğu kişi bu yaptığını sevgi zanneder ve bu zannında da samimidir; kendisini dünyanın en sevecen insanı gibi görür.

Bu yanılsamanın kaynağını anneyle olan ilişkide buluruz. Böyle bir insanın annesi, çocuğuyla anlamlı ve derin bir ruhsal bağ oluşturamamıştır ve çocuk, üstüne düşülmesini sevgi zannederek büyümüştür. Bu durumda elden gelen sadece kendini önemsemek ve önemsetmek olacaktır. Önemsenmenin, kişiyi "hiç olma", "değersiz olma" duygularından koruyan bir etkisi vardır. Eğer büyüme sürecinde, bebeklik ve çocuklukta yakın sevgi ilişkileri yaşanamadıysa, kişi bu dönemlerde değerli bir varlık olduğunu annesinin kendisine gösterdiği duyarlılık üzerinden içselleştiremediyse, "bir hiç olmamak" için hayatını, önemsenmek için başkalarını önemsemek, kendini vazgeçilmez kılmak üzerine kurmak zorunda kalır. Bu aslında, başkalarının ruhsal yatırımını çekmeye çalışıp, değersizlik duygusundan bu ruhsal yatırım üzerinden kurtulma çabasıdır. Vazgeçilmez olma beklentisi karşılanamayacağı için, dengesini bu yolla kurmaya mecbur kalan bir insan için hayal kırıklıkları ve giderek artan bir öfke kaçınılmazdır.

Hayat kadar yumuşak, hayat kadar sert

Var oluşlarını başkaları için önemli olmak üzerine kurmuş olan insanların anneleri çocuklarının her istediğini yapmaya çalışan kadınlardır çünkü onları kendilerine bağlı tutmak, onlar için biricik ve çok önemli olmak, dış dünyaya yönelmelerini engellemek isterler. Bunun sonucu çocuğun şımarık, kendini beğenmiş, herkesi

kendisine borçlu zanneden yetersiz bir insan olmasıdır ama elbette anne çocuğunu memnun etmeye çalışırken bunu onu sevdiği için yaptığını zanneder. Çoğu zaman amacının farkında değildir. Durum kendisine açıklandığında bile çocuğunu çok sevdiği için böyle yaptığında ısrar eder çünkü bütün sistemi bu inanca göre kurulmuş, sevgi tanımı bu şekilde oluşmuştur. Yaptığını gerçekten sorguladığında kendisini, anne babasını, bütün dostluklarını, evliliğini yeniden sorgulamak zorunda kalacaktır.

"İnsan hayatını, karakterini değiştirebilir mi?" diye sormuş, bunun son derece zor olduğunu belirtmiştik. Kastettiğimiz tam da buydu. Kendilerine yalan söyleyen ve bu yalanları ne pahasına olursa olsun sürdürmek isteyen insanlar değişemezler. Diğer yandan, bir yalanı sürdürme çabasının anlaşılır bir yanı da vardır; insanların büyük çoğunluğu, yanlış da olsa, bir davranış kalıbını, değeri vs. bıraktıklarında yerine neyi koyacaklarını bilmezler; sudan çıkmış balık gibi olurlar. Bu duruma düşmemek için kendimizi korumak zorunda hissederiz. Fakat bu durumda, korunma adına gerçeğin en azından bir kısmını feda etmiş oluruz.

Bir insana yaklaşımımız gerçekçi olduğunda, yani yapılabilecek olanı yaptığımız, yapılamayacak olanı yapmadığımız, takdir edilecek olanı takdir edip, kızılacak olana kızdığımızda, karşımızdaki insanı da gerçeğe uygun olmaya zorlamış oluruz. O, gerçeğe uygun bir insanı sevdiğinde gerçeği de sevmiş olur. Ayrıca ona, bize bağımlı olacağı yapay bir dünya yaratmamış oluruz. Karşımızdaki insanın sorunlarına uyum sağlayıp ona fazla anlayış gösterdiğimizde, aslında onu kendimize bağımlı kılmaya çalışmış oluruz. Başkalarının katlanamayacağı durumlara katlandığımızda ise onu bizden başkasına yönelemeyecek hale getirmiş oluruz. Bunlar, sevginin tezahürleri değildir.

Bu anlamda, bir çocuğun hayat gerçekliğine hazırlanması ve ebeveynlerine bağımlı olmamasının en büyük garantisi, çocuğa karşı gerçeğe uygun davranmaktır. Bu tutum onun hayata katılabilmesini ve hayat içinde bir gelecek oluşturabilmesini sağlar. Diğer yandan, çocuğa yönelik gerçekçi beklentiler çocuğun yaşına ve kapasitesine göre değişiklik gösterir ve sürekli değişir; böyle bir beklenti içinde olmamızı sağlayabilecek tek unsur, onlara karşı duyduğumuz gerçek sevgidir. Yoksa hangi yaştaki çocuktan ne bekleneceğinin hazır bir reçetesi yoktur. Sadece lüzumundan fazla yumuşaklığın, çocuğu sürekli mutlu etme arzusunun, büyümeyi durdurduğunu hatırlatmak istiyoruz. Ayrıca çocukların ebeveynlerine bağımlı olmamasının en büyük güvencesi onlara gerçekçi tepkiler vermekte yatar. Zaten bunlar da sevgiden değil, çoğu zaman çocukla özdeşleşmekten veya suçluluk duygusundan kaynaklanır. Sevgi hayat kadar yumuşak, hayat kadar sert olmak zorundadır.

Bir insanın sevgi dediğimiz duyguya sahip olabilmesinin en kestirme yolu, gerçekten sevilmiş olmasıdır. "İnsanın kişilik yapısının tek belirleyicisi annesi midir?" gibi bir soru sorduğumuzda, bu hayati zemini ifade etmiş oluruz elbette ama yeryüzü maceramızda, ne olursa olsun, yedek imkânlar bulunur. Bu anlamda, nasıl birisi olacağımızı kendimiz belirleriz denemeyeceği gibi, bir mahkûmiyetin içine hapsedildiğimizi söylemek de yanlış olacaktır. Hayatımız bize verilenlerle, bizim bu verilenlerle anlamlı ve değerli şeyler gerçekleştirebilme, emek verebilme ölçümüz üzerinden anlam kazanacak, dönüşecektir. Kendini ve başkalarını kandırmayan, anlamaya çalışan, açıklığı ve dürüstlüğü bir yol olarak seçebilen insanlar ya sevilerek büyütülmüş veya kendisini sevmeyi öğrenmiş olan insanlardır. Bu ilkeler üzerinden yaşayan insanların sevgileri artar çünkü sevgi de zaten büyük ölçüde bunları içerir.

Buradan devamla, en yüksek kalitede emeği gerektiren annelik ve babalık sorumluluklarına değinebiliriz.

Erkeğin içindeki anne

Genel olarak annelik kadınlıkla, babalıksa erkeklikle ilişkilendirilir. Hâlbuki bir annesi ve babası olmuş her erkeğin içinde annelik, her kadının içinde de babalık kapasitesi bulunur çünkü bize verilmiş olan her şeyi içimizde taşırız. Annelik, özünde karşımızdaki insana ve onun ihtiyaçlarına karşı duyarlılıktır. Bir insan kendisine ve ihtiyaçlarına karşı duyarlıysa onun kendisine annelik yaptığını, eşler birbirlerinin ihtiyaçlarına duyarlı olduklarında birbirlerine annelik yaptıklarını söylemiş oluruz. Hemen her türlü anlama, duyarlı olma çabasında annelik vardır, yani annelik ne sadece kadınlara özgü bir durumdur ne de insan sadece kendi çocuğuna annelik yapar. Dolayısıyla diyebiliriz ki, duyarlı, anlamaya çalışan, şefkat duygusuna sahip herkes, etrafındaki varlıklara ama en önce kendisine şu ya da bu ölçüde annelik yapar. Ancak elbette anneliğin en bariz görüntüsü, bebek anneliğidir.

Tanımımıza sadık kalarak ilerlediğimizde görürüz ki, sevebilme yetisi diyebileceğimiz annelik, sanıldığının aksine, burada da tamamen kadına yüklenmiş bir rol değildir. Ruhsal kapasitesi yüksek bir çocuk yetiştirebilmek için babayla annenin birbirini seven bir çift olması, babanın anneyle ilgili sorumluluklarını tam anlamıyla benimsemiş olması son derece önemlidir. Ancak bu sayede kadın ve erkek bir bebeği büyütebilmek için gereken yüksek kalitede emeği birbirlerine, ama özellikle bebeği doğuran anneye annelik yaparak, zorlandığında ona destek olarak, dinlendirerek, gerektiğinde bebeğe nöbetleşe annelik yaparak oluşturabilirler. Dolayısıyla, bebeği karnında taşıyan, doğuran kişi elbette kadındır ancak yoğun bir sevgi içeren annelik bir bakıma kadınla erkeğin birlikte oluşturdukları bir emektir.

Annelik çok yüksek enerji gerektirir çünkü insanın bebeğinin/çocuğunun ya da karşısındaki kişinin durumunu anlamak ve hissetmek için ona yoğun bir dikkatle ilgi göstermesi gerekir. Bu da bir süre için kendi ihtiyaçlarını askıya almak ya da vazgeçmek anlamına gelir, yani annelik yapan kişi bir süre için kendisini ihmal eder. Böyle bir ilişkiyi oluşturabilmek ve öfkesiz bir biçimde ve uzun süre devam ettirebilmek için zaten en başta karşımızdaki varlığa büyük bir duygusal yatırımımızın olması ve onu seviyor olmamız gerekir.

Bunun yanında, insan ancak sevme kapasitesi yüksekse böyle bir yatırımı yapabilir ve askıya alma durumunu sürdürebilir. Ancak yine de, doğal olarak bir süre sonra bu, yorgunluğa yol açacaktır; ya kişi annelik yapmayı bırakacak, artık duyarlı olmayı sürdüremeyecektir ya da anneliği sürdürmek zorundaysa bebeğe öfke duymaya başlayacaktır. İnsanın içindeki öfkenin artması onun dikkat kapasitesini düşürür ve kişi bir süre sonra ilişki kuramaz hale gelir, dolayısıyla annelik yapamaz.

Erkeğin eşine annelik yapması

Özellikle bebek annelerinin bebekleri ile ilişkilerini kesmeden annelik yapabilmeleri için eşlerinden sevgi almalarının son derece önemli olduğunu bir kere daha vurgulayalım. Sağlıklı bir annelik için mutlaka babanın anneye annelik etmesi, ona duyarlı olması, sahip çıkması gerekir. Babanın anneye annelik de etmesi ihtiyacı, çocukların çocuklukları boyunca azalmış olarak sürer. Aksi takdirde anne ya yorgun, tükenmiş, depresif olur ya da bütün ruhsal doyumu çocuklarında arayan, onları kendinde tutma eğilimi gösteren, çocuklarına aşırı düşkün bir kadın haline gelir.

Bazen aynı kadının çocuklarının birbirinden çok farklı özel-

liklerde olduğunu gözleriz. Bunun, çocukların cinsiyetinden annenin onları doğurduğu yaşına, dönemine kadar birçok sebebi vardır ama en önemli sebep, karıkoca ilişkisindeki sevgi ortamının gösterdiği farklılıkların kadının annelik kapasitesini etkilemesidir. Genel olarak eşler arasındaki cinsel hayatın canlı ve doyumlu olduğu dönemler kadının annelik kapasitesini olumlu etkiler; annenin enerjisi ve tahammül gücü artar, öfkesi, korkuları, evhamları azalır.

Babalık, en genel anlamıyla aileyi doğru bir çerçevenin içinde tutma sorumluluğudur. Anne, temelde bebeğin/çocuğun ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarına odaklanmıştır, baba ise hem annenin hem de bebeğin/çocuğun ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçların zaman içindeki değişimine uygun bir işlev üstlenmek durumundadır. Dolayısıyla babalık, ister istemez hem eşini hem de çocuğunu taşıyabilecek güçte olmayı gerektirir.

Bu güç elbette temel maddi imkânları da kapsar ama daha çok, ruhsal olarak kuşatıcı ve taşıyıcı olabilmesi, ruhsal kapasitesi gelişkin, sevebilen bir çocuk yetiştirebilmek için eşini destekleyici, onunla işbirliği yapan ve gerektiğinde yönlendiren kişi olabilmesi gerekir. Bu anlamda, anne bebeğe, baba da anneye annelik yapar diyebiliriz. Baba, bebeklik döneminde anneye yardımcı olarak yedek annelik yapmalı, anne yorulmaya başladığında bebeğin bakımını ve bebekle ilişki kurma sorumluluğunu üstlenebilmeli, anneyi çocuğa fazla öfkelenmekten ve tükenmekten koruyarak "iyi annelik" yapacak durumda tutabilmelidir. Ama asıl işlevi, anneyi ona karşı hissettiği sevgi, ilgi ve duyarlılıkla ayakta tutmaktır.

Anneliği kadından alarak kendisi annelik yapmaya eğilimli olan baba oranı da az değildir. Bunu yaşayan annelerden, "bütün kuralları ben koymak zorunda kalıyorum, çocuğun gözünde ben

sevimsiz oluyorum" şikâyetlerini duyarız. Bu yapıdaki babaların bebekle ilgili olarak fazla sorumluluk alma, neredeyse annelik yarışına girme eğiliminde olduklarını, annenin anneliğini eleştirmeye, beğenmemeye yatkın olduklarını gözleriz. Bu tutumun altında çoğu zaman babanın anneyi bebekten kıskanması ve anneyle bebeğin arasına girme arzusu yatar. Bu durumda çocuk, malzemesinin bir kısmını da babadan alır ancak, ilerde anlatacağımız gibi, babanın bu rol değişimi sorunludur.

Ailenin temel ekseni olarak baba

Babanın işlevi çocuğun değişik hayat dönemlerinde farklılıklar gösterir. Çocuk yürümeye başlayana kadar anneyle arasında bir ilişki oluşmuş, aşamalı olarak dış dünyayla da ilişki kurabilecek hale gelmiş, artık bebeklik dönemini geride bırakmıştır. Bu dönemde aşırı hareketli, her şeyi karıştıran ve her istediğini yaptırtmaya çalışan bir özelliktedir; tehlikeli şeyler yapar, çok sık düşer ve canını yakar. Annesine ihtiyacı olduğunu kabul etmez, dinlemeyi reddeder, ilişkisini koparmıştır. Anne babalar için çok zor bir dönemdir bu. Sözgelimi çocuğu elektrik prizleriyle oynamak, kendini yakmak gibi çok tehlikeli hareketlerden korurken, sıkı kurallar koyup aşırı kısıtlayıcı, koruyucu olmamak gerekir. İşte bu dönemde annenin, bu yeni sorunlarla baş edebilmesi için babanın desteğine çok ihtiyacı vardır.

Annenin doğal eğilimi aşırı koruyucu olmasıdır, bu da çocuğu korkak yapar. Baba ise, annenin korkularını azaltmaya çalışarak (çocuk düşmeden büyümez, tehlikeleri canı yanarak öğrenir gibi) bu zor dönemin sağlıklı yaşanmasına katkıda bulunur. Çocuk ağladı diye, canı yandı diye anneye kızan babalar, çocuğun ağlamasından rahatsız olan yaşlılar, annenin çocuk üzerinde daha fazla kontrol oluşturmasına yol açarak bu dönemin sorunlarını büyültürler. Aslında bu yaş döneminde çocuk, yatırımını annesinden

çekerek dış dünyaya yönelmiştir; bu deneyimi durdurmak çok ağır ruhsal sorunlara, hatta ruhsal gelişimin durmasına yol açar. Dolayısıyla baba bu aşamada hem çocuğuyla kurduğu ilişkiyi geliştirme imkânı bulur, hem çocuğun anneyle babanın rollerini kavramaya başlamasını sağlar, hem de çocuğun eğitimine müdahale eden yakın çevre konusunda eşini rahatlatmış, güçlendirmiş olur.

Çocuk normal gelişiyorsa, bir buçuk yaş civarında anneye bu kez aşırı düşkünleşir ve laf dinlemeye başlar, tuvalet eğitimine de hazır hale gelir. Çocuğun hayatında annenin ağırlığı çok fazladır ve esas ilişkisi annesiyledir. Bu aşamada baba, anne çocuğun kendisine bağımlılığından yorulduğunda ve çocuğa öfkelenmeye başladığında devreye girerek onu dinlendirmek gibi bir işlev üstlenir. Ayrıca annenin fazla yorulmaması için çocuğun annenin sözünü dinlemesini, kurallara uymasını sağlamaya çalışır.

Diğer yandan, annenin mükemmeliyetçi, kısıtlayıcı, müdahaleci, fazla koruyucu, sabırsız özellikleri varsa bunları dengelemeye, bu özellikleriyle çocuğa zarar vermemesini sağlamaya çalışır. Aksi takdirde annenin sorunlu özellikleri çocukta sorunlara yol açacaktır. Annenin sorunlarının çocuğa en az ölçüde yansıması konusunda babanın sorumluluğu belirleyici ölçüdedir. Bütün bunlardan bakıldığında, erkek, anneyle çocuk arasındaki ilişkiyi, aile büyükleriyle çocuğunun ve eşinin ilişkisini düzenlerken ya da çocuğa dönemine uygun kuralları koyarken aslında sözünü ettiğimiz çerçeveyi de oluşturmaktadır. Unutmayalım ki, erkek de babalık deneyiminin içindedir ve o da sezgileriyle, doğrularıyla kendi çekirdek ailesini kurmaya, bunun temel çerçevesini belirlemeye, bir erkek olarak ailesinin yolunu çizmeye çalışmaktadır.

Babayla birlikte üçlü ilişki

Çocuk üç yaş civarına geldiğinde öncelikle annesi ve kendisinden oluşan dünyası daha zenginleşmiş, hem dış dünyaya hem de annesinden başkalarına, özellikle babaya yatırımı artmıştır. Bebeklik dönemi, ruhsal malzemenin en yoğun olarak oluştuğu, en derin dönemdir. Üç yaş civarında ise çocuk hem varlığını sürdürebilmek gibi temel bir ihtiyaçla hem de anne babanın zorlayıcı etkisiyle bu malzemeyi onlar üzerinden yeniden biçimlendirir ve dönüştürür. Örneğin anne ve baba çocuktan kardeşlerini sevmesini beklediği için onları sevmeyi başarabilir. Çocuk bu dönemde cinsiyetini, kim olduğunu, temel soyut kavramları algılamaya ve kabul etmeye başlar. Bu, çocuğun hayatı boyunca taşıyacağı kimliğinin oluşması anlamına gelir; çocuk, nasıl bir insan olacağını tanımlamaya başlar, yani "kendilik" tanımı oluşur ve bu aşamada babanın varlığı hayati önemdedir.

Babanın, çocuğun hayatındaki en önemli etkilerinden biri, kendisini doğru tanımlamasını sağlamaktır. Normal gelişen bir çocuk üç yaşına doğru babasının erkek, annesinin kadın olduğunu anlar. Kendi doğumunda ve var olmasında babanın da bir payı olduğunu hissetmeye başlamıştır. Aynı zamanda kendisini bir başlangıcı (doğum) ve bir sonu (ölüm) olan bir varlık olarak tanımlayabilmesi ve anne babasının korumasına ve sevgisine muhtaç bir çocuk olduğunu anlaması için, annesinin her şeyi olmadığını, annesinin dürtüleri olduğunu ve bunları babasıyla yaşadığını kabullenmesi gerekir.

Böylece çocuk hem annesiyle hem babasıyla ilişki içinde olduğu, aynı anda hem annesini hem babasını sevebileceği üçlü bir ilişki biçimine girmiş olur. Zaman içinde onları birbirinden kıskanmamaya, beraber mutlu olduklarını gördüğünde mutlu olmaya başlar. Üçlü ilişkiye giremeyen insan her zaman herkesin biriciği olma isteğini sürdürür ve kıskançlığından hiçbir zaman kurtulamaz. Bu kavramları oluşturamayan çocuk kendisini ezelden ebede

var olan, dünyanın merkezi olan, her istediğini yapabilen bir varlık zanneder. Bu algılama ve tanımlama düzeyinde kalan çocuk neredeyse bebek dünyasını muhafaza etmiş, ruhen büyümemiş olur. Bu durum, çocuğun ilerde akıl hastalıklarına yatkın olmasına sebep olur.

Baba, gerçeği temsil eder!

Görülüyor ki, çocuğun kendisini gerçekçi bir biçimde tanımlamasını sağlayan şey, babanın varlığıdır. Babanın bu işlevini yerine getirebilmesi için aileyle ilgili sorumluluklarına sahip çıkması ve anneyle aralarında cinsel hayat içeren bir yakınlık olması yeterlidir. Bu anlamda baba, "gerçeği" temsil eder ve çocuğun üç yaş sonrası için giderek daha önemli olmaya başlar. Çocuğa sevilebilmesi için sevilecek birisi olmayı, güvenilir olmak için yalan söylememeyi, korunmak için kurallara uymayı, başarılı olmak için çalışmayı öğretir.

Babalık, çocuğu doğru bir çizgide tutan, onu büyümeye zorlayan bir işlevi yerine getirmektir. Anne aynı içeriği baba kadar etkili bir biçimde öğretemez çünkü annenin sevgisi koşulsuzdur. Çocuk, yanlış şeyler yaptığında annesi kendisine kızsa bile onu sevmeyi sürdürdüğünü hisseder. Hâlbuki babanın sevgisi koşulludur. "Sevilmek için sevilebilir birisi olmalısın" mesajını içerir. Elbette bu, babanın çocuğu daha az sevdiği anlamına gelmez. Sadece anneyle babanın sevgisi farklıdır ve birbirini tamamlar.

Babalık böylece çocuğu, kendisini biricik, dünyanın merkezi, her şeye muktedir bir varlık olarak algıladığı fantezi dünyası yerine gerçek dünyaya uyum sağlamaya, kendisini geliştirmeye ve sevilecek birisi olmak için çabalamaya mecbur eden bir işlev haline gelir. Bu yüzden çocuk babadan çekinir, onun değer sistemini benimsemeye ve uymaya çalışır. Özellikle erkek çocukta, baba eğer

onu dış dünyaya karşı koruyabilen bir işlev de oluşturabiliyorsa, çocuk babanın yanında kendisini güven içinde hisseder.

Ayrıca babanın erkek çocuğun kendisini geliştirmesine yardımcı olan, ona ustalık eden bir yapısı varsa, çocuk babanın yanında olmaktan hoşlanır. Böyle bir durumda baba çocuktan kurallarına uygun olmayı beklerken, verebildikleriyle onun hem çekindiği ve korktuğu hem de çok sevdiği birisi haline gelir. Erkek çocuk aynı zamanda annesinin annesi olduğunu, kendisinin onun kocası olamayacağını kabul eder ve böylece ruhsal gelişmesini sürdürebilir.

Kız çocuğunun ilk aşkı!

Aynı dönemde kız çocuğu babanın erkek olduğunu, annesinin ve kendisinin kadın olduğunu anlar ve bu, babaya karşı büyük bir çekim hissetmesine yol açar; kız çocuğunun ilk aşkı babasıdır ve bu bir mecaz değildir. Baba tarafından sevilmek ve beğenilmek arzusu onun gelecekte sevilebilecek bir kadın olmak için birçok özellik edinmesini sağlar. Bu aşamada kız çocuğunun sağlıklı bir ruhsal gelişimi sürdürebilmesi açısından anne baba arasındaki ilişkinin kalitesi ve yoğunluğu önemlidir. Aslında her iki cinsiyetteki çocuk için de geçerli olan bu durum, kadın ve erkeğin öncelikle birbirlerini sevmeleri, birbirlerine ruhsal ve dürtüsel yatırımlarının olması, bu sevginin çocuklarını da kuşatması anlamına gelir.

Birbirine yeterince bağlı olmayan eşler bu dönemde duygusal boşluklarını çocuklarla doldurmaya yönelirler. Bu durumdaki ebeveynler için hayatta en büyük sevgi çocuklarındadır. Bu ruh halindeki ebeveynlerin çocuklarını büyütmeleri, kendilerinin çocuk olduğu kabulü üzerine oturan "temel gerçekleri" onlara öğretmeleri mümkün değildir. Onların kendilerine olan düşkünlüklerinden, bağımlılıklarından büyük haz alırlar, dolayısıyla onları kendilerinde tutma eğiliminde olmaları kaçınılmazdır.

Böyle bir ebeveyn tutumuna maruz kalan çocukların elbette gelişimleri sekteye uğrayacak, hatta duracaktır. Bu çocukların da kendini vazgeçilmez zanneden, bırakılmaya, beğenilmemeye katlanamayan insanlar olmaktan başka çareleri yoktur. Kendini fazla önemseyen, herkesi kendisine borçlu zanneden, gelişme ve yeterli olma ihtiyacı duymayan, kendinden menkul bir güven duygusuna sahip insanlar olacaklardır. Buradan hareketle, babanın kız çocuğunun aşkına aşkla cevap vermesi çocuğun büyümesini durdurur ve çocuk, ilerde değineceğimiz kız çocuğu özelliklerinin üzerine kadın olmanın, erişkin olmanın özelliklerini geliştiremez.

Görüldüğü gibi, annelik ve babalık birbirini tamamlayan fakat ayrı işlevlerdir. Sevebilen bir varlığın yetiştirilebilmesi, ancak her biri kendi içinde son derece ciddi sorumluluklar olan bu iki unsurun anlamlı bir biçimde bir araya gelmesiyle mümkün olmaktadır. Eşlerin birbirine olan ruhsal ve dürtüsel yatırımı ne kadar yüksekse, çocuklarına yapacakları yatırım ve dolayısıyla verecekleri sevgi de o oranda yüksek olacaktır.

Anne, çocuğu bedeninde büyütmüş, doğumdan sonra uzun bir süre onu kendisinin bir parçası olarak algılamıştır. Bu sayede onu daha fazla hissedebilmesi ve sevmesi beklenir; bebeğin/çocuğun azami özen ve sevgiyle büyütülmesinin garantisi budur. Anne bebeğini kuşatırken, baba da her ikisini kuşatmaktadır. Böylece zayıf olana, en çok ihtiyaçlı olana azami emek verilebilmektedir. Gerektiğinde baba da annelik yapabilir ama saydığımız sebeplerden dolayı anne kadar kalite oluşturması beklenemez. Annenin aksine, babanın koşullu sevgisi çocuk için aslında geliştirici bir zorlama yaratır ve çocuğun buna ihtiyacı vardır. Anne ise, ne kadar uğraşırsa uğraşsın bunu yapamaz, yapamaması da iyidir çünkü annenin koşullu sevgisi çocuk için zedeleyici olacaktır. Mükemmeliyetçi anneler çocuklarına, onları ancak mükemmel olmaları halinde sevecekleri mesajını verirler; sonuçta kendini sevmekte zorlanan, kendine karşı çok sert davranan bir insan yetişir.

İçimizdeki anne baba

Bu bölümü, içimizdeki anne baba figürlerine değinmeden kapatmamakta fayda var. Kişiliğin oluşumu, anne ve babanın içselleştirilmesini de kapsar. İçselleştirme, aslen ruhsal yapının oluşma sürecinde kullandığımız bir savunmadır. Büyürken, anne babamıza ruhsal olarak yatırım yapabildikçe onları iç dünyamızın bir parçası haline getiririz ve içimizdeki anne baba olurlar; üstelik bunu kimse elimizden alamaz.

Anne babasını içselleştirebilmiş olan çocuk onların fiziksel yokluğuna katlanabilir, kendini doğru idare edebilecek hale gelir. Yetişkinliğimizde de ihtiyaçlarımıza dikkat etmemiz, acıktığımızda kendimize yemek yapmamız, ortamı yaşanabilecek, çalışabilecek durumda tutmamız içselleştirdiğimiz annelikle mümkün olur. İnsanın kendisine, yanlış bir şey yaptığında sanki babası veya annesi kızmış gibi kızması, suçlu hissetmesi de içselleştirmenin bir sonucudur. Çoğu zaman, birer erişkin olarak anne babalık yaparken, içimizdeki anne ve baba harekete geçer ve çocuğumuza yaptığımız ebeveynliğin karakteristiklerini oluşturur. Demek ki ebeveynlerimizin hayatımızdaki etkileri sadece çocukluğumuz boyunca değil, bütün hayatımız boyunca, hatta onlar ölmüş de olsa sürer.

Anne baba birbiriyle anlaşabiliyorsa ve aralarında işbirliği varsa, içselleştirilen ebeveyn imgeleri de uyumludur. Ancak tersi durumda, çocukların içinde de birbiriyle kavga eden ebeveynler vardır. Bu durumdaki bir insan bütünlüğünü bir türlü oluşturamaz. Bir tarafının beğendiğini başka tarafı beğenmez, devamlı bir iç çatışma yaşamak zorunda kalır. İçindeki anneyi dinlediğinde

içindeki baba itiraz eder, babayı dinlediğinde de annenin itirazına maruz kalır. Anneyle baba arasında derin bir düşmanlığın olduğu durumlarda, ortaya karar veremeyen, her zaman hoşnutsuz, mutsuz ve her durumda kendisine kızacak bir şeyler bulan, hastalanmaya yatkın, öfkeli bir insan çıkar.

Büyütme ilişkisi

Büyütme, ruhsal olarak daha büyük olan kişinin, daha az büyümüş olanı kendi seviyesine çıkarma çabasıdır ve olağanüstü bazı durumlar hariç, en fazla bizi büyüten kişi kadar büyüyebiliriz. Bunun tersi de mümkündür. Örneğin günümüzde, bebekliklerinde kendi anneleri tarafından büyütülmüş olan birçok kadın, meslek sahibi oldukları için kendi bebeklerini bakıcılara bırakıp çalışma hayatına erken dönüyor ve bu kadınların çocukları annelerinin ruhsal düzeyine erişemiyor.

Büyütme ilişkisinin orijinal şekli anne baba ve çocuk arasında yaşanır ama bir sevgili ilişkisi, usta çırak ilişkisi, politik ilişki, asimetrik kadın erkek ilişkileri, öğrenci öğretmen ilişkisi veya bazen çok inanmış bir insan için Allah ile kurulan ilişkinin büyütücü özelliği olabilir. Büyüme ya da büyütme ruhsal bir gelişim yaratır. Bir insan önemli, değerli bir şeyler yaptığında buna paralel olarak kendini daha fazla önemsemeye başlıyorsa, bu durumda ruhsal büyümeden söz edilemez; kişi başarılı olmakta, zenginleşmekte, statüsü yükselmektedir ama büyümeden söz edilemez. Gerçek bir büyüme söz konusu olduğunda, insan, yapabildiklerinin kendisine verilmiş olanlarla, koşullarla ilgili olduğunu, başarılı olmanın insanın insan olma gerçeğini değiştirmediğini bilir.

Becerilerimizle, zihnimizle ilgili süreçleri ise gelişme olarak adlandırmak daha doğru olur. Genel olarak gelişme yeterliliğimizi, meselelerle veya hayatla baş etme yeteneğimizi artırır. Bizi büyüten kişilerden daha bilgili ya da daha iyi mesleklere sahip olabiliriz ama bu edindiklerimiz, zihnimizin daha gelişmiş olması bizi ruhsal olarak onlardan daha büyük yapmaz, ancak daha bilgili yapar. Bir çoban, ruhsal olarak bir bilim adamından daha büyük olabilir.

Bütün büyütme ilişkileri, tabiatı gereği hiyerarşiktir. Büyütenin, büyüyen kişi üzerinde bir ağırlığı ve yaptırımı vardır. Sözgelimi günümüzde pek çok anne babanın benimsediği bir "büyütme" anlayışı olarak, çocuk anne babanın arkadaşı değilken, kaldı ki olamaz da, onu öyle olmak zorunda bırakan "çocuğumla arkadaş gibiyiz" yaklaşımı, çocuğu büyümeye zorlayan hiyerarşiyi bozar. Ebeveyn çocuk ilişkisinin büyütme niteliği hiyerarşiyle ilgilidir. Zaten çocuğun büyüme isteği de bu hiyerarşiden kurtulmak içindir; gerçekten de, büyüdükçe hiyerarşi eşitlenir.

Her zaman, büyüten kişi daha fazla seven, büyüyen ise ihtiyaçlı olandır. İhtiyaçların karşılanmasında büyütülenin önceliği vardır ve büyüten, nefsini arka plana atar. Çocuğun kendilerine duyduğu hayranlıktan, ilgiden, ihtiyaçtan fazlasıyla doyum sağlayan, çocuklarına bağlanmış ve onlardan da aynısını bekleyen bir anne babalık onların büyümesinin önündeki en önemli engeldir. Sağlıklı bir anne babanın çocuklarına duyduğu sevgi, onları kendisine istemeyen, hayata hazırlamak isteyen bir duygudur. Genel olarak, çocuğa yatırılan ihtiyaç, ister narsisistik, ister çocuk tarafından sevilme, desteklenme anlamında olsun, büyüme ortamını ve çocuğu bozar.

ANNELİĞİN KATMANLARI

Nasıl ki bir annesi ve babası olmuş herkesin içinde bir anne ve bir de baba olduğunu söylediysek, ortalama bir insanın yapısının da temelde üç katmandan oluştuğunu söyleyebiliriz. Hepimizin içinde bir bebek, bir çocuk ve nihayetinde de bir yetişkin vardır. Bu katmanlar bir tür mecaz değildir, bunları hayatımızın farklı aşamalarında, günümüzün çeşitli anlarında deneyimleriz. Aslında varlığının bu şekilde farkında olmak ciddi bir ruhsal gelişkinliğe işaret eder.

Nefsimizin çekirdeği

Bebek katmanımız ruhumuza en yakın, en derin, en temel alanımız, çekirdeğimizdir. Nefsimizin çekirdeği de bu alandır. Etimizin acıması, acıkmamız, cinsel arzularımız, temel öfkelerimiz, temel iyilik duygumuz bu çekirdekten gelir ama aynı zamanda, bebeksi alanımız sezgilerimizin, hissedişlerimizin kaynağıdır. Bir insanın yeterli, hatta iyi bir annelik deneyiminden geldiğini söylerken bebeklik döneminde, özellikle dokuz ay öncesi dönemde annesinin onunla kuvvetli bir ruhsal ilişki kurduğunu söylemiş oluruz.

İçimizdeki bebek için hayatın özellikle ilk dokuz aylık dönemi çok kritiktir çünkü bebek, doğumla birlikte hayatının en büyük zorluğuna da atılmış olur. Anne karnındaki ruhsal durum bir bakıma, bir tür "Bölünmez Bütünlüğün" parçası olma, tam olma ve tamlık içinde olma halidir. Doğum, bu bütünlükten kopmaktır; bir başka ifadeyle, hiçliğe savrulmaktır. İnsan hayatının en ağır travması, yetişkinlik halinde deneyimlenemeyecek olan yaşantı, doğumdur. Bu nedenle doğum sonrasında bebeğin en büyük ihtiyacı, bu bütünlüğü anneyle tekrar kurabilmek ve annesi üzerinden bu dünyaya bağlanabilmektir. Zaten bebek annesinin en önemli görevi, anne karnındaki ortamı yaratmaya çalışmaktır. Bu nedenle ilk dokuz ay hem bir geçiş hem de başlangıç dönemidir.

Ne kadar büyürsek büyüyelim, hayatımızın sonraki dönemlerinde de bebek katmanımız bizimle ve dünyayla ilişki içinde olan en derin alanımızdır. Bu alandan gelen duygularımız, daha çok tarif etmekte zorlandığımız büyük bir coşkunluk, doluluk, bütünleşme gibi duygulardır. Bebek katmanımız varlığımızın kaynağıdır. Dürtülerimizin canlılığı, sıcaklığı, kendimiz için ya da bir yakınımız için duyabildiğimiz engin sevgi, en derin anlamıyla yakınlık ve bağlanma duygusu, bu alanımızdan gelir. Aynı şekilde, yok edici bir hiçlik duygusu, haset, ağır bir günahkârlık, adı tam koyulamayan kesif bir öfke gibi ruh halleri yine bebeğin alanına aittir. İnsanın bu iki duygu kutbundan hangisine yakın ya da ait olacağını belirleyen, annesinin bebeklikte onunla kurduğu bütünleşme ilişkisidir.

Kızlar prenses, erkekler Süpermen!

Çocuk katmanımız ise, bebeklik dönemi ve sonrası tüm yaşantılarımızı, daha çok da narsisistik fantezilerimizi kapsayan parçamızdır. Bu dünyayla doğrudan ilişki halinde olan, kuralları, sayıları, koşulları öğrenen, hayal kırıklığı yaşayan ve bunları biriktiren, oynamayı seven, yenmek isteyen, sevinen tarafımızdır. Bu katmanımız birçok duygunun oluştuğu alanımızdır. Meslek seçimlerimiz, hırslarımız, kıskançlıklarımız, inatlarımız, hatalarımız, planlarımız, hep tekrarlayıp durduğumuz kalıplar bu alanla ilgilidir. İçimizdeki erkek çocuk kahraman ya da Süpermen olmaya çalışır, hep yenen ve kazanan olmak ister. Kız çocuk prensestir, dünya etrafında dönsün diye bekler, en güzel, en dikkat çeken kişi olma idealindedir.

Duygularımız ağırlıklı olarak bu çocuktan gelir. Nasıl ki bebeğin doyurulması, özenle bakılması gerekiyorsa, çocuğun da onu kendisini fantezilerine kaptırmaktan alıkoyacak, hayatı ve kendisini sevmeyi, yaşamayı öğretecek, ayaklarının yere basmasını sağlayacak bir yetişkine ihtiyacı vardır. İçindeki çocukla ilişkisini kesmiş insanlar tamamen mantıklı, duygusuz, son derece sıkıcı ve derinlikten yoksundur. Hayattan zevk almadıkları gibi, etraflarındaki insanların zevk almasını da küçümserler. İçlerindeki çocuk tarafından yönetilen insanlarsa hayatın altından kalkamazlar; çocuk yapısıyla yetişkin hayatı yaşanamaz.

Evin büyüğü

Yetişkin tarafımız ise, en basit tanımıyla, iç gerçekliği (çocuğu ve bebeği) ve dış gerçekliği algılayabilen, doğru değerlendiren ve her iki tarafı da hesaba katarak davranan tarafımızdır. Çocuk tarafımız dünyaya kendi yapısı, istekleri, problemleri ve beklentilerinin gözlüğüyle baktığı için algısı çoğu kez gerçeklikle uygunluk içinde değildir ama hayatı bozmadan yerine getirilebilecek istekleri de vardır. Nasıl ki bir anne babadan çocuğunu iyi tanımasını, ona göz kulak olmasını, doğru davranmasını sağlamasını, başını derde sokmaması için onu doğru idare etmesini ama ihtiyaçlarını da gözetmesini, kısaca, sevmesini beklersek, kendi içimizde de kendi çocuğumuza karşı bunu yapan bir yetişkin oluşturmuş olmamız gerekir. Dünyayı, gerçekliği seven, çocuğunu iyi tanıyan ve seven, problemlerini hayata sokmasına, zarar görmesine izin vermeyen bir yetişkin tarafı oluşmamış kişiler çoğunlukla sorun yaşarlar.

İnsanın, narsisistik katmanını ya da nefs olarak da adlandırılan katmanı görebilmesi, doğru değerlendirebilmesi için bu yanına karşı belli bir mesafe alabilmiş olması gerekir. Narsisistik katmanla çocuk katmanı iç içedir. Dolayısıyla insanın içindeki çocuk

katmanına hâkim olabilmesi için ayakları yere basan, narsisistik fantezilerinden olabildiğince kurtulmuş erişkin bir tarafının oluşmuş olması gerekir. Bu durumda, sözgelimi çocuk katmanının kıskançlığını onunla bütünleşmeden görebilen, yetişkin tarafı gelişmiş bir kişi, gerçeklikle sağlıklı bir ilişki kurma imkânına sahiptir. Dolayısıyla kıskançlığı tarafından ele geçirilmek yerine, bunu anlamaya çalışan bir çaba içinde olacaktır. Nasıl ki bir anneyle çocuğu arasında yaş, deneyim, bilgi, anlayış gibi belirgin farklar varsa, nefsiyle arasına mesafe koyabilen, kendi içinde bir yetişkin oluşturabilmiş kişi ile narsisistik katmanı arasında da böyle bir ilişki vardır.

Annenin en önemli görevlerinden biri, çocuğunun ihtiyaçlarını anlamak ve bunlara karşı duyarlı olmaktır. Bu ihtiyaçların hangilerinin ne oranda ve ne zaman karşılanacağı, annenin sorumluluğundadır. Böyle baktığımızda, nefsiyle arasına mesafe koyabilen bir insan öncelikle ihtiyaçlarının farkında olan ama bunlar tarafından yönetilmeyen, bütün meselesi ihtiyaçlarını karşılamak olmayan, yani ihtiyaçlarının oluşturduğu gerginliği taşıyabilen insandır. Çocuk katmanımızın böyle bir imkânı yoktur. O, her istediği olsun ve istediği zaman ve şekilde olsun diye diretir, sınırlar olsun istemez, koşullara bağımlı olmamak için uğraşır. Öfkesi de genellikle bu talepleri karşılanmadığında ortaya çıkar.

İyi annelik, çocuğun isteklerinin yapılabilecek olanlarını yapmak, yapılamayacak olanları yapmamaktır. Çocuk ancak böyle büyür ve kendi ihtiyaçlarını ertelemeyi, mümkün olan şeyleri istemeyi öğrenir. Nihayetinde, çocuğun gerçeklikle ilişkisi sorunludur ve o sorunu çözebilmek için bir büyüğe ihtiyacı vardır. Bu bakımdan, yetişkin bir katmanımızın oluşmuş olması, yani narsisistik katmanımızla ya da çocuk katmanımızla aramızda bir mesafe olması, hayati önemdedir. Çoğu annenin çocuklarını ruhsal olarak

büyütememelerinin en önemli nedenlerinden biri vazgeçilmez olma ihtiyaçlarıysa, diğer nedeni de, doğurdukları çocuklarıyla içlerindeki çocuğu özdeşleştirmeleridir. Bu durumda, sürekli olarak kendileriyle çocuklarını karıştırırlar ve onların her istediğini yapmaya çalışırlar çünkü içlerindeki çocuk, doğası gereği bunu talep eder.

Bir annesi olmuş herkesin içinde annelik yapma kapasitesi olduğunu ifade etmiştik. Bu anlamda, annelik kadın cinsiyle ilgili görünmekle birlikte, erkeklerin de kendi içlerinde bir anne geliştirmek için yeterli malzemeleri olduğunu belirtmekte fayda var.

Annenin içindeki bebek

Kadın eğer çevrenin zorlamasıyla ya da hesap kitap yaparak değil de içten gelen bir ihtiyaçla çocuk doğurmayı istiyorsa, zaten sözünü ettiğimiz katmanlarıyla belli bir uyum içindedir diyebiliriz. Dolayısıyla annesinden yeterli kalitede annelik almış, annesinin kendisiyle güçlü bir ruhsal ilişki kurduğu böyle bir kadın kendisine duyarlıdır. Acıktığının, sıkıldığının, yorulduğunun farkındadır, sezgileri olan ve sezgilerini dinleyen bir kişidir; sevdiği, sempati duyduğu insanlar onun gerçekten iyiliğini isteyen insanlardır. Yakınına aldığı, kendi dünyasının bir parçası yaptığı insanları doğru seçer. İç dünyasında olup bitenin adını koyabilir, duyguları zengindir.

Böyle bir kadın iyi bir anne olacak, kendi bebeğine de aynı duyarlılığı göstererek onu hissedebilecek, onunla ruhsal bir yakınlık ilişkisi oluşturabilecektir. Annenin kendisine duyarlı olması, içinde bulunduğu her ortamı ve durumu huzurla yaşayabileceği şekilde oluşturabilmesi ve kendi içindeki bebeğe annelik yapabilmesi anlamına gelir. Bu niteliklerdeki bir kadın elbette doğurduğu

bebeğe de annelik yapabilecek, onun da huzurlu olmasını sağlayabilecektir.

Annenin ruhunda ne varsa, bebeğine aktarılır

Bebek katmanı, derinliğinden dolayı genel olarak doğrudan deneyimlediğimiz bir alan değildir fakat hamilelik, annenin içindeki bebeğin uyandığı, hayata her zamankinden fazla dâhil olduğu bir dönemdir. Genellikle bebek annenin karnında oynamaya başladığında uyanır. Dolayısıyla hamilelik dönemi ve sonrası, annenin, karnındaki bebeği kendi ruhunun bir parçası, temeli olan bebeğiyle algıladığı, onu bu sayede derinden kavrayabildiği, ilişki kurabildiği, aslında olağanüstü bir dönemdir. Bu hem kadının kendisiyle olan ilişkisini genişleten ve zenginleştiren hem de bu zenginliğini bebeğine aktarmasını sağlayan, bir bakıma bebek için en temel garantidir. İdeal durum bu olmakla birlikte, şunu da söyleyebiliriz: Annenin ruhunda ne varsa, ne kadarsa, bebeğine aktarılır. Kimi kadın karnındaki bebeği düşünmesine gerek kalmaksızın anlayıp hissedebilir, kimi de bebekten kurtulma isteğiyle dolu olabilir.

Kendi içindeki bebekle ilişkisi olan bir kadının, hamilelik ve bebek anneliği döneminde bebeksi tarafı kuvvetlenir, daha fazla hayata girer ve bu durum dışarıdan da görünür. Aslında kadının kendisiyle olan bu derin ilişkisinde eşiyle yaşadıkları, daha çok da cinsel hayatı ciddi bir paya sahiptir. Cinsel hayat eğer salt bir enerji boşalımı ya da ihtiyaç giderme alanı olarak yaşanmıyorsa, ruhsal bir bütünleşmeyi de beraberinde getiriyorsa, bu yaşantılar kadının içindeki bebeği uyandıracak ve besleyecek bir niteliktedir.

Bu özellikteki birçok kadın hamilelik döneminde daha sezgisel olur, daha fazla sevgi ve ihtimam beklemeye başlar, kocasıyla ilgili beklentileri artar. Bu beklentilerine cevap bulabilen kadının sev-

me kapasitesinde artış olur. Olaylara yaklaşımı daha olumludur, kıskançlık duygusu azalır, daha dayanışmacı ve yardımsever hale gelir. Bu olumlu duygusal değişimin altında kendini "büyük bir bütünlüğün parçası olarak hissetme duygusu" yatar. Bütün insanlar, canlılar, yeryüzü daha fazla sevilir hale gelir. Bu duygu belli belirsiz bir "kutsallık duygusu" da içerir. Bazı anneler bu durumu o kadar güzel yaşar ki, tekrar hamile kalmak isterler.

Annenin artan duygusal ihtiyaçlarına cevap bulamaması ise içindeki bebeksi tarafın uyanmasını ve güçlenmesini engeller, dolayısıyla kadın hamileliğin olumlu değişimlerini yaşayamaz. Bu anlamda bir kez daha söylemiş oluyoruz ki, kadın, karnındaki bebekle onun ihtiyaç duyduğu ilişkiyi ancak kendi bebek katmanıyla kurabilir. Aksi yüzeysel, akli, hatta kimi durumlarda tam bir evcilik oyunu şeklinde gelişen bir hamilelik ve annelik olacaktır.

Kadın böyle bir hayat döneminde, bu koşullarda kendisine duyarlı olamayan kocasını koca olarak, erkek olarak görmekte de zorlanır. Hem kendisiyle hem de kocasıyla ilişkisinin yüzeyselliği kadında fazla mide bulantısına, bebekle ilişki kuramamak, onu sevememek gibi korkulara neden olur. Koşullar çok olumsuzsa, annede bebeği benimseyememe, ona zarar verme korkusu fazlasıyla artar ve bu duygular hamilelik depresyonu denen tabloya neden olur.

Burada hemen belirtelim ki, ilk defa anne olacak birçok kadın doğal olarak iyi bir anne olup olamayacağı, bebeğiyle ilişki kurup kuramayacağı konusunda endişeler yaşar. Bu tür endişeler bir soruna işaret etmekten çok deneyim eksikliğinden kaynaklanır.

Ortalama kadınların büyük çoğunluğu çocuk sağlıklıyken veya hayatlarında önemli bir aksilik yokken annelik işlevini sürdürebilir fakat hastalık, kaza gibi zor dönemlerde annelik kalitesi düşer. Karıkoca ilişkisinin kaliteli olması, hayatın belli bir düzen içinde ve doğru yaşanması, kadının yardım alabileceği, güvendiği insanların varlığı zor dönemlerin de sorunsuz atlatılmasını sağlar. İnsanın anne olabilmesini belli bir mükemmellik normuna bağlamak bize kalırsa başka sorunlara yol açabilecek bir tutumdur. Çoğu zaman "kervan yolda düzülür", bir kadın kendi annelik deneyimi içinde büyür ve annelik kalitesi de bu süreçte artar. Yeter ki başlangıç noktası çok sorunlu olmasın.

Annenin içindeki kız çocuğu

Kimi kadınlar sanki oyuncak bebeğinin yerine canlı bir bebek sahibi olacaklarmış gibi bir hevesle anne olurlar. Bu anneler kızlarını nasıl giydirecekleri, erkek çocuklarının ne kadar akıllı ve başarılı olacağı, onlarla ne harika şeyler yaşayacakları, oyunlar oynayacakları fantezileriyle çocuk sahibi olurlar. Kızlarının çok güzel ve sevimli, erkeklerin çok akıllı ve canlı olacağından emindirler. Harika ve mükemmel annelerin ve onların harika çocuklarının olduğu bir tür Barbie bebek dünyasıdır bu. Ancak çocuk doğduktan sonra onun acıkmasından, ağlamasından, hastalanmasından, devamlı yüksek bir dikkat ve emek istemesinden çabucak yorulup sıkılırlar ve bakacak birini bulup çalışma hayatına dönmeye çalışırlar.

Bu anneler onları bu kadar yorup bunaltan bu bebek yüzünden kilo almış, iş hayatının, sosyal hayatın dışında kalmış, kendilerini değerli, önemli hissettiren her şeyin uzağına düşmüş, üstüne üstlük "ev kadını" olmuşlardır. Bir tür sıkışıp kalmışlık duygusuyla giderek bebeğe öfke duymaya, kendilerini sömürülmüş hissetmeye başlarlar. Zaman geçtikçe ve sorumluluklar arttıkça bu girdap öyle bir hal alır ki, bebeğin neredeyse onlara rahat vermemek için ağla-

dığına, onların huzurunu bozmak için kucak istediğine inanırlar. Bebeği ağladığı için cezalandırmaya, onu bir odaya kapatıp kendi kendisine susmasını sağlamaya çalışırlar. Bebeği bir odaya kapatıp susmasını sağlamaya çalışmak ender rastlanan bir durum değildir ve bebeğe karşı duyulan büyük bir öfkeyi ifade eder. Bu anneler gelecekte de çocuklarının kendileri olmasına izin vermeyecek, onları kafalarındaki kalıba dökmeye çalışacaklardır. Çocuğu kendi fantezilerine uygun hale getirebilmek için onda korku, suçluluk, yetersizlik ve başkaları ile kıyaslayarak haset duygusu oluştururlar.

Formatlanmış bebekler!

Aslında kendisi daha ruhen çocuk olan, kendisini sevememiş, kabul edememiş bir kadının sağlıklı çocuk büyütebilmesini beklemek gerçekçi değildir. "Bunlar böyle oluyormuş", "bunların formatı buymuş" türü cümleler pek çok yerde görebileceğimiz, çocuğuna karşı duyduğu ağır bir yabancılaşma duygusuyla onu adeta içinde mikroçip olan oyuncak bebek gibi algılayan annelere günümüzden çok anlamlı örneklerdir. Ne yazık ki böyle anneler bebeklerinin/çocuklarının ne tür ruhsal haller içinden geçerek büyüdüğünü, nelere ihtiyaçları olduğunu anlayamaz ve ciddi problemleri olan çocuklar yetiştirirler.

Adını koyacak olursak, bu yapıdaki annelerin kız çocuğu katmanında bulunan kadınlar olduğunu, kendi annelerinin de bebekliklerinde onlarla sağlam bir ruhsal ilişki kuramadığını, dolayısıyla ruhsal enerjilerinin ağırlıklı olarak öfke içerikli olduğunu, eşi ya da çocuğu olsun, sevme kapasitelerinin sınırlı olduğunu söylemeliyiz. Bu kadınların ve doğacak çocuklarının talihsizliği, sadece içlerindeki kız çocuğu ile anne olma arzusu duymuş olmalarıdır.

Peki, kız çocuğu olmak ne gibi problemler taşıyor ki, kız çocuğu karakteri ağır basan bir kadının çocuk sahibi olması böylesi sakıncalar yaratabiliyor? Eğer bir çocuğun bebeklik ve erken çocukluk döneminde ihtiyaçları yeterince görülüp karşılandıysa, anneyle güçlü bir ruhsal bağ kurup, her şey bir yana, sevilebilir bir varlık olduğu duygusunu edindiyse, büyümenin "kız çocuğu" ya da "oğlan çocuğu" aşamasının zorluklarını daha güçlü olarak karşılayacaktır. Çocuk bu aşamada kendi cinsiyetini, kendi bedenini ve karşı cinsi öğrenecek, buradan hem kendini hem de annesiyle babasını, dolayısıyla dünyasını yeniden tanımlamaya başlayacaktır. Bu dönem, çocuğu duygusal, bedensel, kavramsal olarak algısını genişletmeye zorlayan kritik bir aşamadır.

Annesinin ayakkabısını giymeye çalışan kız çocuğu

Kız çocuğunun anne olma arzusu, dişi cins olmanın bütün zorluklarını da barındıran bu son derece zorlu dönemde oluşur. Dolayısıyla kadının temel karakteri, kadın ve erkek algısı ve elbette kendisiyle ilişkisinin niteliği bu dönemde şekillenir. Bu aşamada iki temel etkenden söz edebiliriz. Öncelikle kız çocuğu, kendisinin kız olduğunu, annesiyle aynı cinsten olduklarını idrak eder ve annesine benzemek ister. O kadar ki, annesiyle özdeşleşmek ister; onun kıyafetlerini, ayakkabılarını giymek, onun gibi konuşmak, kullandığı kelimeleri taklit etmek, bu dönem kız çocuğunun en çok hoşlandığı meşguliyetlerdir.

İkinci olarak da çocuğun, kızların ve erkeklerin bedenlerindeki farkı algılamış olması bu arzunun oluşmasında önemli rol oynar. 2,5-3 yaş dönemindeki kız çocuğu, ruhsal ve bedensel gelişimi doğrultusunda, cinsel bölgesinin haz kaynağı olduğunu yeni keşfetmektedir. Aslında bu yaş, insan türünün, cinsel bölgelerinin duyarlı hale gelmesini sağlayan sinir dokularının olgunlaştığı dönemdir. Bu biyolojik gelişme, cinsel bölgelerin haz kapasitesinin artmasını ve giderek haz merkezi olmasını sağlar. Böylece çocukların dikkati cinsel bölgelerine kayar.

Büyük olan daha çok haz verir!

Kız çocuğu, erkek çocuğun organının görülebildiğini, büyük olduğunu, kendisininkinin öyle olmadığını fark eder. Bu yaşlardaki çocukların ruh halini iyi anlayabilmek için şöyle bir bilgiyi eklemekte fayda var: Normal gelişen bir çocuğun gözünde anne babası insanüstüdür, çocuk onlara hayrandır. Onlar her istediklerini yaparlar, her istedikleri olur, onlara bir şey olmaz. Dolayısıyla çocuğun gözünde büyük olan her şey daha üstündür ve daha çok istenir. Bu bakımdan çocukta, gözle görülemeyen bir organ bu kadar haz veriyorsa, gözle görülebilecek kadar büyük olanı çok daha büyük bir haz verir şeklinde bir algı oluşur. Çocukların haz açısından en yüksek referansı, annenin memesini emerken veya annesi onu kucakladığında hissettiği, içinin huzur ve sevgiyle dolması duygusudur. Annesiyle arasında güçlü bir ruhsal bağ oluşmuş bütün çocuklar bu duyguyu yaşarlar. İşte kız çocuk, erkek çocukların bu hazzı, zevki, huzur ve sevgiyle dolma halini devamlı yaşayabildiğini zanneder.

Dolayısıyla bu kavramsal gelişme aşamasında, erkek çocukların daha fazla haz veren bir organları olduğu, kendilerininse eksik doğuruldukları şeklinde bir algı oluşur. Erkek çocuklar ise, kızların "pipilerinin" kesilmiş olduğunu sanırlar. Bu algı da erkek çocuğunun ruhsal gelişmesinde, özellikle babasıyla ilişkisinde çok belirleyici olacaktır. Buradaki eksiklik, fazlalık gibi basit görünen sözcüklerin kız çocuktaki karşılığı değersizlik, mahrum bırakılmışlık, aşağılık duygusu, layık olmama, asla tamamlanamayacak olma, bir hiç olma, rekabetçilik gibi, ruhun bünyesindeki öfkeli enerjinin toplandığı, son derece ağır yaşantılar oluşturabilen duygulardır. "Penis hasedi" olarak adlandırılan bu algı, kız çocuğunun hayatını belirleyen en temel eksen olacaktır.

Kız çocuğun pipisinin olmamasının onda bir eksiklik duygusu

yarattığı, "penis hasedine" yol açtığı tezi özellikle kadınların çok fazla itiraz ettikleri bir düşüncedir. Buna itiraz eden kadınlar, kendi kadınlıklarını benimsedikleri bilgisinden hareket ederler. Hâlbuki bu duygunun oluşumundan bahsettiğimiz dönem, yukarda da ifade ettiğimiz gibi, 2,5-3 yaş dönemidir. Bu anlamda, her şeyden önce "kadınların kendilerini eksik hissetmeye yatkın" olduklarını söylemek kadınının öznel dünyasına ilişkin bir gözlemdir ve nesnel olarak kadınların eksik olduğunu söylemek anlamına gelmez. Bize göre ne kadınlar ne de erkekler üstündür. Kadınlarla erkekleri kıyaslamak, elma ile armudu kıyaslamak gibidir.

Tamamlanma arzusu

Tamamlanma arzusu daha küçüklükten itibaren "gelin olma" (kendine pipisi olan birisini bulma) ve anne olma (çocuğu ile tamamlanma) isteği şeklinde görünür hale gelmeye başlar. Bu ihtiyaç kadının sevdiklerini kendinde tutma, onları kendine ait sayma eğilimine yol açar ve kadın kıskançlığında ve çocuklarına düşkün, onların kendisini bırakmasına izin vermeyen annelikte görünür hale gelir.

Bilindiği gibi, kız çocuklarda gelin olma isteği, gelinlere duyulan utangaç ilgi yaygındır çünkü kız çocuk için "gelin olmak" artık kendisine ait bir pipinin olması demektir. Böylece eksiklik giderilmiş olacaktır fakat yine de tam işe yaramaz. Sonuçta "koca" yabancı birisidir, ama bir çocuk doğurmak, o çocuğun doğurana ait olması, hele de erkek çocuk doğurmak eksiklik duygusunu tamamen giderecektir. Kız çocuk yeterince sevildiyse, daha çok kız bebeklerle oynar ve anne olma arzusu kız doğurma isteği olarak görülür. Aile içinde erkek çocuklara daha fazla değer veriliyorsa, çocuk ilerde erkek çocuk annesi olmak ister çünkü bu, eksiklik duygusuna daha iyi gelir.

Çocuk sahibi olup olmama hali, statüsü demeliyiz aslında, özellikle kadınlar arasında ilginç şekillerde gözlemlenir. Çocuklu kadınların da, çok çocuklu kadınların da önemli bir kısmı çocuksuz kadınları küçümserler. Ya da halka açık kimi yerlerde, bazı çocuklu kadınların başkalarının haklarını, koşullarını kendi koşulları için sonuna kadar zorladığını, görmezden geldiğini görürüz. Gerçekten de, kendi kız çocuğu dünyasında, o kadın için "dünyanın en önemli şeyi" kendisi ve çocuğudur. Bunun yanında, çocuğu olmayan birçok kadının kendisini eksik hissettiği, hatta toplumsal olarak da çocuksuz kadının eksik bulunduğu bilinir. Geleneksel sistemde ise erkek çocuğu olmayan kadın küçümsenir.

Hiçlik duygusunu telafi çabası

Sorumuz, kadının sadece içindeki kız çocuğuyla anne olmak istemesinin neden problem yaratacağı idi. Önce şöyle bir bilgiyi verelim: Çocuklar doğumdan itibaren belli dönemlerde, anneyle ilişki içinde, hiçlik duygusuyla her şey olma duygusu arasında savrulmalar yaşarlar. Burada kastettiğimiz "her şey olma" hali doğum öncesi "Bölünmez Bütünlüğün" parçası olma dediğimiz durumla, "hiç olma" ise, doğum travması olarak adlandırdığımız durumla ilgilidir.

İşte 2,5 yaş civarında benlik oluşumunun kritik bir aşamasına gelmiş olan çocuk kendisini aslen "bir hiç" olarak hissetmektedir ve bu duygudan kaçınabilmek, kurtulabilmek için de "harika" olduğuna inanmaya çalışır. Erkek çocuk bunu dış dünyaya yönelerek, performansını artırarak, atlayıp zıplayarak, Süpermenlik fantezileri kurarak yapmaya çalışır. Kız çocuksa özellikle bedenine yönelerek ve güzel olmaya çalışarak hiçlik duygusundan kurtulmanın yolunu arar. Kız çocuğunun bu dönemdeki eksiklik duygusu, bu yaş döneminin, kendisinin aslında "bir hiç" olduğuna ilişkin korkusuyla birleşince, hayatı boyunca zevkli ve güzellik ustası olmaya çalışan, beğenilmeyi çok önemseyen, hep büyük bir

tamamlanma arzusu duyan bir yapı oluşur.

Bu nedenle kız çocukları etraflarındaki insanların ilgisini ve dikkatini kendinde tutmaya çalışan, kendini göstermeye ve beğenilmeye fazla ihtiyaç duyan, sevgi nesnesi (anne, baba, eş, çocuk) yönelimli varlıklardır. Kimi durumlarda hayatın anlamlı, değerli, belki biraz çaba harcandığında sevgiye dair bir yaşantı oluşturulabilecek son derece değerli imkânları beğenilmek, kendini göstermek gibi nedenlerle heba edilir. Kız çocuğunun emin olmak istediği kesin ve belli şeyler vardır: O çok değerlidir, çok özeldir, biricidir, çok önemlidir, harikadır, mükemmeldir. Bunlar aslında yeterince sevilmesi halinde kız çocuğunun 2,5-3 yaş dönemi öncesinde hayli geride bırakmış olabileceği temel fantezilerinin bir kısmıdır.

Bu nedenle, eğer çocuk bebeklik döneminde iyi bir annelik almadıysa, sonrasındaki büyüme aşamalarında altından kalkamayacağı bir büyüme malzemesiyle baş başa kalmış olur. Kadınlar bu özelliklerini evlerinin temizliğinde, eşyalarında, "çok özel", kendilerine özgü tariflerinde, çeşitli hobilerinde, elbette özellikle de çocuklarının harikalıklarında, giyim kuşamlarının temizliğinde, onların cici çocuklar olmalarında ya da tersine abartılı bir biçimde "özgür" çocuklar olmalarında gibi çok çeşitli şekillerde ortaya koyarlar. Bunun yanında, çalışma hayatına baktığımızda, penis hasedi yoğun olan, adeta erkekleşerek hemcinsleriyle ve erkeklerle büyük rekabet içine giren, hayatının tüm enerjisini kariyer yapmak adı altında buna yatıran kadın hiç de az değildir. Bu kadınlar kadın olmayı, kadınlığa atfedilen temel nitelikleri adeta açıkça küçümserler.

Oyuncak bebeğine düşkün kız çocuğu

Annelik yapmayı sağlayan, kadını, sevdiklerinin ihtiyaçlarına

duyarlı olabilen ve sevmeyi bilen bir varlık haline getiren malzeme bebeklikte oluşmaya başlasa da, çocukluk döneminde oluşan anne olma arzusu, çocuğun bebeklerle oynaması, evcilik oyunlarına ilgi duymaya başlaması şeklinde tezahür eder. Kız çocuk belirgin olarak, annesi kendisine nasıl davranıyorsa bebeklerine öyle davranır. Bir kız çocuğun oyuncak bebeklere ilgisi, onun donanımının anne olmaya uygunluğu hakkında önemli bir fikir verir. Bebeklerinin kafasını, kolunu koparan, döven, onlardan çabucak sıkılan, onlara ruhsal bir yatırım yapamayan kız çocukları gelecekte annelik yapmakta çok zorlanacaktır. Bazı kız çocukları da bebeklerine çok düşkündür; onlarla meşgul olmadan, onları beslemeden, kucağına almadan bir yerden bir yere gidemez, hatta tatile giderken de oyuncak bebeğini yanında götürür.

Bütün bu anlattıklarımızla, doğuştan getirilen bir annelik içgüdüsünün olmadığını ama bir anne tarafından büyütülmüş her kız çocuğunun, içinde anne olma arzusu taşıyabileceğini söylemiş oluyoruz. Bu arzunun annelik içgüdüsüne dönüşebilmesi ise annenin bebekle bütünleşmesi ve onu kendi parçası olarak algılayabilmesiyle mümkün olur. Özellikle bebekliğinde sevilmiş, benimsenmiş bir kız çocuğu bebekleri sevme eğilimi gösterecektir ve kendi bebeğiyle daha anne karnındayken bütünleşebilecektir. Dolayısıyla, yeterli annelik almış ve bir aile içinde büyümüş kız çocuğunun annelik içgüdüsü taşıyacağını söyleyebiliriz. Fakat bebeklerin bakıcılar tarafından büyütüldüğü, ki bu durum annelerin bebeklerine büyük bir ruhsal yatırım yapamadığının bir göstergesidir, bir dünyada annelik içgüdüsünün sürüp sürmeyeceği hakkında kuşkularımız olduğunu da söylemeliyiz.

Bu aşamada belirtmek gerekir ki, annenin kadınlığıyla ne derecede barışık olduğu, kız çocuğu için hayati önemdedir. Anneliği, kadınlığı konusunda sürekli kaygı içinde olan, bir bakıma kadınlığa bir türlü yerleşememiş, kocasıyla kaliteli bir ilişkisi olmayan bir anne, çocuğunun kadınlığa yerleşmesine de yardımcı olamaz, hatta kendi sorunlu malzemesini farkında olmadan kızına aktarır. Sonuçta kız çocuğu, ne kendisinin ne de çocuğunun cinsiyetini benimsemiş bir annenin çocuğu olarak başlayacaktır hayatına. Tahmin edileceği gibi, çok zor bir başlangıçtır bu. Bunun yanında, annenin aile ortamında sevilen, değer verilen, korunan bir konumda olması önemlidir. Baskı altında kalmış, sindirilmiş, ezilen bir annenin kızı, annesi gibi olmak isteyemez; bu ortamda kız çocuğunun annesiyle özdeşleşmesi ve gelecekte bebeğine büyük bir yatırım yaparak anne olmak istemesi beklenemez.

Hayatını sevgi içinde yaşayabilen, doyumlu bir cinsel hayatı olan, yeterliliklerini artıracak bir çalışkanlığa ve disipline sahip kadınlar başarılı olmak gibi erkekleştirici yollara sapmıyorlarsa, orta yaşlardan itibaren, ruhsal gelişmelerinin bir sonucu olarak "kız çocuğu" özelliklerinden kurtulurlar. Daha sevecen, sade, daha hakiki, daha az biçimci olurlar. Özellikle çocuklarını kendilerine istemekten vazgeçerler; bu yapıdaki kadınlara çocuklarının mutlu olduğunu görmek yeter.

Annenin içindeki erişkin

Hayatın belki de en zor, en acımasız, kabullenmesi en güç olan gerçeklerinden biri, bize verilenler kadar olduğumuzdur. Ruhsal yekûnumuz, temelde annemizin verdikleri, onun üzerine de babamızdan alabildiklerimizdir. Ancak bu kabul oluştuktan ve kendi kendimizle kavgalı olmaktan kurtulduktan sonra yapımıza dâhil edebileceğimiz nitelikler olabilir, yoksa kendimizle kavgamız ağır basar. Bunun yanında, çoğumuz içinde bulunduğumuz çeşitli durumların nimetlerini ve külfetlerini bir arada görmeye yatkın değilizdir; ya her şeyi toz pembe görürüz ya da fazla karamsar oluruz.

Yetişkinlik dediğimiz durum, temelde insanın kendisini ve gerçekliği tarafsız bir bakışla değerlendirebilmesi ve kendisini doğru idare edebilmesidir.

Sorunlu hamilelik kararları

Annenin içindeki bebek ve kız çocuğu bebek sahibi olmayı arzular ve bu, bebeğe bakabilmek için gereklidir. Erişkin tarafı ise bunun bebek için ve kendisi için en uygun koşullarını değerlendirmek ve oluşturmakla görevlidir. Elbette ilk koşul, annelik yapma kapasitesine sahip olup olmadığını, anne olma gerekçelerini iyi anlamak olacaktır. "Bir tane de benim olsun", "senin aynından bir tane istiyorum", "herkes yapıp bir şekilde bakıyor, ben niye yapmayayım", "biyolojik saatim geldi" gibi, bir bebek dünyaya getirmeyi tamamen hafife alan tutumlar, anne olmanın ciddiyetini kavramamış olmaktan kaynaklanır.

Bunun yanı sıra, hayatını yoluna sokmayı bir bebek sahibi olmaktan beklemek, evliliği için benzer beklentide olmak, aile büyükleri için ya da kıskançlık sebebiyle anne olmaya karar vermek, hayatını anlamlandırmayı bir bebekten beklemek gibi değerlendirme problemlerinden de söz edilebilir. Bir önceki bölümde ifade ettiğimiz, kız çocuğunun kendi harikalığına inanma ihtiyacı, ne yazık ki kadınların özellikle bu tür değerlendirmelerde önlerine çıkan en önemli handikaplardan biridir. Kendi gerçeğiyle ilişki içinde olan, kendini anlamaya çalışan kadın ise, elinden geldiği kadar gerçeğe uygun bir değerlendirme yapmaya çalışır.

Kadın, baştan itibaren bebeğin bir anneye ve babaya ihtiyacı olacağını bilmelidir, dolayısıyla çocuk sahibi olmak için kocasıyla ilişkisinin, en azından bir çocuk sahibi olma kararı verirken, kalıcı olduğundan emin olması gerekir. Yakında ayrılacağını bilerek çocuk sahibi olmak hem kendisine hem de doğacak çocuğuna yazık

etmek, hayatı çok zorlaştırmak anlamına gelecektir. Bunun yanı sıra kadının, kendisine kocalık edemeyen bir erkeğin çocuğa da babalık edemeyeceğini bilmesi gerekir. Kocasının sorumsuzluğundan, ilgisizliğinden şikâyet eden kadın çocuk doğurduğunda onun sorumluluğunu da tek başına üstlenmek zorunda kalacaktır, bu durum kesinlikle sürpriz sayılmamalıdır. Dolayısıyla kadının annelik kapasitesi kadar, kendisine kocalık, çocuğuna babalık edecek güçte ve kapasitede erkeği seçecek donanımda olması gerekir.

Beklentilerin öfkesi ya da anlama çabası

Ruhsal olarak sağlıklı bir çocuk yetiştirebilmek için, annenin içinde yaşadığı dünyanın sevgi içermesi gerekir. Özellikle karıkoca arasındaki sevgi annenin bebekten yorulmasını ve sıkılmasını engeller. Bu anlamda anne, bebeğine sağlıklı bir annelik yapabilmek için öfkesiz olmak zorunda olduğunu bilmelidir. Kocasına, kocasının annesine, kardeşlerine çok fazla öfke duyarken anne olmaya kalkışmak tam bir sağduyu eksikliğidir. Burada belirtmek gerekir ki, yetişkinlik konusunda kendisinden beklentileri olan, kendisini bu konuda geliştirmeye çalışan insanın -burada kadının- öfkesiyle, kız çocuğu yapısı ağır basan bir kadının öfkesi ciddi farklar gösterir.

Bunun yanında, bu iki farklı yapıdaki insana duyulan öfkeler arasında da önemli farklar vardır. Kız çocuğu, temelde beklentilerine uygun davranılmadığı, istekleri yerine gelmediği için öfkelidir. Zaten hiçbir gerçeklik kız çocuğunun fantezilerine cevap veremez. Bu yapının gereğine uygun olarak, hemen her zaman o haklıdır, sürekli ona haksızlık yapılmaktadır. Dolayısıyla kız çocuğu, gösterse de göstermese de öfkelidir. Ayrıca bu yapıdaki kadınlar yetişkinlik vasfı oluşmuş (kendi içindeki bebeğe ve çocuğa annelik yapabilen) kadınlara oranla üzerlerine ciddi şekilde öfke de çekerler.

Fakat yetişkin tarafı güçlü olan kadın dış gerçeklikle daha ilgilidir, öncelikle çevresindekileri anlamaya çalışmaktadır. Bu yüzden beklentileri daha gerçekçidir. Değeri bilinmemişlik ve beğenilmeme duygusuyla, alınganlık, kırgınlık ve küskünlükle öfkelenmek yerine haksızlığa öfkelenir; mümkün olanın ve olmayanın sınırları onun için daha belirgindir. Elinden ne geleceğini ve gelmeyeceğini bilir, dolayısıyla kendisini, koşulları, hayatı olmayacak şeyler için zorlamaya kalkmaz. Bu nedenle de evliliğinin kalitesini ve bulunduğu ortamı kız çocuğu yapısındaki bir kadına göre çok daha iyi değerlendirir ve fantezilerine göre değil, bu anlayışa uygun kararlar verir.

Kadın, bir erkekle tamamlanma ihtiyacı duyan bir varlıktır. Bu, zamanında babasıdır, daha sonra kocası. Eğer kadın kocasıyla tamamlanamıyorsa, aralarında ruhsal bir yakınlık ve dürtüsel bir çekiminin gücü yoksa, o zaman mecburen çocuklarıyla tamamlanmaya yönelecektir. Bu da illa bir oğlum olsun duygusu şeklinde ortaya çıkacak, hatta kadın, erkek çocuk doğurana kadar doğurmaya devam edecektir. Bu kadın erkek çocuk annesi olduğunda kocasıyla ilişkisi halen zayıfsa, oğluna hem çok düşkün olur hem de onun kendisinden bağımsızlaşmasına, kopmasına izin vermemeye çalışır. Bu durum çoğu zaman annenin iradi tutumunu aşar.

Başka bir plandan baktığımızda, aslında her ilişki biçimi gerçeklikle çeşitli ölçülerde bağ kurmaktır, dolayısıyla iç gerçeğimiz ve dış gerçeklik sürekli iç içe geçer, çatışır ya da uyumlanır. Kadın erkek ilişkisi ise, tarafların birbirine hemen tüm ruhsal malzemelerini açtıkları, aktardıkları, bunun çok yoğun olarak yaşandığı bir ilişkidir ve hiçbir zaman iki kişilik değildir. Kalıcı bir kadın erkek ilişkisi kadınla erkeği ve onların birlikte oluşturabildikleri şeyleri kapsar. Yaşanacak olan bunlardır. Bu anlamda çocuklar, kadın ve

erkeğin beraberce ne oluşturabildiği konusunda en önemli yüzleşmedir.

Anne bebek/çocuk ilişkisi ancak güçlü bir aşk (sevgi) ilişkisi üzerine bina edildiğinde, kadının ve erkeğin ruhsal enerjilerinin çocuğa aktarılmasının bir yolu haline gelir. O zaman annelik altından kalkılabilir bir durum olur. Yoksa kadın doğasının çocuğunu kendi parçası olarak algılama, onu kendine ait kılma, kendinde tutma gibi zorlukları çocuğa yansıyacaktır. Bu açıdan bakıldığında, kadın erkek ilişkisinin kalitesi, kadının bu doğal eğilimlerinin farkına varmasını ve büyümesini sağlayan çok değerli bir unsur olarak görünmektedir. Aksi takdirde kadın, çocuğunu çok sevdiğini düşünürken ve bundan en ufak bir kuşkusu yokken, hayat içinde çok zorlanan, sebeplerini bir türlü anlayamadığı zorluklar yaşayan bir çocuğun acılarına tanıklık etmek zorunda kalacaktır.

KADININ DOĞASI VE SEVME BİÇİMİ

Kadın ve erkek doğası birbirinden farklı ve birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bu anlamda, aslında kadın erkek ilişkisi için "çok kapsamlı bir işbirliği" tanımlamasını yapabiliriz. Kadın, erkeğe göre çok daha fazla sevgi ilişkisi yönelimli bir varlıktır. İlişkiler oluşturmaya, bunların sürmesini sağlamak için çaba harcamaya yatkındır. Nitekim annelik de büyük ölçüde, ilişki kurma kapasitesi olmayan bir varlıkla -bebekle- ilişki kurmayı, bu ilişki içinde onu büyütmeyi kapsar. Erkek ise dış dünya yönelimlidir ve dış dünyayla baş etmeye çalışır. Kadınla erkek arasındaki bu yönelim farkını daha küçük birer çocukken bile gözleriz.

Erkek çocuk hareketlidir, atlayıp zıplar ama aynı zamanda dış dünyanın nesneleri üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışır. Yapıp bozar, parçalayıp tekrar bir araya getirir, mekanizmasını anlamaya çalışır ve bunları yaparken o şey üzerinde hâkimiyet oluşturmuş olur, nihayetinde de bir kenara bırakır. Kız çocuk ise yakın çevresindeki insanların kendisiyle meşgul olmasını sağlamaya çalışır ve bu meşguliyeti mümkün olduğu kadar devamlı kılmak ister; sahip olduğu nesnelere (oyuncak, kılık kıyafet) daha bağlıdır, paylaşmayı sevmez. Kız çocukları bebekliklerinden itibaren çevrelerinin sevgisine ve bu sevginin devamlı gösterilmesine daha çok ihtiyaç duyarlar.

Kadının sevilmeye ve kendisiyle ilgilenilmesine duyduğu bu ihtiyaç, sevgi nesnesinin kendisine ait olmasını istemeye yol açar çünkü böylece, aldığı sevgiyi hiç kaybetmeyecektir. Burada sevgi nesnesi derken, insanın ruhsal yatırım yaptığı varlıkları ve tabii ki öncelikle anne, baba, eş, çocuklar gibi yakın kişileri kastettiğimizi belirtmekte fayda var. İşte bu ihtiyaç, kadının temel sevme karakterini oluşturur. Kadın, kendisine ait olanı sever ve sevdiklerini de kendisinde tutmak ister. Bu öyle temel bir karakterdir ki, kadının kendisi için istediği herhangi bir nesneden kocasına ve çocuklarına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar. Dolayısıyla kadının öncelikli özelliğinin sevebilen bir varlık olmak olmadığını, daha çok sevilmek istediğini, sevileceğinin garantilerini aradığını söylemiş oluyoruz. Bu anlamda, kadın sevgisi söz konusu koşullara bağlı ve temelde öfkeli, "benim olanı severim" dediği için narsisistik bir sevme biçimidir.

Kadın kıskançlığı

Sevdiği kişinin kendisine ait olmasını isteyen duygu, kıskançlıktır. Kıskançlık içeren bir sevgi, "sen benimsin, bana aitsin" demektedir. Kıskançlık duygusu yoğun olan kadınlarsa, "ben bana ait olanı severim, olmayanı sevmem, hatta nefret ederim" der. Pek çok kadın için kaçan balık büyük değil, mundardır. Sevginin kıskançlık içeren bir duygu olduğu, hatta kıskançlığın sevginin bir belirtisi olduğuna dair yaygın bir kanı vardır. Doğrudur, kıskançlık, kıskanılan kişiye büyük bir ruhsal yatırımın yapılmış olduğunu gösterir ama bu, gerçek sevgi yatırımı değildir.

Gerçek sevgi, sevdiğimiz kişiyi kendimizden farklı ve ayrı bir insan olarak algılayan ve onun kimseye ait olamayacak kadar hakiki olmasını temenni eden bir duygudur. Birine ait olan bir insan hiçbir zaman tam anlamıyla hakiki olamaz; kime aitse onun istediği gibi olmaya çalışmak zorundadır. Dolayısıyla, erkeğine ait olup onun istediği gibi biçimlenmeye çalışan kadınla, ait olduğu kadının istediği gibi olmaya çalışan erkeğin ilişkisi hem çok bebeksidir, hem de ruhsal bir mahkûmiyet ilişkisi, hatta cehen-

nemi bir ilişkidir. Böyle bir ilişkideki azami sevgi, bir efendinin kölesini sevebileceği kadar olacaktır çünkü insanlık tarihinde bir insanın başka bir insana ait olmasının tek örneği kölelikte vardır. Genellikle de efendiler kölelerin meziyetlerini değil, kusurlarını görürler.

Bu açıdan baktığımızda, kadının hayatının en önemli meselelerinden biri, belki de en önemlisi, sevgisi kocasına yöneldiğinde ortaya çıkan, kadın kıskançlığı dediğimiz duygudur. Kadın kıskançlığı, kadın ruhunun çetrefilli, en temel meselesini barındırır. Bu aşamada, birbirine karıştırılan iki kavramı tanımlamaya çalışalım. Kıskançlık dediğimiz duygu, hasetten farklı olarak üç kişiliktir. Seven, sevilen ve sevilenin yöneldiği üçüncü bir kişi vardır. Hasette ise, sadece iki taraf vardır. Kıskanan kişi, "ben ona ihtiyaç duyuyorum, bütün ruhsal yatırımım ona ama o başkasına da yatırım yapıyor," der. Haset eden kişi ise, "onun özellikleri bende yok, onu yok edip onun gibi olmak istiyorum" der. Bu yüzden haset, sevgi nesnesini yok eden ve haset sahibini çok zorlayan, hatta hastalandırabilen daha bebeksi ve öfkeli bir durumun duygusudur. Kıskançlık ise ruhsal yatırım yapabilen, dolayısıyla belli bir sevgi duyabilen ama kendini değersiz hissetmeye müsait olduğu için acı çeken bir ruhun ifadesidir. Bu nedenle, kadının derin katlarından gelen penis hasedi ve kıskançlık duyguları kadının varlığını ve yakın ilişkilerini zorlaştırır.

Etinden et kopması duygusu

Kadın, kocasını kıskanmaya başladığında kuşkucu ve öfkelidir, her an nerede ve kimlerle olduğunu, ne yaptığını bilmeye çalışır, kocasını devamlı hesap vermeye zorlayarak bunaltır, sağlıklı düşünemez bir hale gelir. Bu durumdaki bir kadın, bir yandan büyük bir kaybın eşiğine gelmişliğin verdiği korku, kaygı, öfke ve acıyla boğuşmaktadır, bir yandan da kendisini değersiz hissetmekten

kurtulmaya çalışmaktadır. Kadın, olası rakibi gözünde büyütürken, kendisini bir hiçmiş gibi hissetmektedir.

Kıskançlık duygusunda statü kaybı korkusu, hayat koşullarının, çevrenin, alışkanlıkların değişmesi ihtimali ya da beklentiler öne çıksa da, esas olan, sevgi nesnesinin kaybedilmesinden duyulan korku ve değersizlik duygusudur. Daha somut olarak, en derin düzeyde kadının asıl meselesinin, kocasının, kendisine ait olduğunu düşündüğü cinsel organının kendisine ait olmayabileceğini algılaması olduğu söylenebilir. Bu durumda onu değerli kılan, tamamlayan, ruhunda çok önemli bir eksiği gideren "şeyin" ona ait olmadığını kabul etmek zorunda kalacaktır. Çünkü "annenin içindeki kız çocuğu" bölümünde de ifade ettiğimiz gibi, kız çocuğu, hayatının ilk yıllarında cinsiyetini bu eksiklik üzerinden tanımlamış ve evliliği bunu telafi etmenin bir yolu olarak ta o zamandan kararlaştırmış, durumu ancak bu şekilde kabullenebilmiştir. Mükemmelliğini, harikalığını yine aynı sebeple oluşturmuş, temelde ilkokula kadar olan dönemde ne kalitede bir kadın olacağını, donanımını tarif etmiştir.

Dolayısıyla erkeğin bir başka kadınla ilişkisinin olması ihtimali kadının kız çocuğu olarak oluşturduğu bütün benlik değerlerini adeta hiçleştiren altüst edici bir durumdur; bu nedenle de ağır bir sarsıntıdır. Bu çizgiyi sürdüren kadın, kocasının kendisine ait olduğundan, başkasıyla sevişmediğinden, cinsel organını kendisi dışında hiç kimseyle kullanmadığından kesinlikle emin olmak isteyecektir.

Eğer çiftin çocukları varsa, kadın hayatının ilk yıllarında kurduğu tasarıyı gerçekleştirmiş, kocasıyla tamamlanmakla yetinmemiş, "kendine ait" olanı da oluşturmuştur. Böyle bir durumda ayrılma halinde, kimi durumlarda kadın, kocasının kendisinden

aldığı “şeye” karşılık, kendisine ait olarak gördüğü “şeyi” ortaya sürer ve kocayı çocuklarından mahrum eder. Bu, fiziksel mahrumiyet şeklinde olur. Anne, çocuklardaki baba imgesini yok etmeye, yani bir bakıma çocuklarını kendi eliyle yetim bırakmaya çalışır. Bu durumda kadında ne oranda bir öfkenin açığa çıktığı, çiftin arasında bir bakıma nasıl kanlı bir mücadelenin oluştuğu ve elbette çocukların ne tür bir öfkenin ifadesi olarak ne kadar zarar gördükleri tahmin edilebilir. Bilindiği gibi, kadınların ayrılık için kullandıkları ifadelerden biri de etinden et kopması duygusudur.

Burada hemen şunu belirtelim: Eğer kız çocuğu 2,5-3 yaş ve sonrasında yeterince sevilmediyse ve bizim toplumumuzda olduğu gibi erkeklere fazlasıyla değer veren, kız çocuklar aleyhine ayrımcılık yapılan bir ailede büyüdüyse penis hasedi fazla olacak ve “kadın kıskançlığını” da ağır yaşayacaktır. Diğer yandan, gazetelerde zaman zaman haber olan, eşinin, sevgilisinin penisini kesmiş olan kadınların öykülerine bu açıdan bakmak aydınlatıcı olacaktır.

Kadının biricik olma ihtiyacı

Bu noktada, kadın kıskançlığının hayattaki karşılıklarına değinmeye çalışalım. Kız çocuğunun doğal özelliği olan biricik olma ihtiyacı birçok kadında erişkinlik çağında da devam eder. Kocanın kız kardeşine ya da annesine düşkün olması bu yapıdaki bir kadında kocasına karşı büyük bir öfke, görümcesine ve kayınvalidesine karşı büyük bir düşmanlık oluşturur. Bu durumda kıskançlığın sebebi, kadının, kocasının “bir tanesi” olmak istemesidir.

Kadının sevgi nesnesiyle olan ilişkisinde biricik olmak gibi narsisistik ihtiyaçlarla anlaşılma, sevilme, işbirliği içinde olma gibi gerçek ihtiyaçlar iç içedir. Kadının öfkesi ne kadar büyükse, narsisistik ihtiyaçlar o kadar öne çıkar. Öfke fazlalığının bir yansıması da penis hasedinin fazla olmasıdır. Bu durumda kadın, “sahip olduğu” erkekle birlikte onun penisine de sahip olma arzusundadır, ancak o zaman penise haset etmekten kurtulur çünkü insan kendisine ait bir şeye haset etmez. Bu durumda biricik olmak hem penisin sahibi olmayı hem de rakipsiz olma amacını karşılayacaktır.

Bütün narsisistik ihtiyaçlarda olduğu gibi, biricik olma ihtiyacında da diğer kadınlardan üstün olmak, daha da kesin bir biçimde, diğer kadınlara yenilmemek önemli bir hedeftir. Bunun sevilme isteğiyle bir ilgisi yoktur. Çocuk tarafını denetim altına alabilmiş bir kadın özel olmanın, önemli, vazgeçilmez, biricik olmanın peşinde koşmak yerine saygı görmeyi, değer vermeyi ve değer verilmeyi, anlamlı bir hayat sürdürebilmeyi, sevgiyi, bu değerler üzerinden yaşamayı benimser. Biriciklik ihtiyacını geride bırakamamış çoğu kadın, kendisine itiraf etmiş olsun ya da olmasın, hayatının bir alanında, bunu sarsan diğer kadını yok etmeyi şiddetle istemiş ya da bu duruma maruz kalmıştır.

Bazı kadınların da kendilerini değersiz hissetmeye yatkınlıkları vardır. Değersizlik duygusu kendini ya çekingenlik, kimseye görünmek istememek olarak gösterir ya da tersine, böyle kadınlar kendilerini harika birisi olarak tanımlamaya çalışırlar. İkinci gruptakiler kendilerini bazen harika bulurlar ama bazen de bir hiçmiş gibi hissederler. Bu kadınlar eşlerinin kendilerini bırakmasından, kendilerinden bıkmasından, sıkılmasından çok korkarlar. Bu yüzden, çok korktukları şey başlarına gelmesin diye kocalarına bekçilik yapmaya çalışırlar ve bu tutumdan da ortaya bir kıskançlık biçimi çıkar.

Koca ve çocuklar için bir hapishane olarak kıskançlık

Kıskançlık duygusunun sevgi nesnesinin kendine ait olmasını istemekten kaynaklandığını belirtmiştik. Bu, ortalama bir kadının da sevme biçimidir ve sevme kapasitesinin düşük olduğu bir dü-

zeyi ifade eder. Bu tür bir sevgi çocuklara yöneldiğinde onların dış dünyaya açılmasını ve orada sevebilecek insanlar bulmalarını zorlaştırır, yani onlara zarar verir. Bu sevme biçimini geride bırakamamış kadınlar çocuklarının da kocalarının da kendileri olmasına izin vermek istemezler ve onları kafalarındaki beklentilere uygun olmaya zorlarlar. Ne giydiğine, arkadaşlarına, aile ilişkilerine karışma hakkını kendilerinde görürler çünkü onları kendilerine ait olarak görürler. İnsan kendisine ait bir şeyin nasıl olması gerektiği konusunda doğal olarak kendisini yetkili görür.

Sağlıklı bir kadın beraber hayat kurduğu erkeğin kendisine yönelmiş olmasını, kendisine yüksek bir ruhsal yatırım yapmasını bekler. Erkeğin gözünün dışarıda olması, karısıyla dürtüsel hayatının sönükleşmesi kadının kabul edebileceği şeyler değildir ve bütün bunları "kadın kıskançlığı" saymak kadına haksızlık olur. Bu durumda koca, beraber üstlendikleri hayatın gereklerini yerine getirmekten uzaklaşmakta, evlenirken karısına verdiği taahhütlerden vazgeçmektedir. Kadın, kocasının tekrar ergen çocuğu gibi olmasına haklı bir tepki vermektedir ama zorla güzellik sağlanamayacağı için tepkilerinin bir faydasının olması olasılığı çok düşüktür.

Aynı şekilde, evlenip çoluk çocuk sahibi olmaya yönelen bir erkeğin bundan sonra hayatındaki en önemli insanın eşi olması gerekir. Aksi takdirde ilişki kadın erkek sevgisine dönüşemez, kurulan düzen içinde çocukların sağlıklı bir biçimde büyütülebileceği tam bir aile ortamı oluşmaz. Annesine, kız kardeşine veya bir arkadaşına eşinden daha düşkün olan bir kocanın birçok aksaması olacaktır çünkü çocuksudur. Bir kadının böyle bir durumda kocasına verdiği tepkileri kıskançlık saymamak gerekir.

Kadının, kıskançlığından kaynaklanan tartışmalarının içeriği ile kocasının aksamalarından, çocuksuluğundan oluşan sorunlarını aktarışındaki üslubu da farklılık gösterir. Kadın kıskançlığında öfke çok fazladır ve yıkıcıdır, tehditkârdır. Hâlbuki sorunları dile getiren ve çözüm arayan bir yaklaşım daha yapıcıdır ve karşı tarafa, "seni sevmek istiyorum ama ne yazık ki bazı özelliklerin beni seni sevemez hale getiriyor" mesajı verir. Böyle bir yaklaşım, hissettiklerini ortaya koyan bir ikaz ve rica içermektedir.

Son olarak değinmek istediğimiz kıskançlık biçiminde, kadının cinsel fantezilerinde başka bir kadın veya kadınlar bulunur. Kadının, beraber olduğu erkekle başka bir kadını sevişirken tahayyül etmesi onda dürtü uyandırıyorsa, eşcinsel dürtüleri fazladır. Bu benimsenmeyen eşcinsel dürtü de kıskançlık yaratır. Bu durumda kadının bir yanının benimsediği bir fantezi vardır: Kocasıyla sevişme ortamına başka bir kadını da dâhil etmek. Fakat bir başka tarafı bunu büyük bir tehlike olarak algılamaktadır ki bu da kocasını kendisine isteyen tarafıdır.

Erkek kıskançlığı

Kıskançlık sebebiyle erkek şiddetine maruz kalan kadınların sayısı gün geçtikçe artıyor. Bu anlamda kadın kıskançlığı için kullandığımız öfkeli, tehditkâr ifadeleri belki abartılı görünecektir. Bu bakımdan, erkek kıskançlığına da kısaca değinmekte fayda var.

Erkeklerin kadınlara karşı kıskançlıklarının birçok nedeni vardır ve çoğu zaman birkaç neden iç içedir. En sık rastlanan şeklinde erkek, kadınla kendisini karıştırmaktadır. Kendisi her gördüğü bacaktan, her dekolteden etkileniyorsa, karısının da kendisi gibi sürekli dürtüsel olarak uyarıldığını sanır. Kendisinin en büyük hayali binlerce kadınla yatabilmek olduğu için, karısının da kendisi gibi olacağını, kendisini isteyen birileriyle cinsel ilişki kuracağını farz eder. Kadının her hareketini, saçını taramasını, makyajını,

kendisine gösterdiği özeni, aldığı bir elbiseyi birileriyle birlikte olma arzusuna bağlar çünkü kendisi öyledir. Eğer erkeğin karısıyla kendisini karıştırması ileri bir düzeydeyse ve erkek çok dürtüselse, bu kıskançlık tehlikeli olabilir. Erkek, karısının kendisini aldattığından emindir, ciddi bir saldırganlık görülebilir.

Erkeğin hiçlik duygusu ve bebeksi bağlanışı

Hayatın altından kalkamayan, korkuları ve endişeleriyle yaşayan ve bunları belli etmemeye çalışan birçok erkek aslında kendisini yetersiz hissettiği için kıskanç ve kuşkucudur. Bu erkekler bir kadının kendilerini sevebileceğine inanmadıkları için karılarının onları aldatacağına inanırlar. Bu tip kıskançlıkta aldatıldığına inanmaktan çok aldatılma beklentisi vardır. Bu insanlar derinlerde kendilerini bir hiçmiş gibi hisseder, yakından tanındıklarında hiç oldukları anlaşılacakmış gibi bir duyguyla yaşarlar. Sürekli içlerinde taşıdıkları ama belli olmasından korktukları bu duygu elbette yakın bir ilişkide, bir sevgi ilişkisinde ortaya çıkar.

Bazı durumlarda ise, uzun süren bir ilişkide erkeğin içindeki bebek karısına bağlanmaya başlar. Bu durumda erkek artık karısından ayrılamayacak hale gelir; ayrılık olasılığı erkekte yok olma, kaybolma gibi büyük ve taşınması çok zor korkuları uyandırır. Bu tip korkular var oluşumuzu baştan aşağıya tehdit eder; çaba ve iradeyle aşılabilecek nitelikte değildir. Bu yapıdaki bir erkeğin çok yetersiz annelik aldığını ve karısının onun annesi haline geldiğini söyleyebiliriz. Erkeğin, beraber olduğu kadına içindeki bebekle bağlanmasının bariz sonuçları olur. İlkin kendisini yetersiz hissetmeye başlar ama bunu belli etmemeye çalışır. Karısını, karısının sevdiği herkesten kıskanmaya başlar, bu insanlar kendi çocukları da olabilir. Bu durumda zaten çocuklar kardeşe dönüşmüş, karısı hepsinin annesi olmuştur; çocuklarla babaları arasında da kardeş kıskançlığının bütün tezahürleri görülür.

Erkeğin içindeki bebeğin karısına bağlanmış olmasının en trajik görünümü yeni bebek sahibi olan, bebekleri erkek olan çiftler arasında görülür. Bu durumda baba, bebeğe karşı müthiş bir kıskançlık ve düşmanlık hisseder, fakat öfkesini bir türlü anlayamaz, kabul edemez ve hastalanır. Yukarıda sözünü ettiğimiz yok olma deneyimi burada akıl hastalığı olarak görülür ve babanın iç dünyasında, aklının ve mantığının erişemediği bir derinlikte olur; oğlunu bir daha hiçbir zaman sevememe ihtimali çok yüksektir.

Erkeğin karısını anne yerine koyduğu daha hafif durumlardaysa babanın yeni doğan bebeğe olan kıskançlığı, anneyle bebek arasına girmeye çalışması şeklinde tezahür eder. Bu durumda baba bebeğe annelik yapmaya gönüllü olur, çocukla anneden çok o meşgul olur, her fırsatta bebeği annenin elinden alır. Sorarsanız, anneye yardımcı olduğunu söyler veya annenin bebeğe yaptığı anneliği beğenmemektedir ama aslında annenin bütün dikkatini bebeğe vermesinden, gözünün bebekten başka bir şey görmemesinden çok rahatsızdır.

Karısına içindeki bebekle bağlanan erkek kıskanç, devamlı karısının kendisiyle meşgul olmasını bekleyen, kırılgan, eşine karşı fazla alıngan ve huysuzdur. Kadın, erkeğin beklentilerine uygun davranmıyorsa, bir türlü ayrılamayan ama birbirine çok öfkeli, hatta düşman olmuş bir çift ortaya çıkar. Bu durumdan çocuklar çok zarar görür. Her iki tarafın da annelik kapasitesi düşük olduğu için, iki insan arasındaki sevgi ilişkisi tarafların birbirinin beklentilerine cevap veremediği ama birbirlerini anne yerine koydukları için de bitmeyen bir azaba dönmüştür.

Erkeğin kadını kendisiyle karıştırması ve eşcinsel eğilimleri

Bazı erkekler kendi parçaları haline getirerek severler. Bu du-

rumda sevdiği kadın erkeğin kendi eli, kolu gibi, adeta vücudunun bir parçası olmuştur. Böyle ilişkilerde çoğu zaman kadın mutsuz olup ayrılmaya çalıştığında çok büyük bir öfkeye maruz kalır, erkek açısından ilişki bitirilemez. Kadının başka bir erkekle birlikte olma olasılığı kabul edilemez hale gelir çünkü bu, erkekte tecavüz ediliyormuş duygusu oluşturur. Çoğu zaman bu şekilde bağlanan insanın kişiliği de çocuksu veya bebeksi olacağı için, bu insanlar bir yandan da ciddi ölçüde yetersizlikleri olan kişilerdir ve aynı zamanda kuşkucudurlar. Ayrıldığı veya ayrılmak isteyen eşini öldüren birçok erkek bu yapıdadır.

Bir başka erkek kıskançlığı nedeni de bastırılmış eşcinsel dürtüden kaynaklanır. Bu durumda erkeğin çoğu zaman farkında olmadığı bilinçaltı fantezileri vardır. Bu yapıdaki bir erkek karısını başka erkeklerle birlikte düşündüğünde cinsel arzusu artar. Bu fantezi bilince çıkıyorsa daha az, çıkmıyorsa daha büyük bir kıskançlık oluşturabilir. Eşcinsel dürtünün çok güçlü olduğu ve güçlü bir bastırma uygulanan durumlarda, kişi tarafından istenmeyen eşcinsel dürtü özellikle rakip olarak algılanan erkeğin öldürülmesi fantezilerine, bazen de cinayete yol açar.

Bağımlılık talep eden kadınlar

Kadın ruhunun kendisine ait olanı sevmek üzerine kurulu olan yapısı, ruhsal yatırım yaptığı kişileri kendisinin bir parçası olarak algılaması anlamına gelir. Bu genel olarak sorunlu ama anne bebek ilişkisi için gerekli bir sevme biçimidir. Kadının bebeğini kendisine ait hissetmesi sağlıklıdır çünkü bebeğin de buna ihtiyacı vardır, yoksa bebek kendisine bu dünyada bir yer bulamazdı.

Aslında anne de baba da çocuklarını, onlar henüz küçükken kendilerinin bir uzantısı, parçası olarak görür. Çocuk ne kadar

küçükse, o oranda anne babanın parçasıdır. Fakat büyüdükçe, bir kendilik duygusu ve kimlik geliştirdikçe giderek onların parçası olmaktan çıkar, ayrı bir insan, ayrı bir birey haline gelir. Bazı anne babalar çocuklarının kendilerinden ayrı varlıklar olduğunu, onları hayata hazırlamak zorunda olduklarını algılayabilirken, bazıları da onları hâlâ kendi parçaları olarak görmeyi sürdürür. Bu ayrımı yapamayan insanların sevme biçimine, narsisistik sevgi diyoruz. Bu bölümde, aslında çok yaygın olan bu insani durumu da anlatmış olacağız.

Kadının, çocuğuyla kendisini karıştırması

Her ne kadar kendi uzantısı olarak görse de, bebek, baba için çocukluk çağına gelene kadar ancak yedek annelik yaptığı, belli ölçülerde ilişki kurabildiği bir varlıktır. Bebeği içinde büyütmüş olan -ruhsal olarak da bedensel olarak da- kadındır ve onun bebeğe olan yatırımı farklıdır. Dış dünyaya karşı bebek, kadının hayatında önemli bir kazanımdır ama iç dünyasında çok daha büyük bir bütünlenme yaşamaktadır. Bu nedenle, bebeğin kadının parçası olması hali çok belirgin ve belirleyicidir.

Özellikle ilk aylarda bebekle annenin nasıl bir ortak yaşam içinde olduğu, kadınların küçük çocuklarının yaptıklarını "yemek yedik", "bugün iyi uyuyamadık", "bugün biraz ishaliz" şeklinde, biz diye anlattığı bilinir. Önce anneden bebeğe ve zaman geçtikçe karşılıklı olarak tarafların birbirine büyük bir yatırımı oluşmuştur. Aslında kadın için bu kadar ihtiyaç duyulmak, bir varlık için bu kadar önemli olmak kolay vazgeçebileceği bir durum değildir. Hele de kocasıyla ilişkisi yeterli yoğunluk içermiyorsa, çocuğu için çok önemli ve biricik olmak kadının kız çocuğu tarafını harekete geçiren ciddi bir doyum kaynağıdır. Ancak çocuk büyümeye başladıkça ister istemez ayrımını da ortaya koyar. Hatta iki yaş döneminde olduğu gibi, istediği şeyi kendi uygun gördüğü bi-

çimde yapmak için anneyle inatlaşabilir bile. Dolayısıyla bebeğe ihtiyacı olan yakınlığı verebilmek için kaçınılmaz olan bir durum bebek büyüyüp koşulları değiştikçe değişmiyorsa eğer, tam tersine, çocuğun büyümemesi için gösterilen açık ve ısrarlı bir çabaya dönüşebilir.

Çocuğu kendisine ait, kendisinin bir parçası olarak algılayan kadın her şey bir yana, çocuğunu anlayamaz. Çocuğuna, kendisine ilişkin duyguları, kaygıları, sıkıntıları vs. atfeder ama çoğu kez bunların çocukla hiçbir ilgisi yoktur. Oysa bir bebek/çocuk kendisini, ancak annesi onu anladığında anlayabilir.

Sokakta denk geldiğimiz, bu konu için örnek oluşturabilecek bir olaya değinelim. Dört yaşlarında bir erkek çocuk ve annesi el ele tutuşmuş yürüyordu. Fakat çocuk içli içli, hıçkırarak ağlıyordu. Ağlamasında bir arsızlık, bir şey için tutturma hali görülmüyordu, bir şeye çok üzülmüş gibi derinden, kederli bir ağlaması vardı. Nihayet annesine, "Anne ben neden ağlıyorum?" dedi. Anne, yirmi beş yaşlarında genç bir kadındı ve narsisistik anneye iyi bir örnek değildi, fakat belli ki çok yeterli de değildi. Bir süre samimiyetle düşündü. Cevabı bilmediğinin farkındaydı fakat oğluyla birlikte arayamadı da. "Acıkmışsındır, ondandır," cevabını verdi.

Belli ki bu anne için çocuğunun kavranabilen ihtiyaçları, somut olanlardı, çocuğunun iç dünyasıyla yeterince ilişki kurabilmiş, onu tanıyabilmiş bir anne değildi. Burada kesin olan şey, kendisini anlayabilen bir insanın yetişmekte olmadığıdır. Bir diğer şey de, çocuk böyle derin bir duygu yaşadığında, üzüldüğünde, muhtemelen hayatı boyunca bir şeyler atıştırma ihtiyacı duyacaktır çünkü annesi onu bu şekilde anladı ve ona kendisini bu şekilde anlattı. Görüldüğü gibi, genç kadının annelik vasfı bu kısacık anda toplanmıştı.

Çocuğuna "çok düşkün" anne

Çocuğunu kendisinden ayıramayan kadın en başta onun kendisi olmasına izin vermez; çocuğu kendi kafasındaki kalıba, beklentilerine uygun hale getirmeye çalışır, fazla müdahale ederek kendisini doğru idare etmeyi öğrenmesini engeller. Çocuğun yanlış yapmasına izin vermemeye çalışarak onun hatalarından öğrenmesinin önünü kapatır ve deneme, deneyerek öğrenme cesaretini kırar. Bu bazen öyle yerlere varabilir ki, çocuk, annesi olmaksızın hiçbir şey yapamayan bir insan haline gelir. Üstelik bunu yapan çoğu anne bu durumu çocuğuna çok düşkün olmakla, onu çok sevmekle, sahip çıkmakla açıklar ve bu anneler bu konuda en ufak bir karşı çıkışı dahi dinleyemeyecek kadar kapalıdır. Bu tür kadınların çocuklarıyla ilgili devamlı bir hoşnutsuzlukları vardır. Genellikle onların mükemmel olmasını beklerler. Bu bir bakıma kendi mükemmelliklerini teyit etme ihtiyacıdır.

Bu annelerin çoğu başarı ve statü düşkünüdür, kendi uzantıları olan çocuklarını çok başarılı ve yüksek statülü yapmaya çalışırlar. Yaptıklarının çocuk için olduğunu iddia etseler de aslında kendileri için, kendi statüleri için yaparlar. Onların çocukları (parçaları) çok başarılı ve mükemmel olmak zorundadır. Çocuğun çocuk olmasına izin vermezler, oyun oynamasını, arkadaşlık yapmak istemesini zaman kaybı olarak algılarlar. Çocuk ders çalışmalı, müzik kursuna gitmeli, kızsa balerin ya da özellikle erkekse sporcu olmalıdır. Çocuk kendisi olmaya kalktığında, içinden geleni ortaya koyma cesareti gösterdiğinde annenin büyük bir öfkesine maruz kalır. Bu tip bir annenin öfkesi o zaman görünür hale gelir.

Çocuklarının kendilerine ait olmasını isteyen kadınlar doğal olarak onun dış dünyaya yönelmesini engeller. Bunu bazen çocuğun arkadaşlarıyla görüşmesini kısıtlayarak ya da arkadaş edinmesini engelleyerek, bazen arkadaşlarını eleştirip onlara açılmasını yasaklayarak, bazen onları küçümseyerek, bazen de çocuğu arka-

daşlarıyla kıyaslayarak yaparlar. Öte yandan dış dünya çok tehlikeli olarak tanımlanır ve çocuğa devamlı tehlikelerden bahsedilir. Böylece kadın, çocuğu aile içinde tutarak kendisine bağımlı hale getirir. Dış dünyadan çok fazla korkan bir insan yetişmektedir.

Cafcaflı ama ruhen az gelişmiş

Bu şekilde yaşam deneyiminin dışına düşen çocuk yetersiz kalır, korkak ve çekingen olur. Özellikle erkek çocuklar bu koşullarda çok ciddi şekilde zarar görürler çünkü erkek çocuk hayatın altından kalkmayı öğrenememiş, korkularından kurtulamamışsa kocalık ve babalık yaparken çok zorlanır. Bu şekilde yetiştirilen, ergenlik çağında dış dünyaya, arkadaş ilişkilerine yönelmesine ve kendisine arkadaşlarından bir dünya kurmasına izin verilmemiş gençlerin ayrılma kapasiteleri de oluşmaz.

İlk gerçek ayrılış, ergenlik çağında gencin kendisine arkadaşlarından bir aile oluşturması ve kendi ailesinden kopmasıyla yaşanır. Ailesinden uzaklaşamamış gençler, gelecekte mutsuz da olsalar ayrılamazlar. İlişkilerine ya karşı taraf son verecektir ya da ancak birinin yerine başka birini koyduktan sonra ayrılabileceklerdir. Zaten insan hayatının en zor deneyimi, ayrılmaktır ve ilk modelleri memeden ayrılma, kakadan ayrılma gibi deneyimlerdir.

Ayrılmak, kişinin ruhsal yatırımının sürdüğü bir insanın kaybını göze alabilmesidir. O yüzden, her ayrılma bir “yas” oluşturur. Dolayısıyla anne çocuk ilişkisi de bir bakıma bir başlangıçlar ve bitişler silsilesidir. “Bir şeyden vazgeçmek ve onun yerine başka bir şey koymak” aslında hayatın temel döngüsüdür. Bu döngüye girilememesi, kişinin ruhen bebek/çocuk kalması anlamına gelir.

Annelerinin kendinde tuttuğu, onun biriciği olmuş çocuklar ruhen gelişmemiş, insanlarla ilişki kurmayı, işbirliği yapmayı

beceremeyen, kendi merkezli, kendini fazla önemseyen insanlar olmak zorunda kalırlar. İnsanın başkalarıyla kurduğu ilişkiler ve yaşadığı tecrübeler onu törpüler, geliştirir ve bazen büyütür; dolayısıyla diğer insanlarla yeterince deneyim yaşayamamış olmak kişiyi ham bırakır. Anneyle bu tür bir ilişki üzerinden kendini beğenmişliği onaylanmış olan çocuklar kimseyi beğenmez, herkesi küçümseme eğilimi gösterir ve sevilmezler. Bu çocukların kendilerine benzeyen bir eş bularak, kendilerine yapılanı çocuklarına yaparak hayatlarını sürdürmekten başka şansları kalmaz. Bu anneler ancak kendilerini veya kendilerine ait olanları veya kendi parçalarını sevebildikleri için çocuklarına böyle davranırlar.

Aslında bu tutumun altında yatan sebep, kadının kendisine ait olmayan bir şeyi sevememesidir. Bu nedenle, kadın çocuklarını sevebilmek için onları kendi uzantısı olarak görmek zorundadır, ancak bu sayede çocuğa karşı en az düzeyde öfke ve haset duyacaktır. Kısacası, bu tutum çocuklarına öfkeli olmaktan kaçınma ihtiyacının bir sonucudur ve çok sorunlu da olsa bir sevme biçimidir.

Paşa oğullar ve eksik doğmuş olanlar

Çocuğunun kendisine ait olmasını isteme hali, tahmin edilebileceği gibi erkek ve kız çocuklar için farklılık gösterir. Kadının daha en başta kendisini tanımlarken penisin bu tanımda ne kadar belirleyici olduğunu görmüştük. Dolayısıyla penisi olan bir varlık dünyaya getirmekle, olmayan bir varlık dünyaya getirmek arasındaki fark da anlaşılabilir. Bu yapıdaki kadınlar oğullarının kendilerini bırakmaması için onlara ayrıcalıklı muamele yapmaya eğilimlidirler. Bu kadınların, oğulları evlendiğinde gelin kaynana sorunları yaşanması kaçınılmazdır. Kadının, kocasıyla ilişkisinin güçlü bir kadın erkek ilişkisi vasfı taşıması bu nedenle de çok önemlidir.

Kaynana, oğluyla gelininin yakın olmasından rahatsız olur ve gelinine karşı kıskançlık hisseder. Bu yapıdaki bir kadının gelinini sevebilmesi için gelinin ona kayıtsız şartsız itaat etmesi ve kocasının annesine ait olduğunu kabullenmesi beklenir. Bu duruma uyum sağlamaya çalışan bir genç kadın ise depresyonda yaşamaya mahkûm olur. Bu anlamda, erkek çocuklarını "paşa" olarak yetiştiren, kocalarını yüceltemedikleri için erkek evlatlarını yücelten kadınlar hem erkekleşemeyen oğlan çocukları yetiştirirler hem de erkeklerin egemen olduğu ayrımcı sistemin sürdürücüsüdürler.

Bağımlılık ilişkisi kuran kadınların kız çocuklarıyla ilişkileri de sorunludur. Kız çocukları sanki pipisiz doğmakla annelerini hayal kırıklığına uğratmıştır ve annelerine annelik yapmaları, onları teskin etmeleri gerekirmiş gibi bir muameleye maruz kalırlar. Elbette çocuk kendisinden bekleneni gerçekleştiremez. Bu anneler kızlarında devamlı bir suçluluk duygusu oluşturmaya çalışır, kızlarına nankör, beceriksiz, yetersiz olduklarını söyler, başkalarına kızlarından bahsettiklerinde ise çok memnun görünür, övüp dururlar. Bu kız çocukları kendilerini seviliyormuş gibi hissetmezler, kendilerini beğenmedikleri için güvensizdirler, annelerine karşı ya öfkelidirler ama ondan bir türlü kopamamaktadırlar ya da annelerini hoşnut edemedikleri için kendilerini suçlu hissederler.

Bu annelerin kızlarında ağır depresyona yatkınlık, çekingenlik, değersizlik duyguları, kendini bir hiçmiş gibi hissetme eğilimi çok yaygındır. Kız çocuğunun "eksiklik", değersizlik duygusu, bu anlamda anneden devralınan bir miras gibidir aynı zamanda. Böyle bir annenin kızı kendi kadınlığı hakkında da öfkeli olacak, sıcak, canlı, şefkatle içine alabilen, haz duyabilen bir kadın var oluşunu anlamakta zorlanacaktır.

Kadın ve erkeğin çocuklardan önce birbirini sevmesi

Peki, pek çok kadın, çocukları belli bir yaşa geldikten sonra bile neden onların kendisine ait olmasına ihtiyaç duyuyor? Neden çocuklarının büyüyüp dünyanın bir parçası olmasına, kendi dünyasını kurmasına izin veremiyorlar, çocuklarını neden bırakamıyorlar?

Kadın ve erkeğin, çocuklarından önce birbirlerini sevmeleri, birbirlerine yüksek bir ruhsal yatırımlarının olması gerekir. Çocuğun içinde büyüyeceği ve onu büyütecek olan ortam, bu ruhsal yatırımdır. Dolayısıyla, annenin çocuklarının kendisine ait olmasını beklediği durumlarda, anne kocasına büyük bir ruhsal yatırım yapamamıştır; karıkoca ilişkisi sorunludur. Kocasını seven bir kadın çocuklarını kendisinde tutmak istemez. Kocasına duyduğu sevgiyle çocuklarına duyduğu sevginin ayrı olduğunu, farklı doyumlar içerdiğini, içermesi gerektiğini bilir; eşinin çocuksu ve kendisine tabi olmasını istemez.

Kocanın yeterince sevilemediği durumlarda çocuklara büyük bir ruhsal yatırım yapılmıştır ancak bu, sevgi yatırımı değildir. Anne kendi var oluşunu anlamlandırabilmek, kendini yalnızlıktan korumak, statüsünü yükseltmek, gelecekteki bakımını sağlamak için çocuklara yapışmıştır. Bu anlamda, çocuklarına yaptığı yatırımın kaynağı sevgi değil, ihtiyaçtır. Anne, olması gerekenin tersine çocuklarına ihtiyaç duymaktadır ve neredeyse çocuklarının çocuğu haline gelmiştir. İhtiyaç yatırımı çocuğu büyütmez, onu ruhen çocuk bırakır ama aynı zamanda çocuk annenin ihtiyaçları altında ezilir.

Eğer "büyüme", "ruhsal gelişme" gibi değerler üzerinden yaşıyorsak, başımıza gelen her şey, hayatımızın her evresi bir sorunlar ve çözümler, büyüme ve gelişme dönemleri olarak görünecektir. Dolayısıyla hayatımız emek vermemiz, iyi bakmamız gereken, al-

dığımız gibi sürdüremeyeceğimiz temel şeyler üzerine kuruludur. Kadın erkek ilişkisiyse, hele de çocuk dünyaya getirme sorumluluğu alınıyorsa, en önemli temeldir çünkü kadın ve erkek birlikte büyümekte, birbirini büyütmektedir.

Bu anlamda kadının sevme biçimi de, ruhen gelişmesi sürdükçe ve sevme kapasitesi arttıkça "kendisine ait olanı sevme" biçiminden kurtulur. Sevme kapasitesi fazla olan bir anne çocuklarının mutlu olmasını istemeye ve onları mutlu edebilen eşini sevebilmeye başlar, çocuklarının ilişkilerini sürdürebilmelerinden yana olur. Kadın kıskançlığının yeriniyse kocasının aile reisliği yapabilecek, önce çocuklarını ve karısını düşünebilen, güçlü ve ailesine sahip çıkabilen birisi olmasını beklemek alır. Önemli olan eşin kendisine ait olması değil, özellikleriyle yerini doldurabilen birisi olmasıdır.

NEDEN ÇOCUK SAHİBİ OLMAK İSTERİZ?

Doğal olarak, çocuk sahibi olmak isteğimizde bunu kendimiz için yapıyoruz; çocuk için yapmıyoruz ama bu dünyaya geldiğimize pişmansak, bu yüzden anne babamıza öfke duyuyorsak, çocuk sahibi olmak istememememiz beklenir. Elbette çocukların ucuz bir emek, satılacak bir nesne, savaşacak asker, yaşlılık dönemi için bakıcı olarak algılandığı bir dünyada "niye çocuk sahibi olmak istiyoruz?" sorusunun üstünde durmaya değer bir anlamı yoktur.

Hangi zamanda yaşadığımız, hangi ülkede, köyde mi, şehirde mi, ne ürettiğimiz, bunlar hayatımızın her unsuru için temel belirleyiciler elbette ve çocuk dünyaya getirme ihtiyacımızı, isteğimizi de belirliyor. Fakat bu kitabın okurunun içinde bulunduğu dünyaya ve zamana bakacak olursak; soyunu sürdürmek, ölümsüzlük ihtiyacı, kendi yapamadıklarını çocuklarının yapmasına çalışmak, toplumsal statüsünü artırmak, evliliğini kurtarmak gibi ana gerekçelerden söz edebiliriz. Bunların bazıları geçmiş için de geçerlidir. Bunun yanında, her bölgesinin eşit olarak gelişemediği, insanların ya hayatta kalmak ya da çalışmak için onlarca yıldır göç ettiği, her şeyin hızla ve kendine özgü bir biçimde değiştiği bir ülkede ve zamanda yaşıyoruz. Dolayısıyla eskiden olduğunu düşündüğümüz bir sistem yan kapımız ya da öteki mahalle için geçerli olabiliyor.

Refah düzeyi ve çocuklar

Çocuğun, ailenin varlığını sürdürebilmesi için gereken emeğin bir kısmını karşıladığı, hiçbir şey yapamıyorsa hayvan otlattığı, bu işlevi nedeniyle erkek çocuğun daha değerli olduğu bir aile yapısı

çok uzağımızda değil. Eski çağlardaysa, dış dünyaya karşı güçlü olabilmek için, tehlikeler karşısında aileyi korumaya katılacak biri olarak da erkek çocukların varlığı önemliydi. Ayrıca ebeveynler yaşlandıklarında onlara bakacak kişi de erkek çocuklardı. Bu amaçlara uygun olması için de erkekler ebeveynlerine saygılı, onlardan korkan, itaatkâr olacak şekilde yetiştirilirdi. Günümüzde de özellikle geçim zorluğu çeken, ancak çok sayıda çalışanın dayanışmasıyla belli bir gelir düzeyi oluşturabilen, gelecek güvencesi olmayan toplum kesimlerinde bu anlayış geçerliliğini sürdürüyor. Bu durumda, çocuktan beklenen yarar öne çıkar, dolayısıyla diyebiliriz ki, aile, hayatın altından kalkabilmek için çocuk istemektedir.

Refah düzeyi arttıkça, maddi olarak gelecek güvencesi oluştukça çocuk sahibi olma isteği giderek ruhsal nedenlerden kaynaklanmaya başlar. Aslında bütün insanlar için şu ölümlü dünyada ölümsüz olmanın bir yolu da, arkasında kendisini devam ettirebilecek çocuklara sahip olmaktır. Çocuklar insan türünün geçmişten geleceğe giden zincirinin yeni halkalarını oluşturur ve kendimizden bir parçanın devam edip gideceği anlamına gelir. Bütün toplumlarda çocuklara anne ve babaların, dedelerin ismini koyma eğilimi vardır. Bu eğilim soyu sürdürme, ölenleri isimleriyle de olsa kalıcı hale getirme isteğimizi açıkça ortaya koyar. Silinip yok olmak istemiyoruz, izimiz kalsın, bir şekilde yeryüzünde kalalım istiyoruz. İnsanlar çocuk sahibi olarak ölümsüzleşmek istediklerinin farkında değildir ama çocukları olmadığında soyları tükenecekmiş, kendileriyle beraber bir zincir yok olacakmış gibi algılarlar. Bu aynı zamanda, insanın kendisini meyvesiz, verimsiz bir ağaç gibi hissetmesine de yol açabilir. Birçok insanın torun sahibi olduğunda hissettiği sevinç de soyunun süreceği duygusundan kaynaklanır.

Biz yiyemedik, onlar yesinler

Günümüz şehirli çekirdek ailelerinde çok yaygın olarak görülen ve muhtemelen hayli sorunlu olacak bir kuşağın yetiştirilme biçimi de, anne babaların kendi yapamadıklarını çocuklarının yapmasını sağlamaya çalıştığı düzendir. Biz yiyemedik, biz giyemedik, göremedik, onlar görsünler diyen bu anlayıştaki ailelerde, çocuklar için imkânlar oluşturmaya çalışmak hayatın anlamı haline gelir. Çocuklarını hayatları boyunca kendi parçaları gibi görme eğiliminde olan ebeveynler -bunun annelerde daha sık görüldüğünü ifade etmiştik- fazla fedakârlık yaparlar, bunun karşılığını beklerler ve çocukta suçluluk duygusu oluştururlar. Akıllarına, “çocuk yemek istiyor mu, görmek istiyor mu, yapmak istiyor mu?” soruları gelmez.

Ailelerin borca girerek veya imkânlarını aşırı zorlayarak çocuklarını özel okullara göndermelerinin, özel öğretmenler tutmalarının, çocukların her heves ettiğini almaya çalışmalarının, çocukların da bu tip ebeveynlere bağımlı hale gelmelerinin altında böyle bir sistem yatar. Bebeği için marka bir puset alamadığına çok üzülen ya da ona en pahalı kıyafetleri almaya çalışan anne elbette bunu kendisi için yapmaktadır ama bebeğini çok sevdiği için böyle davrandığını zanneder. Bu tip ebeveynler çocuğun onların dünyasındaki işlevini sürdürmesi için kendilerinden uzaklaşmasına, kendisine ait bir dünya kurmasına izin vermezler. Giderek çocukların da ebeveynlerin de mutsuz olduğu bir sistem oluşur.

Bunun yanında, ezilmiş, küçümsenmiş, ayrımcılığa maruz kalmış toplum kesimlerinde çocukların okutularak yüksek bir statü sahibi olmalarının sağlanması veya toplumsal bir mücadeleyi sürdürecek bireyler olarak yetiştirilmesi en önemli çocuk sahibi olma nedeni haline gelir. Bu tür toplumlarda çocuk sayısı daha yüksektir. Çocuk, varlığıyla adalet sağlayıcı, öç alıcı veya özgürlük

savaşçısı olarak tasarlanır. Bu durumda, çocuk ebeveynin yerine geçecek ve daha avantajlı olarak yetiştirildiği için önceki kuşakların yerine getiremediği görevleri başaracaktır. Çocuktan, kişinin hayatı boyunca uğradığı birçok hayal kırıklığının, incinmenin telafisini oluşturması beklendiğinde çocuklara yapılan ruhsal yatırım artar ama bu durum çocuğun üzerindeki yükü çok artırır. Çocuklar da ebeveynlerin idealleriyle özdeşleşme eğilimi gösterdikleri için, kendilerini feda etmeye yatkın olabilirler.

Meyvesiz ağaçlar!

Örtük ya da açık, çocuk sahibi olmuş kadınların belli bir gurur duyduğunu, bazı kesimlerde çocuk sayısı arttıkça bu gururun arttığını görürüz, erkekler için de böyledir. Çocuksuz ailelerse daha ıssızdır, belki içe kapalıdır. Gelir düzeyleri aynı bile olsa, çocuksuz ailenin statüsü düşüktür, toplumsal kabul böyledir. Hatta "zavallı", "meyvesiz ağaç", "soyu kurumuş", "kısır" gibi olumsuz sıfatları hayatlarında en az birkaç kere duymuş ya da hissetmişlerdir. Özellikle geleneksel sistemde, çocuk sahibi olmamak küçümsenme sebebidir. Bu sistemde kadın ve erkek bir aile birliği, ortak bir hayat, bir birim oluşturmak üzere tamamen kendi iradeleriyle bir araya gelmezler. Gençlerin bir araya gelmesini daha çok her iki tarafın aileleri uygun bulmuştur ve çocukların evlendirilmesi, daha büyük olan sosyal sistemin parçası olmanın bir yoludur; ailenin varlığını topluma kabul ettirir. Aksi takdirde onlara kız verilmez, onlardan kız alınmaz.

Bu sistemde çocuk sahibi olunmamışsa, o evlilik çok önemli bir işlevini yerine getirememiş demektir. Böyle bir evlilik tam bir hayal kırıklığı olarak görülür. Bu durumlarda, ailenin çocuk sahibi olabilmek için katlanmayacağı çile, üstlenmeyeceği masraf kalmaz. Çünkü çocuksuz olmak, değersiz olmak anlamına gelir ve hem kadın hem erkek için, ama özellikle de kadın için utanılacak

bir durumdur. Evlat edinme ise bir bakıma yenilgiyi kabul etmek gibi görünmektedir.

Çocuklar olmasa ayrılırdık!

Birbirlerini sevememiş, yakınlık kuramamış, hatta belki zaman içinde nefret edecek kadar birbirine öfke duymuş iki insanın bu ilişkisizliği sürdürme ısrarının bir sonucu olarak dünyaya gelmekse zor ve ağır bir hayatı getirecektir. Ne yazık ki çok yaygın olan bu durum, çocuğun sırtına evliliğin kurtarılması gibi bir yükü, daha rahme düşmeden önce yüklemiştir. En hafif durumda, çiftler birbirinden sıkılmaya başladıklarında ilişkiyi canlandırmak ve kendilerini oyalamak için çocuk sahibi olmak isteyebilirler. Bu bir tür danışıklı dövüş, hayat oyunudur. Çocuk sahibi olarak erkekler, kadınları oyalayacak ve meşgul edecek, kendilerini özgürleştirecek bir yol bulmuş olurlar.

Bu durumda kadınlar çocuklarla meşgulken erkekler kendi istediklerini daha rahat yapacak, arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirebilecektir. Kadınlar ise kocalarının üzerindeki sorumluluğu artırarak onları kendilerine ve çocuklarına daha fazla bağlayacak bir imkâna kavuşmuş olurlar. Böylece erkek kazancını ve imkânlarını çocuklar için kullanmak zorunda kalacak, dışarıda harcayamayacaktır. Hayli yaygın olan bu sistemde eşler, birbirlerinin ruhsal yatırımını çocuklar üzerinden aile içine çekmeye çalışmaktadır. Böylece birbirlerinden sıkılarak dış dünyaya yönelme tehlikesini hem kendileri hem eşleri için azaltmış olurlar.

Çocuk sayısı arttıkça eşlerin birbirinden ayrılması da zorlaştırılmış olur. Bazı ailelerde bu nedenlerle yapılan çocuklar eşleri birbirine bağlayabilir ve aile ortamının, zoraki de olsa oluşmasını sağlayabilir. Böylece ilişkiyi bitirebilecek çatışma konuları çocuklar üzerinden azaltılmış olur. Birçok çift, "çocuklar olmasa ayrılırdık"

lafını söyler. Çocuksuzken aralarındaki sevgiyi canlı tutmakta ve üretmekte zorlanan çiftler çocuklar üzerinden, en azından işbirliği sağlamayı başarmış olurlar. Çocuklar evden uzaklaşacak yaşa geldiğindeyse eşler arasındaki anlaşmazlıklar daha görünür hale gelir. Bu aileler çocukların kendilerinden uzaklaşmasını engellemeye yatkındır, özellikle kız çocukları bu durumdan daha fazla etkilenir ve evlenemezler.

Görüldüğü gibi, bunların hiçbiri, çiftlerin sağlıklı çocuklar büyütmeye ilişkin kaygılarını içermiyor. "Acaba anne ve baba olmaya hazır mıyız?", "Acaba çocuklarımız için sağlıklı bir ortam ve işbirliği oluşturabilecek miyiz?" gibi sorular, yukarıdaki sebeplere sahip aile yapılarının alanı dışında kalıyor. Bu nedenlerle çocuk sahibi olanlar sanki çocuk kendi kendine büyüyormuş, sanki karnı doyurulup üstü giydirilince, iyi okullara gönderilince hiçbir sorunu olmayacakmış gibi bir düşünce içerisindedir. Bu sebepler, doğacak çocuğu düşünmeden, çocukla ilgili yeterince sorumluluk hissetmeden çocuk sahibi olma isteğine yol açar. Aslında çocuğun çok yoğun ve kaliteli bir emeğe, anne ve baba arasında çok iyi bir işbirliğine ihtiyacı vardır.

Öyleyse belki şöyle bir saptama yapabiliriz: Bir çocuk sahibi olmayı istemekle, bir çocuk dünyaya getirme arzusu duymak farklı şeylerdir. Buraya kadar, çocuk sahibi olma isteğimizi, gerekçelerimizi anlamaya çalıştık. Çocuk dünyaya getirme arzusuysa birbirini seven iki insanın, birbirlerine duydukları sevgilerinin bir sonucu olarak oluşur. Bu durumda çocuk, iki insanın sevgisinin hayata geçirilmesinin bir yolu olacaktır. Bunun pek çok yolu vardır elbette ama en hayırlısı, sağlıklı, mutlu olabilecek ve mutlu edebilecek bir insan yetiştirmektir. Bu dünyada bundan daha yüce bir üretim olamaz. Böyle bir çiftin maddi imkânları olmasa da, çevreleri karşı da çıksa çocukları olur.

Ancak aldığı şeyi verebileceğini bilenler

Bir kadın ve erkeğin birbirlerini kalıcı olabilecek bir sevgiyle sevmeleri, her ikisinin de çocukluklarında bir aile içerisinde büyümüş ve sevilmiş olmalarıyla mümkündür. Bu, fazla iddialı bir ifade gibi gelebilir fakat gerçekten de, kalıcı olabilecek bir sevgi çok sık rastlanan bir durum değildir. Bir insanın "iyi bir anne" olabilmesi için iyi bir annelik almış olması, "iyi bir baba" olabilmesi için ise iyi bir babalık görmüş olması gerekir. "İyi annelik" ya da "iyi babalık" kitaplardan değil, yaşanarak öğrenilir ve kuşaktan kuşağa aktarılır. İnsanlığın devamlılığını sağlayan, bu aktarımdır.

Yine aynı şekilde, bir aile kurabilmek, o aileyi içten gelerek, bir yük olarak algılamadan yürütebilmek için bir ailede büyümüş olmak gerekir. Bütün insanların içinde annelerinden ve babalarından aldıklarını çocuklarına, hayattan aldıklarını diğer insanlara verme isteği vardır. İnsan aldıklarını veremezse hayatı anlamsız bulur, boşuna ve yanlış sularda dolaşmış hisseder kendisini. Bu yüzden acı çeker, suçlu ve bencil hisseder. Herkes çok sevebilmek ister fakat nihayetinde çoğu zaman ancak sevildiği kadar sevebilir. İnsanın bütün duygusal ve kavramsal dünyası önce annesiyle, sonra aile üyeleri ve diğer insanlarla yaşadığı deneyimler içinde oluşur; insan yaşamadığı bir deneyimi sadece bilgi üzerinden oluşturamaz.

Tam da bu noktada, çocuk sahibi olmak istemeyen insanların durumuna değinerek bu bölümü kapatalım. Sanıldığının aksine, bir insanın çocuk sahibi olmak istememesi çoğu zaman haddini bilmek anlamına gelir ve saygı duyulması gereken bir seçimdir. Bu insanlar genellikle çocuk sahibi olma düşüncesinden korkarlar. Bunun büyük bir sorumluluk üstlenmek olduğunun, çocuktan sonra hayatlarının değişmek zorunda olduğunun, çocuğun birçok

konuda öncelik taşıyacağının ve rahatlarından vazgeçmek zorunda kalacaklarının farkındadırlar. Yakından bakıldığında, bu korkuların altında kişi aslında çocuğu sevebileceğine güvenememekte, kendisine verilmemiş bir şeye sahip olamayacağını sezgisel olarak bilmekte, yetersiz bir anne baba olup çocuğa zarar vereceğine, çocuk sahibi olmamayı tercih etmektedir.

Kadın açısından bakarsak, kadın, çocuğun kendisine ağır geleceğini, bakarken ona fazlasıyla öfkeleneceğini, belki benimsemekte bile çok zorlanacağını hissetmektedir. Bu durumdaki birçok kadın çocuk sahibi olmaya kalkıştığında daha hamilelikten itibaren çok zorlanır; içinde büyüyen bebeği sömürgen ve yabancı bir varlık gibi algılayabilir, ona zarar vermekten korkmaya başlar. Böyle düşüncelerin arada bir akla gelmesi büyük sorunların varlığına delalet etmez ancak bu duyguların çok ağır bir biçimde hissedildiği ve devamlı bir meşguliyete dönüştüğü durumlarda anne hamilelik döneminde hastalanabilir. Bu duruma, hamilelik psikozu diyoruz ve bu bir akıl hastalığı halidir. Bazen anne bebeği içsel olarak inkâr eder; onunla ilişki kurmayı hem hamilelik boyunca hem de doğumdan sonra reddeder. Otistik ve şizofren çocukların annelerinin ruh hali yaklaşık böyledir.

Çocuk sahibi olmak istemeyen erkeklerin de babalarıyla sorunları vardır. Bu erkeklerin ya hayatlarında babanın bir ağırlığı olmamıştır, ya babaları tarafından benimsenmemişlerdir ya da babaları onlara babalık değil annelik yapmıştır. Bu erkeklerin büyük çoğunluğu doğan bebeği annesinden kıskanacağını hisseder. Annenin bebeğine yönelttiği ilgi ve sevginin babada bebeğe karşı bir düşmanlık hissi yaratması başlıbaşına zor bir durumdur, ancak baba açısından baktığımızda da son derece ağır ve yıpratıcı bir duygudur ve büyük bir acı verir. Baba da elbette böyle bir acıyı ve mutsuzluğu kendisine yaşatacak bir çocuğun olmasını istememektedir.

Bir ilişkide cinsel hayat çoğu zaman sorunluysa, sönükse ya da bitmişse, çiftin oluşturabildiği ortam aile özellikleri taşımıyorsa, eşler birbirlerini sevmiyorlarsa ve işbirliği yapamayacak kadar kopmuşlarsa, ilişki güvenilir ve kalıcı değildir ve böyle bir ilişkide tarafların çocuk sahibi olmak istememeleri son derece anlaşılır ve yerinde bir seçimdir.

Olmak istediğimiz gibi biri olabilir miyiz?

İnsanın ancak kendisine verilmiş olanlara sahip olabileceği gerçeği kabul edilmesi en zor gerçeklerden birisidir. İnsanlar hep annelerinden daha iyi bir anne, babalarından daha iyi bir baba olabileceklerine, istedikleri gibi değişebileceklerine inanmak isterler. 200 yıldır bilim aracılığıyla irademizi kullanmayı öğrenerek bunu gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Kendimizi değiştirme arzumuzu gerçekleştirebilmek için ödemediğimiz bedel kalmamıştır muhtemelen. Halen de en çok satan kitaplar nasıl değişebileceğimiz üzerinedir. İnsan değişir mi? Olmak istediğimiz gibi olma şansımız var mıdır?

Bu soruların cevapları bu kitabın amacını ve kapsamını aşıyor ama şunu söyleyebiliriz: Değişim, ancak değişme isteğini askıya alarak, kendimizi olduğumuz gibi kabul etmek ve anlamak için çaba sarf etme yolu üzerinden mümkündür. Böyle bir tutum kendimizle ilişkimizi düzeltir. Kendimize, doğru düğmelerle oynandığında daha iyi çalışacak bir makine muamelesi yapmaktan kurtuluruz.

İnsan kendisinden nefret ederek, kendisine öfke duyarak, mükemmel olma arzusuyla değişemez. Öfkenin ister çocuklarımız üzerinde, ister kendi üzerimizde, büyütücü bir etkisi olamaz. Öfke, ancak insanın kendisini korumak veya bir yanlışı engelle-

mek için kullanıldığında gereklidir, tersi, hayatı bozar. Ama değişme isteği kendimize duyduğumuz öfkeyle bağlantılıysa, kendimizi sevemememizin bir tezahürüyse, değişime yol açmaz. Değişimin başlangıcı, neyi neden yaptığımızı anlamaktır. Anlama arzusu bir varlığa yaptığımız ruhsal yatırımın, ona duyduğumuz merakın, sevginin görünümlerinden biridir. Bunu kendimize yapmadan değişim olamaz. Aynı şekilde, insanlara mükemmel anne, mükemmel baba olmanın nasıl bir şey olduğunu anlatarak yardımcı olunamayacağını, en önemli çıkış yolunun kendimizi ve yakın çevremizi anlamaktan, kendimizle ve dışımızdaki gerçeklikle kuracağımız ilişkiden geçtiğini düşünüyoruz.

AİLE DUYGUSU

İnsanlar çok büyük ölçüde, ancak deneyimledikleri, yaşadıkları durumları tekrar edebilir. Eğer bir insandan sevebilen ve üretebilen birisi olmasını, çocuk yetiştirebilecek, anne baba olabilecek yapıda olmasını bekleyeceksek, bu insanın bir aile içinde büyümesi gerekir. Bu anlamda aile, en basit haliyle, birbirinin iyiliğini isteyen, bunun için çaba harcayan, en zayıf olanın en fazla korunduğu insan topluluğudur diyebiliriz; bu, ailenin hakikatine ilişkin bir ifadedir. Bunu yapabilen insanlar, ister dost olsunlar ister yoldaş, birbirleri için aile olurlar. Fakat aile öncelikle, anne, baba ve çocuklardan oluşan bir "kurum" olarak görülür.

Ailenin iki yüzü

İnsan yetiştiren ve anne baba olmayı öğreten en verimli sistem, kuşkusuz ailedir. Bu sebeple hem toplumun çekirdeği, hem de devamlılığının güvencesidir ama güçlülerin kendilerini arka plana çekmesini, önce zayıfların düşünülmesini gerektirir. Bu da yüksek bir sevgiyle mümkün olduğu için, kusursuzluktan uzak bir sistemdir. Her sistem gibi aile de çağının ruhundan etkilenir. Genel olarak, kadınla erkeğin birbirlerine ruhsal yatırımları arttığında çocuklar için daha sağlıklı bir ortam oluşurken, evlilik bir ortaklığa dönüştüğünde bu kez çocuklar için aile dışından destek beklentisi artar ve çocuklar bakıcılara bırakılır. O zaman "insan tarlası" mutsuz, acı, korku ve öfke dolu ürünler üretebilir. Dolayısıyla, evlilik defterine imza atmış her kadın ve erkeğin, çocukları bile olmuş olsa, oluşturduğu birlik her zaman "aile" vasfı taşımaz.

Her türlü yakınlık ve bağlanma ilişkisinin tarafların bütün

problemlerini de kapsayan ilişkiler olduğunu düşünürsek, aile, insanın ömrünün sonuna kadar taşıyacağı, taşımak isteyeceği çok değerli bir duygu olabileceği gibi, ilk fırsatta kurtulmak isteyeceği bir duygu da olabilir. Bütün sevme ve öfke hallerimizi aile içinde deneyimler, bunları nasıl geliştireceğimizi ya da başa çıkacağımızı da ailemizde öğreniriz. En derin bağlarımız, yeri doldurulamayacak yakınlıklarımız, kopuşlarımız, kök saldığımız toprak, ailemizdir. Verimli bir bağdan gelenimiz de vardır, kimsenin uğramadığı çölden gelen de.

Aile, "insan tarlası" olabilmek için normal hayat gerçeğinin tam tersi özelliklerle oluşmuş bir sistemdir. Normal hayatta en güçlüler en fazlasını alırken, iktidar sahipleri her şeyin kendi çıkarlarına uygun olmasını sağlarken, aile içerisinde en çok korunan, en küçüklerdir, en zayıf olanların en fazla önceliği vardır, iktidar sahibi olan anne ve baba kendilerini en son düşünürler. Aileyi gerçek hayattakinin tam tersi bir ortama çeviren etken, anne babanın birbirlerine ve beraber oluşturdukları çocuklarına duydukları sevgidir. Bu yüzden çocuklar aile içerisinde korunup geliştirilebilecekleri bir ortam bulmuş olurlar.

Önce anne çocuğa ilişki kurmayı, sevmeyi, bağlanmayı, bu dünyanın bir parçası olmayı öğretir. Sonra anne ve baba çocuğun kendisinin çocuk olduğunu kabullenmesini sağlarlar. Daha sonra da baba çocuğa, sevilmek için bunu hak etmesi gerektiğini öğretir. Çocuk, anneyle babadan aldığı ve öğrendiği her şeyi kardeşleri ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde kullanarak, deneyerek kendisine mal eder ve hayatın bir parçası olmaya başlar. Aile ortamı sağlıklıysa çocuk dış dünyaya yönelmekte ve burada kendisine bir yer bulmakta zorlanmaz.

Aile, bu temel prensipler üzerinden sağlıklı bir işlev oluşturabilir. Bunun yanında, çeşitli vesilelerle anne babaların problemlerinin çocuklarında nasıl vücut bulduğunu, bunun zaman zaman çok ağır sonuçlarının olduğunu bu sayfalarda anlattık. Otizm, şizofreni gibi ağır ruhsal vakalar buna en uç örneklerdir ve "genetik" olarak etiketlenerek sorumluluk aileden alınır, "bilimsel" bir alana havale edilir. Anne baba arasındaki ilişkinin canlandırılması için dünyaya getirilmiş bir kız çocuğunun, büyüdüğünde bir bakıma aileyi bir arada tutabilmek için nasıl evlilik fikrinden uzak kaldığını, kadınlık, anne olmak, bir erkekle bir hayat kurmak gibi hayatın en temel deneyimlerinden feragat etmek zorunda kaldığını ifade etmiştik. Bu kız çocuğunun hayatının anlamının ve işlevinin anne babasının hayatlarını ayakta tutmak olması, onların ihtiyaçları için bir hayat sürdürmek, bunu kendi ihtiyacı haline getirmiş olmak, yine aile dediğimiz yapının bir görünümüdür. Annesi tarafından çocuk olarak bırakılmış, annesinin ruhsal ihtiyaçlarına endekslenmiş, babasıyla usta çırak ilişkisi kuramamış bir erkek çocuğu, hep bir erkek çocuğu olarak kalacaktır, ailenin bir görünümü de budur.

Bir dayanışma biçimi olarak geleneksel aile

Özellikle Anadolu'da halen süren geleneksel aile, Batı'da son 200 yılda giderek ortadan kalkmıştır. Geleneksel ailede evliliklere nihai olarak kız ve erkek tarafının aile büyükleri karar verir. Gençlerin aile büyüklerini dinlememeleri aile sisteminin dışına atılmalarına ve onlarla görüşülmemesine yol açar. Geleneksel aile sisteminin içinde yer alan gençler evlendikten sonra da önemli kararları aile büyüklerine danışmadan alamazlar ama onların desteğine ihtiyaç duyduklarında da bu desteği alırlar. Bir anlamda kendi sorumluluklarını tam anlamıyla üstlenmemişlerdir. Aile büyükleri tarafından çocuk olarak görülürler ve genç evliler de zaten kendilerini aile büyüklerinin çocukları olarak algılarlar. Aslında gerçekten de ruhen henüz çocukturlar. Bu yüzden, bu sistem insanların

büyük ailenin dayanışma sistemi içinde kalmasını ve korunmalarını sağlar. Böylece gençler aç kalmaktan, yalnızlıktan, başkaları tarafından yok edilmekten, ahlaken bozulmaktan korunmuş olur.

Geleneksel aile sistemindeki evlilikler karıkoca arasındaki sevgi üzerinden değil, herkesin kendisinden bekleneni yerine getirmesi esası üzerinden yürür. İşlevini hakkıyla yerine getiren iyi eş, iyi gelin, iyi damat sayılır. Böylece insanlar birbirlerinden içlerinden geleni değil, yapılması gerekeni beklerler. Herkesin üzerinde sistemin baskısı ve kuralları vardır. Böyle olunca çok şekilci bir ilişki biçimi çıkar ortaya. Herkesin, her an geleneksel sistemin kurallarına bağlı olduğunu göstermesi gerekir. Büyüklerin gençlerin sadakatinden ve bağlılığından şüphe etmemeleri için devamlı uyulacak şekil şartları vardır. El öpülür, küçükler kendi fikrini söyleyemez, büyükler sormadan konuşulmaz, bayram, kandil tebrikleri ve ziyaretleri ihmal edilmez. Geleneksel sistemin çerçevesi içinde yaşanan karıkoca ilişkisi bir sevgi, aşk ilişkisi değildir çünkü gerçek bir aşk ilişkisi erişkinler arasında yaşanır. Bu sistemde kimse gençlerden erişkin olup kendi sorumluluklarını üstlenmesini beklemez. Yaşlandıklarında, kendi çocukları evlenecek yaşa geldiğinde veya babaları öldüğünde erişkin olacaklar gözüyle bakılır.

Bu sistemde iyi annelik kalıpları vardır ve annelerden bu kalıplara uygun çocuk yetiştirmeleri beklenir. Örneğin bebekler fazla kilolu olacaktır, fazla ağlamayacaktır, sık hastalanmayacaktır, biraz büyüyünce yaşlıların yanında gürültü yapmayacaktır, onların lafını dinleyecektir. Bu kalıplara uymaya kendini mecbur hisseden bir annenin çocuğuyla kaliteli bir ruhsal ilişki kurabilmesi çok zordur, çok güçlü olması gerekir. Ayrıca geleneksel sistemde bebek annesinin üzerinde birçok başka yük vardır. Yaşlılara hizmeti aksatmaması, ev işlerinin altından tek başına kalkması, kocasını memnun etmesi gerekir.

Bu sistemde karıkoca ilişkisinde anneyi ruhen besleyecek bir cinsel hayatın olması olasılığı da düşüktür ve kalıcı bir sevgi ilişkisi yaşanmaz. Kısacası, geleneksel aile sistemi sağlıklı bir annelik için uygun koşullar sağlamaz; kapasitesi yüksek çocuklar büyütebilecek bir ortam değildir. İnsanları yalnızlıktan koruyan, kötü duruma düşmelerini engelleyen, tarafların birbirini insan olarak sevebileceği, dayanışma içinde, dostça yaşanabilecek, temelde hayatta kalmayı amaçlayan bir ilişki imkânı sunar

Geleneksel aile sisteminin ülkemizdeki alternatifi "çekirdek aile sistemi" olmuştur. Burada eşler birbirlerini kalıcı bir sevgi ilişkisi sürdürmek üzere seçerler. Evlenen çiftler büyük ölçüde kendi sorumluluklarını üstlenirler ve kararlarını kendileri verirler. Aile, anne, baba ve çocuklar olarak kendi başına bir birimdir. Kitap boyunca bu aile sisteminin iyi annelik ve sağlıklı çocuklar yetiştirmek için daha uygun olduğunu savunduk.

Aile şirketi

Ekonomik, sosyal, teknolojik her türlü değişim mutlaka aile sistemine yansır. Bundan elli yıl öncesinin ailesiyle şimdinin ailesi bile birbirinden farklıdır ve farklı aile biçimleri farklı yapıda insanlar yetiştirir. Örneğin elli yıl öncesinin ailesinde kadın ve erkek rolleri daha kesin sınırlarla ayrılmıştı, kadın ve erkeğin farklı olmaları daha kolay kabul ediliyordu ve birbirlerini tamamlamaları bekleniyordu. Kadınla erkek arasındaki sevginin yaşanması ve aşk, gelecekte aile kurmaları, anne ve baba olmaları en önemli hedefti. Aile insanı olacak şekilde yetiştiriliyorlardı.

Günümüzün ailesindeyse en önemli öncelik ailenin statüsünü yükseltmek, yüksek tüketici grubunun bir parçası olmak, her şeyin eksiksiz olmasını sağlamaktır. Evlilikler iyi bir ortaklık ve

iyi bir işletme gibi olmaya doğru gidiyor. Hatta bütçeler yapılıyor, hedefler konuyor; hedefler yerine geldiyse kutlamalar yapılıyor, gelmediyse özeleştirilerde bulunuluyor, hesap veriliyor. Böyle olunca en önemli ruhsal hedef herkesten üstün olmak, bu hedefin günlük hayattaki adı da başarılı olmak oluyor. Elbette çocuklar da birer statü simgesi olarak ve çok başarılı olacak şekilde büyütülüyor. Çocuklar gelecekte anne baba olacak şekilde yetiştirilmiyorsa, acaba "aile" artık insanlığın geleceğinde yeri olmayan bir kuruma mı dönüşüyor?

Konu günümüzün ailesine gelince, insan gelecek kuşakların nasıl insanlar olacağından, şimdiye kadar oluşturduğumuz insanlık kültürünün sürmeyebileceğinden endişe ediyor. Bazı filmlerde de anlatıldığı gibi, "acaba gelecekte sevgisiz, son derece bencil ve kendi merkezli, çok öfkeli ve yalnız, yüksek teknolojiyi de kullanarak hayal dünyasında yaşamayı tercih eden insanlardan oluşmuş bir uygarlık biçimine doğru mu gidiliyor?" diye düşünmeden edemiyor insan.

İkinci Bölüm:

ANNELİKTE HALLER

ANNENİN CİNSEL HAYATI

Gerçek bir sevgi ilişkisinde cinsel hayat, özellikle kadını besleyen bir sevgi enerjisi üretir, dolayısıyla cinsel hayatla sevgi ilişkisinin kalitesi arasında çok yakın bir bağlantı vardır. Bir ilişkide cinsel hayatın kalıcı bir biçimde yoğun olması, o ilişkinin bir "kadın erkek ilişkisi" olduğunu gösterir. Kadın erkek ilişkisi ifadesi anatomik özelliklere atıfta bulunan bir terim değildir. Kadının ruhsal olarak "kadın" olabildiğini, erkeğin de ruhen "adam" olduğunu ifade eder.

Kadın, penis seven bir varlıktır

"Kadın", erkek sevebilen bir varlıktır. Aslında bunu söylediğimizde, cinsiyetinden ve cinsel rolünden memnun bir insanı tarif etmiş, en basit ve açık tanımıyla, "kadın, penis seven bir varlıktır" demiş oluyoruz. Anneyle iyi bir bütünleşme dönemi yaşamış, dolayısıyla hasedi azalmış, bu nedenle de daha az kıskançlık duyacak olan bir kız çocuğu, ona bu koşulları sağlayan anne babası arasındaki cinsel yakınlık yeterli sıcaklıktaysa, kadın erkek ilişkisini benimseyerek büyüyecektir. O da tıpkı annesi gibi erkeğin yakınlığından haz duyacak, beslenecektir. Dolayısıyla erkeklerle rekabet içinde olmak, erkek vasıflarına sahip olmak gibi penis hasedi kaynaklı eğilimleri olmayacaktır.

Bu altyapıya sahip bir kadın seçtiği erkekle beraber bir hayat kurmaya çalışacaktır. Cinsel hayatı, birlikte hayatın altından kalkmak, özellikle annelik gibi yüksek kalitede bir emeği verebilmek için kadının ihtiyaç duyduğu enerjiyi ona sağlayacak olan kaynak gibidir adeta. Bu durumda cinsel hayat canlılık, sevginin yeniden

üretilmesi, bütünlüklü bir kendilik oluşturmak anlamına gelir.

Kadının penise duyduğu hasedin fazla olduğu durumlardaysa hasedin oluşturduğu gerginlik, öfke ve korku cinsel hayatı yaşanamaz hale getirir. Vaginismus dediğimiz bu durumda kadın, ortaya çıkan bu duygulardan dolayı kasılır. Ne cinsel uyarılma olur ne de cinselliğin yaşanabileceği bir ortam oluşur. Bu durum, tam da "penisi sevememe", bu yüzden onu içine alamama halidir.

Buradan devamla, kadın, kendisine ve çocuklarına annelik yapabilecek vasıflarda, olduğu gibi olmayı kabullenmiş, mükemmel ve kusursuz olunamayacağını idrak etmiş ve bu manada mütevazılaşmış bir varlıktır. Her türlü yapaylık, göz boyama, iddia onu rahatsız eder. Kadınlaşmış bir kadın, istekleri ve hevesleri tarafından yönetilmekten kurtulmuştur; imkânlarını en verimli ve en doğru biçimde kullanmayı becerecek yaşama disiplinine sahiptir. Rahatına düşkünlük, çıkarcılık geride bırakılmıştır. Kadın, parayla elde edilebilecek şeylerin insanı mutlu etmeye yetmeyeceğini, hayatı anlamlandıramayacağını anlamıştır; yorularak, emek vererek, sevgiyle, onurla yaşamaya çalışır.

En güçlü afrodizyak

"Adam" olmak ise önce sorumluluklarını yerine getirmeyi, taahhütlerine sadık, dürüst ve adaletli olmayı içerir. Adam vasıflarındaki kişi yalan söylemez, kendisinden, hayatın çeşitli durumları içinde bozulmadan kalmayı bekler. Önemli olanın her zaman kazanmak ve yenmek olmadığını, durumun gereğini insanlığından vazgeçmeden, bozulmadan, kendinden uzaklaşmadan yerine getirebilmek olduğunu anlamıştır. Kimsenin kendisine zarar vermesine izin vermemeye çalışır ama zalimlikten, gereksiz sertlikten uzak bir yapıdadır. Böyle bir insan genel olarak mazlumdan yanadır ve adaletsizlik onda öfke oluşturur. Genel olarak "adam" hayat gerçeğini kabullenmiş, gerçekçi, içindeki sevgi tarafından idare edilen ve "iyilik" ile "gücü" bir arada kullanmaya çalışan kişidir.

Bu vasıflardaki kadın ve erkeğin birbirlerine karşı hissedeceği cinsel çekim çok yüksek olacaktır. Günümüzde insanlar arasındaki cinsel çekimin giderek azaldığını, evliliklerde cinselliğin sönükleştiğini ve seyrekleştiğini gözlüyoruz. Muhtemelen bunun en önemli sebebi erkeklerin "adam"lıktan, kadınların "kadınlık"tan giderek uzaklaşmalarıdır çünkü doyurucu cinsellik bedenle değil, ruhla yaşanır. Ruhumuz bizden ve eşimizden, yoğun bir sevgi uyandıracak yüksek bir ruhsal kalite bekler. En güçlü afrodizyak, kuşkusuz sevgidir; kadının erkek sevgisi, erkeğin kadın sevgisidir.

Bir kadın erkek ilişkisinde o kadar büyük bir yakınlık ve sevgi ortamı oluşur ki utanma, ayıp, rahatsız olmak gibi duygular ortadan kalkar. Cinsellik çiftlerin birbirlerine duydukları sevgiyi yaşamanın yollarından biri haline gelir. Cinsellik, ancak ortamda bir yakınlık ve sevgi eksikliği varsa utanılacak, kapalı kalması gereken, neredeyse ayıplı bir alan olarak görülür.

Günümüzde cinsellik önemli bir tüketim alanına dönüştü. Reklâmlar, porno filmler, diziler, internet üzerinden erişilen siteler cinselliği iki insan arasındaki mahremiyet sınırlarının dışına çekiyor ve sıradanlaştırarak, nesneleştirerek anlamsızlaştırıyor. Anlamsızlaşmış bir alanın utanma, ayıp gibi duygulardan sıyrılmasının bir gelişme sayılmaması gerekir. Günümüz insanının hayatında çok daha fazla cinsel imge olması ne yazık ki bu mahremiyet kaybından, iki insan arasında yaşanabilir dürtünün azalmasından, mastürbasyon amaçlı dürtünün artmasından kaynaklanmaktadır.

Ruhun kendini ifade edişi

Dürtüsel kapasitemizin, yani sevişirken devreye giren malze-

memizin, ister kız ister erkek olalım, bebekliğimizden itibaren annemizle yaşadığımız yakınlık içerisinde oluştuğunu hatırlatalım. Biz insanlar dürtüden ibaretiz, doğumla birlikte bu dünyaya getirdiğimiz bütün variyetimiz, dürtülerimizdir. Özellikle bebeklik döneminde annemiz bu dürtüleri dünyaya yönelmemizin, bağlanmamızın, dünyayı sevmemizin malzemesi haline de getirebilir, bunların öfke içeriği yüksek, kendimizi kötü bir varlık olarak algılayacağımız bir biçimde kalmasına da yol açabilir. Aradaki farkın nasıl oluştuğu, bu kitabın konusuydu.

Bu durumda, anneyle bebek arasında bir dürtü alışverişi oluştuğunu söylemiş oluyoruz. Bu dürtü başlangıçta bebeğin ağzındaki, daha sonra da vücudundaki dürtüdür. Bu, erişkin insan dürtüsünden farklıdır çünkü bebeğin cinsel bölgelerinde henüz dürtü yoktur. Bebek, ilkin ağız yoluyla annesinin memesiyle ilişki kurar, sonra da onun bedenine, kucağına yönelir. Memeyle, anne bedeniyle ilgili bu deneyimler bebekte haz oluşturur; "bütün bedensel hazlar dürtüsel enerjiyle oluşur". Bebeğin annesine ve dünyaya yönelmesi, sonra da bağlanması böyle başlar. Anneyle başlayan ve yakınlık oluşturan dürtüsel bağı kız çocukları bir süre sonra babalarıyla kurarlar. Bu dürtü, çocukta babasına karşı büyük ölçüde yakınlık duygusu oluşturur; "bebeksi dürtünün karakteristiği yakınlık duygusu oluşturmaktır".

Bu durumda, ebeveynlerle çocuklar arasında, çocukların cinsel kimliğini oluşturan dürtüsel bir yönelişin olduğunu da söylemiş oluyoruz; aksi takdirde ilişki kopuk olurdu ve aile duygusu oluşmazdı.

Bir şeye bağlanmak, bir amacı gerçekleştirmek için kullandığımız ruhsal enerjinin kaynağında, bu, önce anneyle kurulan, sonra diğer aile üyelerini kapsayan ilişkiler vardır. Buralarda sevmeyi ve

bağlanabilmeyi öğrendiysek bir şeylere ilgi duyabilir, dikkatimizi bağlayabilir ve bunun sonucunda da dinler, duyar, anlarız. Bu enerjiyi kullanarak yemek yapar, çalışır, sevişiriz. Bağlanma ve sevgi isteyen her türlü çabanın kaynağında dikkat dediğimiz, öfkeden arınmış bebeksi dürtü enerjisi vardır. Bu anlamda, yakınlık duygusuyla beraber yaşanan cinsellik ruhumuzun en derinlerinden gelen, en doğal, en gerçek ve ruhsal yapımızın bütün katlarının harekete geçtiği, son derece hakikileştirici bir eylemdir. Ruhumuzun tam bir ifadesi olan bu eylemin içinde annemiz, babamız, bütün bir hayat deneyimimiz vardır.

Eski çağlarda ayıp, yasak, günah denilen, şimdi de anlamsızlaştırılma tehlikesi taşıyan cinsel hayat meselesini ancak bu genişlikten baktığımızda doğru anlayabiliriz. Annemiz bizimle ihtiyacımız olan yakınlığı kurabildiyse, tıpkı karnında olduğu gibi dünyaya getirdikten sonra da bizimle bütünleşebildiyse, bu yakınlık duygusunu erişkin hayatımızda cinsellik içinde yaşarız. Bu anlamda, sevişmek, ayıp ve günah olmak bir yana, varlığımızın en temel ihtiyacıdır.

Bir insanı sevebilmek, onun tarafından sevilebilmek, haz duymak, daha da önemlisi, onunla ruhsal olarak bütünleşebilmek, bir olmak aslında bir tür cennet tasviridir. Böyle bir yaşantıda iyilik duygusu, güzellik, şefkat, anlayış, derinlik, sıcaklık ve giderek, "aşkınlık" denebilecek kutsal bir içerik bulunur. Anneyle temel dürtü ilişkisinin az olduğu ya da anneden öfkeli dürtünün geldiği durumlarda, kişinin sözünü ettiğimiz malzemesi doğduğu haline daha yakın, öfkeyle dürtünün karışık olduğu bir durumdadır. Böyle insanlar, en genel tanımıyla hayata ve çevrelerindeki insanlara nüfuz edemezler. Yüzeysel olmak zorundadırlar çünkü derinlik öfkeli malzemelerinin açığa çıkması anlamına gelir. Dolayısıyla diyebiliriz ki, öfkesiz dürtümüz ne kadar fazlaysa, hayatla

ve dünyayla o oranda derin bağlar kurabilir, bütünleşebiliriz.

Cinsel hayatın hakikileştirici etkisi

Sevgi enerjisi kadının annelik kapasitesini çok artırır. Erkeğin anneyi sevgisiyle beslemesi ve onu sürekli annelik yapabilecek durumda tutması büyük ölçüde cinsel hayat üzerinden gerçekleşir. Anne, aile hayatında ne kadar mutluysa ve eşini seviyorsa o kadar iyi bir cinsel hayatı vardır. Eğer eşler günlük hayatta birbirleriyle yakın olabiliyorlarsa, beraber hayatın altından kalkabiliyorlarsa, işbirliği yapabiliyorlarsa birbirlerine olan sevgileri artar. Bu duruma, "beraber sevgi üretmek" (muhabbet) diyebiliriz. Muhabbetin büyüklüğü her iki tarafta da cinsel isteği artırır. Aslında insanlar için en etkili cinsel uyaran sevgidir, muhabbettir.

Kadın erkek ilişkisinde cinsel hayatın canlı olması ilişkinin sevgi içeriğinin yüksek olduğunu gösteren en önemli ölçüttür. Kadının sevip sayabildiği, koca yerine koyabildiği bir erkekle yaşadığı cinsellik onun hakikileşmesini ve sevme kapasitesinin artmasını sağlar. Sevme kapasitesinin artması ise kadının çocuklara karşı daha verici, daha tahammüllü olmasını, yapıcı enerjisinin artmasını sağlar; daha güçlü bir dikkat ve ilişki imkânı oluşturur. Bunların hepsi annelik kapasitesinin artması anlamına gelir.

Dışarıdan bakıldığında çok mükemmel olarak görünen, her iki tarafın da üstlerine düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirdikleri bazı ilişkiler gerçekte canla başla oynanan birer evcilik oyunudur ve bu kişilerin cinsel hayatı sönüktür.

ANNENİN ÖFKESİ

Sevebilen bir insan olmak için çaba harcamanın bir başka ifadesi, insanın öfkesini anlamaya çalışmasıdır. Öfkenin, kendimizle ve başkalarıyla olan ilişkimizi bozan, çarpıtan, bloke eden bir etkisi vardır her zaman. Fakat genellikle öfkemizin farkında olmamayı seçeriz. Önemli bir kısmını kendimizden uzak tutmaya çalışır ya da bastırırız. Bir kısmı da, hiç de öfke gibi görünmeyecek şekillerde ortaya çıkar.

Sözgelimi kayıtsızlık, ihmal, baştan savma, dikkatini verememe öfkeden kaynaklanır ya da bizim için yapılmış bir şeye anlamlı bir karşılık vermiyorsak, genellikle öfkeli olduğumuz içindir. Hakkından fazlasına göz koymak, değerli ve güzel olan bir şeyi bozmak, her türlü saygı eksikliği, küçümseme, kandırma, yalan, bir işin gereğini yerine getirmemek, bize ihtiyacı olan bir varlığa ya da bir değere sahip çıkmamak ve unutkanlıkların çoğu öfke kaynaklıdır. İhtiyaçlarımıza karşı duyarsızlaşmak ya da ihtiyaçlarımızı yok saymak, başımıza gelen çeşitli kazalar, iyi, huzurlu ve güzel şeylerden bir biçimde kaçınmak, bunları hak etmediğini düşünmek, umutsuzluk gibi haller de kendimize karşı duyduğumuz öfkedendir.

İnsan, sevmeye çalışan öfkeli bir varlıktır

Öfke hem bozucu bir etki yapar, ruhumuzu güçsüz düşürür, hem de yüzeyselleştirir. Bu nedenle, sevmek isteyen bir insanın ilk işi, her zaman için öfkesinin farkına varmak ve anlamaya çalışmak olmalıdır. Bu ise son derece zor bir şeydir fakat öfkeli bir insan olmadığını iddia etmekten daha gelişkin bir durumu ifade eder

çünkü insanın en temel tanımlarından biri, sevmeye çalışan öfkeli bir varlık olduğudur.

Öfke, sevginin hizmetinde olduğu durumlarda elbette gerekli bir duygudur. Her insan kendisini koruyabilmek için veya yakınlarını sevilebilir durumda tutmak için öfkesini kullanmak zorundadır. Bir anne yalan söyleyen, arkadaşının kalemini ondan habersiz alıp eve getiren, kardeşinin canını yakan çocuğuna öfkelendiğinde aslında onun sevilebilir bir insan olmasına çalışmaktadır, aksi takdirde çocuğun karakteri bozulur. Böyle bir öfke, sevginin hizmetinde olan bir duygudur.

Bunun dışındaki daha büyük öfkeler aslında yok edici öfke kategorisine girer ve temelde insanın kendisiyle de başkalarıyla da ilişkisini "bozan" bir yapının inşasına yol açar. Öfkenin devamlı hissedilmesi son derece yorucu bir duygudur. O yüzden, öfkesi artan insan bunu hissetmemek için kendisiyle ilişkisini keser ve zorunlu olarak yüzeyselleşir. Hele de bebek anneliği söz konusuysa, annenin yukarda ifade ettiğimiz sebepten dolayı önemli ölçüde farkında olmadığı öfkesi bebeğine, onunla ilişki kuramamak şeklinde tamamen yansıyacaktır.

Öte yandan, bebekler ancak bütünleşerek ilişki kurabildiği ve benlik sınırları oluşmadığı için, çevrelerindeki insanların duygularını hissedebilirler. Bebeğin benlik sınırları ruhsal olarak geliştikçe oluşur. Bu sınırlar aynı zamanda iç gerçeklikle dış gerçeklik arasında bir kalkan görevi görür. Zamanla, artık bebeklik döneminde olduğu kadar açık olmadığımız için, başkalarını o kadar kuvvetle algılayamaz oluruz. Yani bebek, özellikle annesinin, sonra da babasının ruhunu kuvvetle hisseder ve adeta bir sünger gibi emer; bebeğin henüz kalkanları oluşmamıştır. Zaten bizi dünyaya dâhil edecek malzememizin önemli bir kısmını da aslında bu yolla ediniriz. Dolayısıyla ruhsal olarak tamamen savunmasız durumda olan bebek, annesinin bütün öfkesini emecektir ki, en son ihtiyacı olan şey budur.

Öfkeli annenin bebeği ruhen gelişemez!

Annenin öfkeli olması ve bebeğine öfke duyması, bebeğin ruhsal gelişmesinin durmasına yol açar. Annenin en önemli işlevi, bebeğine gösterdiği yüksek duyarlılıkla onun kendisini iyi hissetmesini sağlamaktır. Böyle bir duyarlılık da ancak bebekle ruhsal bir ilişki kurulabiliyorsa mümkün olur. Fakat eğer anne öfkeliyse bebekle ruhsal ilişki kuramaz çünkü öfkesi anneyi yüzeyselleştirir. Bebeğin ruhsal alanı zaten orijinal haliyle öfke enerjisiyle yüklüdür; ancak annesinden alacağı sevgiyle ruhsal alanında sevgi enerjisi meydana gelecek, bununla beraber haz ve ilişki kurma kapasitesi oluşacaktır. Dolayısıyla annenin öfkeli olması ve bebeğiyle ilişki kuramaması onun haz duyma ve bağlanma kapasitesinin düşük olmasına yol açar. Öfkeli bir annenin bebeği ruhen gelişemez, adeta bulunduğu ruhsal duruma hapsolur.

Yeterince annelik almamış bir kadın kendini belli oranlarda idare etmenin yollarını bulabilir ama özellikle annelik gibi bir sorumluluğun altına girdiğinde bu artık çok daha zor olacaktır. Anneliğin kendine özgü koşullarında öfkesi daha fazla açığa çıkacaktır. İnsanın yapısında öfke varsa, bu çok çeşitli şeylere bağlanabilir ama öncelikle yatırımımızın yüksek olduğu varlıklara bağlanır. Dolayısıyla ruhsal enerjisinde fazla öfke bulunan, yani yetersiz annelik almış kadının kendisine, bebeğine, kocasına, hayata vs. öfkesi olacaktır.

İnsanın bebeklikte, anneyle ilişki sayesinde çözülmüş olması gereken öfkeli enerjisi fazlaysa, ister istemez fantezileriyle yaşayan birisi olacaktır, fanteziler de hiçbir zaman gerçeklikle bağdaşmaz,

dolayısıyla bir gün öfkeye sebep olur. Sözgelimi "iyi annelik" kalıbı doğrudan fantezilerle ilgilidir. Harika bir çocuk yetiştiren mükemmel bir anne ve kadın tam bir klişedir ama eğer kadın bu klişeye ihtiyaç duyuyorsa, zaten kendi anneliğini gerçekleştirmekte sorunları var demektir. Dolayısıyla bu klişeyi her yerine getiremediğinde kendisine ilişkin yüksek beklentilerini karşılayamamış olacaktır ve kendisine öfke duyar. Diğer yandan, o kadar "harika" bir annelik sunduğu bebeğinin kendisine bir türlü istediği cevabı vermemesine, bu yüzden kendisine öfke duymasına sebep olmasına da öfkelenecektir, yani öfkesi bebeğine dönecektir. Bu nedenle, çocuk üç yaş civarına gelene kadar geçen süre, kadının, özellikle kocasının ve yakınlarının sevgisine çok ihtiyaç duyduğu bir dönemdir.

Bebek anneliğinin gerektirdiği çok yüksek dikkat ve yoğunlaşma anneyi tüketir. Eğer anne zaten içinde bulunduğu ortamda mutsuzsa ve kocasına, kocasının ailesine karşı öfkeliyse çok hızlı bir şekilde tükenir ve bu kez bebeğe öfke duymaya başlar. Anne çoğu zaman bunun farkında olmaz ama bebekle ilişki kuramaz olur, bebek de gittikçe daha huzursuz olmaya, anneyi yıpratmaya başlar. Annenin bebeğiyle ilişkisi sadece mutsuz olduğu için değil, yardıma ve desteğe ihtiyacı olduğu halde yalnız bırakıldığı için de bozulabilir; annenin bu durumda da öfkesi artar.

Gerçekten de bebek anneliği, anne bir yerden sevgi ve annelik alamıyorsa bozulmaya başlar. Annenin sevgi enerjisi tükenmiştir, seven birisinin sevgi enerjisiyle, deyim yerindeyse, tam anlamıyla şarj edilmesi gerekir. En uygun olan, bu enerjinin kocadan, bebeğin babasından gelmesidir. Bu durumda anne, baba ve bebek aile olmaya başlar. Her birinin iyiliği, diğerine iyi gelmektedir. Beraber mutlu olmaya, beraber acı çekmeye başlamışlardır, aralarında kolay kopmaz bağlar oluşur.

Evham ya da kendisine öfke duyan kadın

Annenin ruhsal malzemesi fazla öfke barındırıyorsa, evhamlı bir yapısı olacaktır ve kime yatırım yapsa, bu evham ona yönelecektir. Kadın hem kendisine hem de hayatındaki önemli varlıklara karşı evhamlı olacaktır. Bu durumda annenin bebekle ilişkisi de endişeli ve ıstıraplı bir hale gelir. Annenin ruhsal malzemesindeki öfke, devamlı başına kötü şeylerin geleceği meşguliyeti şeklinde kendini gösterir. Evham, bizim için çok önemli olan, yani çok fazla ruhsal yatırım yaptığımız, dünyamızı oluşturan varlıkların (insan kedisi, köpeği için de evhamlanır) başına kötü şeyler gelmesinden, onları kaybetmekten duyduğumuz korkudur.

Burada bahsettiğimiz öfke günlük hayatın içinde karşılaştığımız, şiddete dönen, cezalandırıcı nitelikteki, farkına varılabilecek türde bir öfke değildir; doğumla birlikte getirdiğimiz ruhsal malzemenin içindeki öfkedir. Evhamlı kişi anne olunca, bu mutlaka çocuğa yansır; çocuk üzerinde kısıtlayıcı, onu korkaklaştırıcı bir etki oluşturur. Çocuğun dışarı çıkması, top oynaması, koşması, bir arkadaşına gitmesi, anne bunları o kadar tehlikeli olarak algılar ki, çocuk dış dünyaya karşı çekingenleşir, tehlike algısı büyür ve korkaklaşır. Evhamlı annelerin çocukları, anneleriyle aynı öfkeli malzemeyi taşıdıkları için sıklıkla evhamlı insanlar olurlar.

Çok öfkeli ruhsal malzeme annelikle bağdaşmaz. Böyle bir anne sözgelimi bebeğini kucağına almaktan kaçınır çünkü ona zarar vermekten korkar. Emzirmekten kaçınır çünkü sütün bebeğin boğazına kaçmasından ve onu öldürmesinden korkmaktadır. Bu korkuların gerçek bir temeli yoktur; anneye bebeğine zarar verme ihtimalinin olmadığını anlatsanız bile bunu bilmek kısa süreli bir rahatlama oluşturur ama korkularının geçmesini sağlamaz.

Bu yapıdaki kadınların çoğu aslında çok iyi bir anne olmak istemelerine rağmen bu korkuları yüzünden annelik yapamazlar. Kendileriyle ilgili yaşadıkları hoşnutsuzluk, çaresizlik, kendilerine duydukları öfke ve annelik yapabilen kadınlara duydukları haset hamilelik psikozu ile hamilelik depresyonu arasında bir klinik duruma yol açar. Mutlaka ilaç tedavisi uygulanır, ağır durumlarda hastaneye yatırılmaları gerekir. Bu kadınlar çok eksik annelik almışlardır ve ruhsal malzemeleri bu yüzden bu kadar öfke yüklüdür.

Suçluluk duygusu ya da yorgun anne

Büyük çoğunluğu oluşturan birçok annenin çocuklarına karşı duyduğu öfkeyse onlarla olan ilişkisinde çok yorulmaktan ve sonucunda da tükenmekten kaynaklanır. Bu annelerin ya üzerlerindeki yük çok fazladır, ya ruhsal yatırım kapasiteleri düşüktür ya da her şeyin altından tek başına kalkmak zorunda kalıyorlardır, çok desteksizdirler. Kendisini tükenmiş hisseden insan her şeye kızmaya hazırdır. Üzerindeki yükü artıran her şey, çocuğun üstünün kirlenmesi, düşüp bir yerini acıtması, hastalanması anneyi öfkelendirir. Böyle bir anne çocuklarına karşı suçluluk da hisseder çünkü adını koymasa da çocukların çocuk olmasına izin vermediğini, çocuksu davrandıkları için onlara bağırıp çağırmanın haksızlık olduğunu bilir. Fakat çocuklara karşı suçluluk hissetmek onlarla olan sorunları çözmez, aksine, iyice büyütür.

Suçluluk duygusuyla yapılan annelik, ölçülerin kaçmasına yol açar. Ortaya son derece tutarsız, bazen fazla anlayışlı bazen fazla sert bir anne çıkar. Çocukların da kafası karışır, annelerinin ne zaman ne tepki vereceğini bilemezler ve bu durum çocukları ısrarcı, sınırlarını bilmez bir hale getirir. Annenin çocuklarına karşı hissettiği suçluluk onların istediklerini yapmak, onlara oyuncaklar, kıyafetler alıp mutlu etmeye çalışmak gibi telafi yollarına da saparak gereksiz fedakârlıklara yol açabilir. Bu durumda çocukların karakteri bozulur, herkesin kendilerine borçlu olduğunu sanırlar. Böyle bir kadın çocuklarının oyuncağı olur, onları büyütemeyen bir annelik ortaya koyar. Annelerin çocukları hakkında gereksiz suçluluk hissetmemeleri için öfkelerini doğru anlamaları, melek olmadıklarını, sınırsız bir güçleri olmadığını kabul etmeleri gerekir.

Annelikteki en yoğun suçluluk duygusu, bebeğiyle ruhsal bir ilişki kurmuş annelerin bebeklerini ihmal etmeleri halinde görülür. Bebeğiyle ruhsal ilişkisi olan anne onu hem parçası olarak algılar hem de bir kutsallık duygusu hisseder. Bu, yenidoğan annesinin kendi içindeki bebek uyandıysa hissedilen bir duygudur. Dolayısıyla bebeğini ihmal eden kadın, kutsal olan bir varlığa ihanet etmiş gibi hisseder ve bu durum adeta ilkel toplumların kutsallıkla ilişkisine benzeyen, dövünme gibi sarsıcı bir suçluluk duygusu oluşturur.

Böyle bir durumda anne öyle bir suçluluk ve acı hisseder ki, bir daha aynı ihmale sebep olmamak için elinden geleni yapar. Bu kutsallık duyguları bebekliğin erken dönemlerinde, daha çok dokuzuncu aya kadar deneyimlenir. Daha sonra çocuk büyüdükçe kaybolur çünkü dokuzuncu aydan sonra, bebek normal gelişiyorsa, annesinin kendisinden ayrı bir varlık olduğunu algılamaya başlar ve anneyle bebek arasındaki bütünlük bozulur.

Yapıcı öfke ya da seven anne

Anne, çocuğunu doğru bir noktada tutabilmek için ona kızmak zorundadır, yani öfkesini kullanması gerekir. Bu, çocuğa kar-

şı sevgisizlik içeren, zedeleyici ya da yok edici bir öfke değildir, yani annenin sevgisinin hizmetindedir. Sözgelimi emzirme sırasında anne bebeğin memesini ısırmasına tepki gösterirken aslında ona farkında olmadan, insan eti yenmeyeceğini, zarar vermemeyi öğretmektedir. Ya da her çocuk kardeşlerini kıskanır, çocukların kardeş kıskançlığını geride bırakabilmeleri için annenin onlardan kardeşlerini sevmesini beklediğini ve kardeşe zarar vermenin anneyi öfkelendirdiğini anlamaları gerekir.

Her sağlıklı insanın ve tabii ki annelerin de sabırlarının sınırsız olmadığını, kendilerini fazla yoran, yıpratan, sömüren, zarar veren bir varlığı, çocukları da olsa sevemeyeceklerini kabullenmeleri gerekir. Kimsenin melek olmaya ya da dünyanın en iyi annesi olmaya kalkışmasına gerek yoktur. Bu tutum zaten çocuğa zarar verir ve onu büyütemez. Bu yüzden, annenin çocuğu sevebilmek için, kendisinde büyük öfke yaratacak durumlardan kaçınmayı sağlayacak kurallar koyması ve bunları uygulatması gerekir. Örneğin çocuk kardeşine zarar vermeye kalkışamaz, evi yakamaz, sofradaki tabakları yerlere atamaz vs. Anne, çocuğa bu tip kuralları uygulatamıyorsa, onu pürüzsüz bir biçimde sevebilmesinin tabii ki imkânı yoktur. Böyle durumlarda annenin çocuğa karşı duygusu sevgi, öfke ve suçluluk karışımı bir hale gelir.

Çocuğa kurallar koyup uygulatmakta babanın rolü son derece önemlidir. Anne çocuklara çok yakın olduğu ve onlara olan sevgisi vazgeçilmezlik de içerdiği için, annenin yaptırımları sınırlıdır. Hâlbuki baba, çocuğun dünyasında daha korku uyandıran ve çocukların onun yaptırımlarından çekindiği bir yere sahiptir. Çocuklar küçükken babanın aile içindeki en önemli rolü, annenin çocukları sevemeyecek hale gelmesine izin vermemektir. Bunun için yeri gelir yedek annelik yaparak annenin üzerindeki yükü azaltır, yeri gelir çocukların annelerini dinlemelerini sağlar, yeri

gelir annelerine yardım etmeye zorlar. Bütün bunlar aslında kadının sağlıklı annelik yapabilmesi için gereklidir. Eşlerine bu konuda yardımcı olmayan ya da çocuklar kendisini daha fazla sevsin diye çocuklardan yana olmaya kalkan babalar çocuklarla annenin arasının bozulmasına ve çocukların zarar görmesine yol açar. Tabii baba bu durumda babalık işlevini yere getirememiş olur.

Büyüyebilmeleri için çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik veren, en zayıf olanların en çok korunduğu, en küçük olanlara en çok verilen ama bir yandan da herkesin yaşına göre sorumluluklarını yerine getirmesinin beklendiği; kısacası, bir topluluğun gerektirdiği doğrulara ve kurallara uygun olunması istenen bir düzene ihtiyaç vardır. Bu düzeni, aile olarak adlandırmıştık. Her düzen, düzeni bozana öfkeyle karşılık verir. Aksi takdirde ortada düzen ve bu durumda aile kalmaz. Demek ki anne de aile düzenini korumak için, çocukların yalancı, hırsız, tembel, yıkıcı olmamaları için gerektiğinde onlara kızacak, öfkesini onları doğru bir çizgide tutabilmek için kullanacaktır.

İYİ ANNELİK KALIBI

Her kadının annelik deneyimi kendine özgüdür, dolayısıyla herkesin hamilelikte, doğum sırasında ya da bebeğini kucağına aldığında hissedecekleri farklı olacaktır. Fakat insan doğasının, içinden gelenlerle kendisinden beklenenleri yapmak arasındaki doğal çatışması kendisini elbette annelik alanında da gösterir. Anneler, hem beğenilme ve onaylanma arzuları hem de mükemmel olma istekleri nedeniyle "iyi anne" olmaya çalışırlar. "İyi annelik" tarifi aslında toplumdan topluma ve çağdan çağa değişir. Örneğin Afrika'daki birçok kabilede anneler, çocuk bırakana kadar, çoğu zaman 3-4 yaşına kadar emzirmeyi sürdürürler, onların iyi annelik anlayışı bu yöndedir.

Çağlar boyunca "iyi annelik" kalıbı giderek anneliğin önemsenmesini ve annelerin çocuklarına daha fazla ruhsal yatırım yapmasını sağlayacak şekilde dönüşmüştür. İlk çağların anneleri daha çok üretim faaliyeti içinde yer alırdı, çocuklara yaşlı kadınlar bakardı. Çocukların bakımı, çocuk ölümleri çok önemsenmezdi; bu koşullar içinde tarif edilmiş bir iyi annelik anlayışları vardı muhtemelen. Günümüzün anneleri de kendi toplumsal gerçeklerinin bir parçası olan "iyi annelik" kalıbından etkileniyor.

Bu kalıptan fazlasıyla etkilenen bir annenin mükemmeliyetçi olmak veya çevrenin kendisi hakkında ne düşüneceğine fazlasıyla ruhsal yatırım yapmak, "iyi anneyi" oynamaya çalışmak gibi bir riski de vardır. Bu durumda iyi annelik kalıbı hem kadının kendisiyle arasına girerek anneliğini keşfetmesini engeller hem de çocuğuyla arasına girer, bebeğini/çocuğunu hissederek annelik yapma

imkânı ortadan kalkar. Hâlbuki annelik çok yüksek kalitede bir emekle oluşur. Annenin, gerçek anlamda "iyi anne" olduğu hal, bebeğiyle derin bir ruhsal ilişki kurduğu haldir; bu kalitede bir ilişkiyse annecilik oynayarak kurulamaz.

Ne hissedersen hisset, görevini yerine getir!

İyi annelik kalıbının günümüzde anneliği nasıl etkilediğini anlamaya çalışalım. Önce, orta yaş ve altındakileri de kapsayan çoğu kişinin içinde büyümüş olduğu geleneksel sisteme bakmakta fayda var. Bu sistemde bireyselleşme sınırlıdır, temel olarak kişinin ne hissettiği, içinden neyin geldiği önemsenmez; işlevini yerine getirmesi beklenir. "Ne hissedersen hisset, görevini yerine getir" anlayışı hâkimdir. Bu sistemde zaten "iyi evlat", "iyi gelin", "iyi insan" kalıpları bütün hayatı yönettiği için, annelik de sistemin "iyi annelik" kalıpları üzerinden yapılır.

Geleneksel sistemde, evlenen kadınların büyük çoğunluğu kayınvalideleriyle aynı evdedir veya ayrı evlerde olsalar da onlara hesap vererek yaşarlar. Evlenmiş ve çocuk doğurmuş olsalar da henüz yetişkin olarak kabul görmezler. Ailenin büyükleri, evli çiftin anne babası olmayı sürdürür. Evli çiftlerin kendi doğrularına göre yaşama hakları yoktur; anne babalarının doğrularına göre yaşamak zorundadırlar. O doğrular da geleneklerle belirlenmiştir ve bunların taşıyıcısı, büyüklerdir. Onlara itaat esastır. Yeni annenin deneyim kazanması için çaba harcamak, çocuğuyla kurabileceği en sağlıklı ilişkiyi kurması için ona destek olmak bu sistemin zihniyet dünyasına uygun değildir çünkü bu anlayışa göre, bilgi ve yeterlilik deneyimle, uğraşmakla edinilmez, büyüklerden öğrenilir.

Geleneksel sistemin iyi anneliği tombul, uslu, terbiyeli çocuk beklentisine tamamen uygundur. Anneler, çocuklarını zorla beslemeye çalışırlar. Çocuğun doyup doymadığı, verileni isteyip

istemediği umurlarında olmaz. Aslında çocuğu görmezler, bütün dertleri kendilerine iyi anne dedirtmek, kabul görmektir. Çocuğun ruhsal ihtiyaçları ve ruhsal gelişimi, geleneksel sistemdeki herkes için geçerli olduğu gibi, fazla önemsenmez ama çocuğun sağlıklı, fiziksel olarak güçlü ve dayanıklı olması önemsenir. Genel olarak sistemin devamlılığı ve bekası kişilerden önemlidir.

Elbette geleneksel sistem, bu sistem dâhilindeki herkese yaptığını çocuklara da yapar. Çocuğun itaatkâr olması, büyüklerden çekinmesi, dış dünyadan, yabancılardan ve değişikliklerden korkması gerekir ki büyüdüğünde de bu sistemin içinde kalsın. Geleneksel sistem, özünde, hayatta kalabilmek veya dış dünyada ahlaken bozulmaktan ve yalnızlıktan korunmak adına bireyselleşmekten kaçınmak anlamına gelir. Aslında son derece gerçekçi korkular üzerine kurulmuştur; bütün insanlar için yalnızlık, ahlaki çöküş ve çürüme fazlasıyla korkulacak tehlikelerdir. Böyle baktığımızda, bu kitapta anlatmaya çalıştığımız, hayatını sevgi üzerine kuracak olan insan cesaretli, çalışkan, bozulma riski daha az olduğu için geleneksel sistemin kalıplarını kırabilecek ve daha fazla bireyselleşebilecek olanların arasından çıkabilir ancak. Daha ortalama yapıdaki kişiler bireyleşmekten kaçınarak dayanışma sisteminin içinde kalacaklardır.

Geleneksel sistemin katı kalıpları kendisini tam olarak algılayamayan, anlayamayan, hissedemeyen, kendisiyle ilişkisi zayıf insanlar yetiştirir. Bu insanlar sıkça baş ağrısı, adale ağrıları, migren, hazım bozuklukları, asabi tansiyon gibi ruhsal kaynaklı hastalıklar gösterirler. Kendisini anlayamayan insan başkalarını da anlayamaz ve ilişki kuramaz, korkar, dolayısıyla ister istemez bütün çabası, bulunduğu, güvende hissettiği sistemin içinde kalmak olacaktır. Böylece bir tür devridaim yapılır.

Tüketim sisteminin bir parçası olarak anne

Toplumumuzun son elli yılda büyük bir dönüşüm yaşadığını söyleyebiliriz. İtirazlarını ve tepkilerini ancak çok dolaylı yollardan ortaya koyan suskun bir itaat toplumu olmaktan çıkarak, giderek dindarı, Kürt'ü, Alevi'si ile hakkının peşine düşen bir toplum haline geliyoruz. Yani geleneksel sistemin bazı temel özellikleri toplumsal olarak geride bırakılıyor. Bunda köylerden şehirlere, doğudan batıya doğru olan göçün, Avrupa ülkelerine giden işçilerin döndüklerinde burada yarattıkları etkinin, her evde televizyon olmasının, dünyadaki post-modern iklimin farklılıkları kolaylaştırmasının ve değişen üretim ilişkilerinin büyük rolü olduğu muhakkak.

Bütün bu etkenler geleneksel sistemin kalıplarını hızla kırıyor. Büyükler daha az baskıcı olmak zorunda kalıyor, gençler daha fazla konuşuyor ve haklarını sorguluyor, kadınlar baskıyı eskisi kadar kabullenmiyor. Öte yandan, geleneksel sistemde farklı kanallarla kontrol altında tutulan, şiddet olarak ortaya dökülen öfke arttı; ahlaki bozulmada, yalan ve dolandırıcılıkta artış gözleniyor, uyuşturucu yaygın olarak kullanılıyor.

Ürettiklerimiz, üretme şekillerimiz değiştikçe buna uygun yeni değerler de oluşturuyoruz. Tarlada çalışan bir kadınla fabrikada çalışan bir kadının ihtiyaçları da değerleri de farklı olacaktır. Dolayısıyla, bir başka kategori olan günümüz şehirli annesinin iyi annelik tarifi de bu değişen koşulları yansıtır. Şimdilik geleneksel sistemden çok da uzak olmayan bu iyi annelik kalıbı giderek değişen hayat tarzından, televizyonlardaki dizilerden, reklâmlardan, tartışma programlarından doğrudan etkileniyor.

Bize ürünlerini satmak isteyen şirketlerin ve içinde bulunduğumuz ekonomik sistemin ihtiyaçlarının hayatlarımızda sandığı-

mızdan daha fazla etkisi var. Ekonomik sistem, tüketim talebini canlı tutabilmek için mümkün olduğu kadar herkesin çalışmasına, belli bir geliri olmasına ihtiyaç duyar çünkü ancak parası olan tüketebilir. Bu yüzden sistem, küçük çocuğu olan annelerin çocuklarını başkalarına baktırarak çalışma hayatının içinde kalmasından yanadır. Ayrıca, reklâmları şöyle bir gözden geçirdiğimizde kadın ve çocuk sektörünün ne büyük bir ağırlık taşıdığını görürüz.

Anneleri bu tüketim alanının bir parçası yapmak, reklâmların temel amaçlarından biridir. Bu dünyada anneler mükemmeldir ve çocuklar annelerinden, kocalar da karılarından çok memnundur. Anneler çocuklarının önlük manşetlerinde, evde tek bir leke bile bırakmazlar, kocalarının yakaları bembeyazdır ve mükemmel anneye bembeyaz dişleriyle gülümser, “benim annem/karım mükemmel” derler.

Reklâmların etkisi ne hissedeceğimizi, kimliğimizi, değer yargılarımızı, nasıl bir eş, arkadaş, anne baba olacağımızı belirlemeye kadar varır. Her şeyi satın alabileceğimize ikna edilmeye çalışılırız. Kadın olmak, seksi olmak, biricik olmak, anne olmak satın alınabilir şeyler olur, dünyanın merkezi olun denir bize. X marka çorapla seksi kadın olunur, Y marka deterjanla temiz ve huzurlu evlere sahip olunur. “Çocuk da yaparım kariyer de” bu konudaki en bariz slogandır. Bunun mümkün olduğuna inanmış ve hatta buna uygun davranmış kadın sayısı mutlaka çok yüksektir.

Sadelik içinde anneliği göze almak

Görüldüğü gibi, “iyi annelik” kalıbı sadece geleneksel sisteme ait değil. Her zihniyet dünyasının kendine göre bir “iyi annelik kalıbı” var. Günümüz dünyasında bir kadın için katlanılması en zor durumların başında kötü bir anne olarak tanımlanmak gelir.

Bunun nedeni ne olabilir?

Kadının yapısındaki kız çocuğu hatırlanacak olursa, kadının kendi mükemmelliğine ne büyük bir yatırımı olduğu da anlaşılır. Zaman değişse de varlığını sürdüren, aslında çocuğuna iyi bir anne olmaya çalışmakla pek de ilgisi olmayan iyi anne kalıbı, kadınlar için “eksiksiz” olmak, dolayısıyla harika, değerli ve sevilebilecek bir varlık olmak, önemli olmak gibi çok kritik anlamlar taşır.

Öte yandan, bebekler ve çocuklar en derinlerimizdeki korunmaya, kabul görmeye, benimsenmeye ve sevilmeye ihtiyaç duyan tarafımızı temsil eder. Bu nedenle, bir bebeğe, çocuğa karşı öfkeli olmak, kötü bir anne olmak, kötü bir insan olduğunu kabul etmek gibi bir anlam taşır. İnsanın kendisini kötü birisi olarak görmesi bütün ruhsal sistemini allak bullak eder, kişiyi kendisini sevemez hale getirme tehlikesi yaratır. Ortaya akıl hastalığı kategorisinde sorunlar çıkar. Nitekim bebeğini sevememe, ondan nefret etme duygusu hamilelik döneminde hamilelik psikozuna nedene olur; doğumdan sonra oluşursa, lohusalık psikozu gelişir.

İyi annelik kalıplarının fazla tesiri altına giren kadınlar anneliklerinden derin bir kuşku duyarlar. Bu kuşku onları çocuk doktorlarına, dışarıdan telkin verenlere bağımlı hale getirir, işlerin yolunda olduğunu görmeye ve duymaya büyük bir ihtiyaç duyarlar. Çoğu zaman bu kuşkularını dışarı belli etmemeye çalışırlar. İyi anne olarak görülmek öyle önemli bir ihtiyaçtır ki, kadın çoğu kez bu ihtiyaca yapışır ve anneliği hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapamaz. Dolayısıyla çocuğunu ve kendisini oldukları haliyle değil, bu değer yargılarına ve fantezilerine uygunmuş gibi algılamaya, ne olursa olsun bu algıyı bozmamaya çalışır. Çocuğunu çok seven mükemmel, fedakâr anne ve annesine en güzel karşılığı veren sevgi dolu, uslu, sağlıklı çocuk, bu duruma uygun bir fantezidir.

Kadının kendisini kötü bir anne olarak görmesi, bazı durumlarda bebeğe/çocuğa öfke duymasına, ondan uzaklaşmasına, kendisine iş gibi, başarı gibi gerekçeler yaratıp annelik yapmaktan kaçınmasına yol açar.

Anne, bebeğine çok öfkelenmeye başladığı halde bakmaya devam ediyorsa, öfke ağırlaşır. Hem anne açık veya örtülü bir depresyona kayar hem de bebek kendisiyle ilişki kurulamayan bir ortamda büyümeye mecbur kalır. Her iki taraf da zarar görür. Birçok kadın, ilk çocuğuna yapamadığı "iyi anneliği" telafi edebilmek için bir zaman sonra ikinci çocuğu doğurmak ister, hâlbuki daha birinin altından kalkamamıştır.

İlk annelik deneyimi...

İlk defa anne olacak kadınlar doğumdan önceki dönemde anneliğin idealize edilmiş kavramlarından veya ne kadar kutsal ve harika bir deneyim olduğuyla ilgili sözlerden etkilenirler. Eğer annelik yeni annenin yakın çevresinin de katıldığı bir oyuna dönüştürülmediyse, ilk annelik deneyimleri kısa süre içinde bir yüzleşmeye döner ve kadın, daha önce söylenmiş olanları, uzman görüşlerini tekrar gözden geçirir. Bu arada da, beklentilerine uygun olamadığını anlar ve bir süre anneliğiyle ilgili olarak kendisinden kuşku duyar. En hafifinden keyifsiz ve sıkıntılı bir dönem yaşar.

Anneliğin ilk aylarında kadının yapabildiği annelikle kendisinden beklentileri arasındaki fark bebeğini, anneliğini, hatta bütün hayatını yeniden tanımlamasına yol açacaktır ve kadın yeni, daha gerçekçi bir kendilik tanımı yapacaktır. Bu arada anneliğin umduğundan farklı olduğunu da anlayacaktır. Bütün bu meşguliyetler sevgi, suçluluk, sevinç, korku, yorgunluk, bazen çaresizlik duygularıyla birlikte yaşanacaktır. Zaman geçtikçe anne bebeğin geliştiğini, kendisiyle ilişki kurduğunu, kendisine bağlandığını görür; kendisine ve anneliğine güvenmeye başlar, taşlar yerli yerine oturur. Anne artık başkalarının söylediklerinden fazla etkilenmez, kendisini çocuğunun annesi olarak hissetmeye başlar.

Bazı anneler bu süreci tamamlayamaz; bu çatışmalı duygular, bu sorgulama onlara fazla gelir ve bebekten kaçmayı seçerler; bir bakıcı bulup iş hayatına dönerler. Annenin bebeğine bakma süresi çok kısaysa, bu bırakılmadan bebek mutlaka zarar görür ama annenin, annelik yapamayacak kadar bebeğe öfke duymaya başlaması olasılığı da göz önüne alınmalıdır. Bu durumda anne öfke nöbetleri geçirme, bebeğe fiziksel olarak zarar verme noktasına kaymaya başlar veya bebeği kucağına alamayacak, onu besleyemeyecek hale gelir. Bunun yanında, herhangi bir öfke belirtisinin annede fazlaca korku yaratarak onu annelikten kaçınmaya itmesi de olasıdır. Böyle bir durumda kadın, kendisi açısından büyük bir olgunlaşma deneyiminden kaçınmış, bebek de anne tarafından bakılmanın büyük avantajlarından mahrum kalmış olur.

Kutsal olan annelik değil, kadınla erkek arasındaki sevgidir

Anneliğin kutsallaştırılması konusuna da kısaca değinmekte yarar var. Annelik kutsaldır düşüncesi, kadınların üzerindeki yükü artırır ve ister istemez iyi annelik kalıplarını harekete geçirerek, kadının hissederek annelik yapmasına engel olur. Fakat diğer yandan, bu kadar kutsal bir mertebeye oturma fikrini pek çok kadın benimser çünkü bu, değersizlik duygusu için önemli bir telafi imkânı gibi görünür. Kadın kendisini kutsal, çok önemli, insanüstü bir varlık olarak algılamak ister, fantezi dünyasında bunu yaşatabilir de ama anlaşılacağı gibi, bu sadece bir fotoğraf, bir fantezidir, hayatın gerçekliğiyle bağdaşmaz. Büyük bir narsisistik doyum kaynağıdır ve tam da bu nedenle kadının sevme kapasitesini azaltır.

Bir bebekten insan oluşması süreci, aslında sadece biyolojik olarak değil, ruhsal olarak da iki kişilik bir meseledir. Bu anlamda, esas kutsallaştırılması gereken, kadınla erkeğin birbirlerine duydukları sevgi, beraber oluşturabildikleri işbirliği olmalıdır. Öte yandan, bir durumun çok kıymetli olması için illa da çok işlevsel olması gerekmez. Bazen hakikilik, dürüstlük, içten bir pişmanlık veya üzüntü de çok yüksek bir kalite oluşturabilir. Bu nedenle, gün gelir insan çeşitli sebeplerle iyi bir anne olamadığına kanaat getirirse ve bunun sorumluluğunu alırsa, gerçekten büyük bir acıyı sırtlanmış olur ve bu, içinde sevginin yeşerdiği acı dolu ama çok değerli bir yaşam deneyimidir.

Anne bir insandır ve yorulur da, öfkelenir de, pek çok yetersizliği, beceriksizliği vardır, öğrenmesi gerekir, desteğe ihtiyaç duyar, çaresizliğe düşer. Önemli olan annenin kendisini tanıması ve doğru idare etmeyi öğrenmiş olmasıdır. Çok yorulduğunda, öfkesi arttığında, tahammülsüz olmaya başladığında dinlenmesi, öfkesinden kurtulması, çocukla tekrar ilişki kuracak hale gelmesi gerekir. Özellikle bebek annelerinin hayatlarındaki diğer bütün görevleri arka plana alıp ruhsal enerjilerini bebek için seferber edebilmeleri gerekir. İyi annelik kalıpları, çoğu zaman annenin kendisini doğru idare edebilmesini engeller. İdealize edilmiş birtakım kalıplara yerleştirmeden, anneyi gerçek ihtiyaçları olan gerçek bir varlık olarak algılamak, başta anne olmak üzere herkes için daha iyi olacaktır.

Sonuç olarak, eğer kadın bebeği için yeterli bir ruhsal hazırlık içindeyse, temel eğilimi çocuğu için elinden geleni yapmak üzerine olacaktır. Zaten ancak böyle bir yaklaşımla kendisi ve çocuğu için mümkün olan her şeyini seferber edebilir. Kendisini ya da çocuğunu belli kalıplara sıkıştırıp bu kalıplar üzerinden kendinden memnuniyet duyup güvenli kabul edebileceği bir alan oluşturmaya çalışmaz. Problemleri karşılamakta da sevgisini sunmakta da açık ve esnek olabilir. Böylece, kendisinden uzaklaşıp yüzeyselleşmeden bebeğiyle gerçek bir ruhsal ilişki kurabilir. Bir insanın hem harika, mükemmel olup hem de hakiki olmasının imkânı yoktur; biri fantezi dünyasıdır, diğeri hakikattir. Çok yüksek kalite isteyen bazı etkinlikler ancak ruhsal katılımla oluşturulabilir; bebek/çocuk anneliği ve yaratıcılık gerektiren her türlü etkinlik için bu durum geçerlidir.

ANNELER VE KIZLARI

Kadının, ilk çocuğunun kız olmasını istemesi bir kadın olarak kendini sevme ihtiyacının öne çıktığı anlamına gelir. Bir kız çocuğu doğurmak ve onu çok sevmek, annenin benlik oluşumuna olumlu bir katkıda bulunacaktır. Bu bakımdan, annenin kendi cinsiyetini benimsemiş erkek sever bir kadın olması, kızını büyütme sürecinde belirleyici öneme sahiptir.

Kız çocuğunun özelliklerini anlattığımız bölümden hatırlanacağı gibi, 2,5 yaş civarında bedensel gelişime uygun olarak kız ve erkek çocuk karakteri de oluşmaya başlıyordu. Bu dönemde erkek çocuk dış dünyaya daha fazla yönelir, ancak kız çocuk daha içe dönüktür ve anneye, sevgi nesnelerine yakın olma eğilimi daha belirgindir. Normal gelişen, aile içinde büyüyen 3-7 yaş arasındaki her kız çocuğu, eğer kendisini seven bir babası varsa, ona çok düşkün olmaya başlar, babasının bütün ilgisinin ve dikkatinin kendisinin üzerinde olmasını ister. Bu dönem, erkek çocuklarda anneyle ilgili olarak yaşanır ve 3-5 yaş arasıdır.

Kız çocuğunun babadan feragati

Kız çocuğu başlarda babasına karşı çekingendir fakat önce babanın yaptığı ruhsal yatırımla o da babasına ruhsal yatırım yapabilmeye başlar. Sarılmak, kucağına oturmak, elinden tutmak gibi fiziksel yakınlık işaretleri, çocuğun babasına karşı yakınlık duygusunun oluştuğunu ve bebeksi dürtülerinin harekete geçtiğini gösterir. Çocuğun içindeki bebek uyanmış ve babaya bağlanmaya başlamıştır. Aslında normal gelişen bir kız çocuğunda baba çok ilgisiz değilse zaten bu olur. Çocuk, babaya karşı büyük bir yakınlık

hisseder ve babasına da bu yakınlığı yaşatır. Ancak kız çocuğunun bu ilişkiyi oluşturabilmesi için, babanın, çocuğuna olan ruhsal yatırımından beslenen desteğine ve sabrına ihtiyacı vardır.

Bir kız çocuğunun, “pipisi” olduğu için hem babasının biriciği olmak istemesi, hem de ona karşı büyük bir yakınlık hissetmesi normal, sağlıklı kadın yapılanmasını oluşturur. Kız çocuğunun babasının bir tanesi olmak istemesi, aslında onun sahibi olmak istediği anlamına gelir ve kız, babasını annesinden kıskanmaya başlar. Dürtülerinin anneye yönelmesi erkek çocukta korku yaratırken, kız çocuk dürtüleri babaya yöneldiğinde, belli etmemeye çalışsa da, anneyle rekabet etmeye başlar. Bu, temel kız çocuğu karakteristiklerinden biridir.

Çocuk normal gelişiyorsa, anne babasının kendisinden farklı bir kuşaktan olduklarını ve daha önemlisi, annesinin sevgisine çok büyük bir ihtiyacı olduğunu 3-7 yaş arası dönemde kabul edecektir. Fakat bu süre içinde de baba anneyle meşgulken babanın dikkatini çekmeye çalışacak, yakınlaşmalarını engellemek için aralarına girecektir. Annenin sevgisine bu kadar ihtiyaç duyarken onunla rekabet içinde olmanın tehlikeli olduğunu anladığında da babasını annesine bırakacaktır. Kız çocuklarda babayı bırakma, dürtülerin babadan tamamen çekilmesi anlamına gelmez. Çocuk artık sadece babayı anneden kıskanmamaktadır ama diğer kardeşlerinden veya diğer kadınlardan kıskanmaya devam eder. Çocuk aslında anneyi kaybetmemek için babadan feragat etmiştir. Annesiyle arasında, “sen bana anne olmaya devam et, ben de babamı sana bırakayım,” diye ifade edilebilecek bir anlaşma yapılmış gibidir.

Kız çocuğunun babadan feragatinin gönül kırıklığı, sevme kapasitesinde azalma, kendini değersiz hissetme gibi duygular yaratmadan gerçekleşebilmesi için, çocuğun içinde yaşadığı aile or-

tamının bunu kolaylaştırması gerekir. Böyle bir ortamda anneyle baba birbirlerini sevmektedir, doyumlu bir cinsel hayatları vardır, çocuklarına büyük bir ruhsal yatırımları ve sevgileri vardır ve onları büyütebilmek için işbirliği yapabilmektedirler. Çocuk bir aile olma duygusunu doyurucu biçimde yaşamakta, anne babayı bir arada ve mutlu görmek ona çok iyi gelmektedir. Kız çocuk bu aile duygusuna sahip değilse, söz konusu feragati zarar görmeden gerçekleştiremez.

O zaman, çocuk kendisinin "harika bir prenses" olduğuna inanarak, yani fantezi dünyasına sığınarak babasından feragat edebilir. Her isteği emir olarak kabul edilip yerine getirilecek, her şey onun istek ve ihtiyaçlarına uygun olarak şekillendirilecek, herhangi bir karşılık vermesi beklenmeyen, dünyanın merkezi, çok güzel, hep güzel kalacak bir prenses olacaktır. Fantezi dünyasına sığınmak, çocuğun dış dünyaya yönelimini bozar, büyümesini engeller. Çocuk, diğer insanların kendisine fantezilerindeki gibi davranmasını bekler ve hiç kimse öyle davranmadığı için de onları sevemez ve sevilmez. Bu durumda çocuğun bağlanmak, sevmek, yeterliliğini geliştirmek için kullanacağı ruhsal yatırım fantezilere bağlanmış olarak kalır, ruhsal gelişme yavaşlar veya durur.

O senin baban, benim de kocam!

Tamamen normal gelişen kız çocuğunun annesinin sevgisinden mahrum kalmamak için babasını annesine bırakması, annesinden beklentilerinin olmasına yol açar. "Mademki babamı sana bıraktım, sen de bunun karşılığını bana ödemelisin" der gibidir. Bu nedenle her kız çocuğunda, ne kadar iyi gizlenmiş olursa olsun, annesine karşı bir öfke vardır; annelerini kendilerine borçluymuş gibi algılarlar. Bu durumda anne, çocuğun üzerine aşırı biçimde titrediğinde, çocuk haklı olduğuna inanır ve öfkesi devam eder.

3-7 yaş döneminde kız çocuğunun babasına karşı oluşan duyguları ve yüksek ruhsal yatırımı, hayatını çocuklarını ve eşini severek yaşayabilen sağlıklı bir anneyi öfkelendirmez. Annenin bilinçaltı, bu duyguları bir zamanlar kendisinin de babası için yaşadığını bilir. Kız çocuğunun bu yöneliminin onu ilerde erkekleri seven, erkeklerle bir sevgi ilişkisi yaşayabilecek bir kadın yapacağını, kızının ruhsal gelişimi için baba sevgisinin gerekli olduğunu hisseder.

Çocuklarını ve eşini severek yaşayabilen sağlıklı anne, kızını bir rakip olarak algılamayacaktır. Fakat kocasını kızına bırakmayacaktır da ve kızının aslında en çok ihtiyacı olan şey de budur. Böylece çocuk, annenin babayla ilişkisini sürdürmekle ilgili bir tereddüt yaşamadığını, onu kendisine bırakmadığını anlar. Bu hassas denge içinde anne, "o senin baban, benim de kocam," demiş olur. Bu hukuk çerçevesinde de, kocasının kızını sevmesinden bir rahatsızlık duymaz, hatta babayla kız arasındaki sevgi onu mutlu eder.

Bütünleşen ya da rekabet eden kadınlar

Anne babanın birbirleriyle ve çocuklarıyla oluşturdukları sevgi ortamı, yukarda sözünü ettiğimiz "aile olma duygusu"nu yaratır. Bu tarif ettiğimiz, anneyle kız arasında en iyi şartlarda dahi oluşan, kız çocuğunun tabiatından kaynaklanan öfke, çoğu zaman kızın annesiyle işbirliği yapabilmesini engelleyen bir gerginliğe sebep olur. Anne kız ilişkisi, ancak kız çocuğu kendisine ait bir özel hayat kuracak ve tamamen dış dünyaya yönelecek hale geldiğinde düzelir. O zaman annenin hayat tecrübesi, kızına mutlu olabilmesi için verdiği destek, kızın babasını tamamen baba olarak sevecek donanıma gelmiş olması, anne kız arasındaki sorunların çözülmesini sağlar.

Normal gelişen bir kız çocuğu, babasına yaptığı dürtüsel ya-

tırımın tamamını, ancak dış dünyaya yönelip bağlanabileceği ve sağlıklı bir cinsel hayat yaşayabileceği bir eşi olduğunda çekebilir. Özellikle anne olduğunda, kendi çocuğunu doğurduğunda annesinin desteğini alabilirse, anneyle kızı arasındaki dayanışma ortamı yeniden büyük bir yakınlaşma sağlayabilir. Bu dayanışma anneyle kızı arasında saygılı bir sevgiyi oluşturabilirse, aralarındaki doğal gerginliğin tamamen aşılması mümkün olabilir.

Kendine bir hayat kurabilecek yapıya gelememiş kadınlar anneleriyle ilişkilerinde sürekli çatışma yaşamaya mahkûm olur. Bir yandan annelik almaya ihtiyaçları bitmediği ve kendilerine karşı iyi bir anne olamadıkları, kendilerine yetemedikleri için, bir yandan da hayatın altından kalkamadıkları ve desteğe ihtiyaç duydukları için annelerinden kopamazlar. Anneleriyle ilişkileri öfkelidir, bu nedenle bir yandan da suçluluk duyarlar.

Bu suçluluk duygusu bazen onu üzmekten çok korkmak şeklinde, bazen de beklentilerine cevap verme zorunluluğu olarak hissedilir. Hayatını kendi doğrularına göre kuramamak, anneyi hep hesaba katma ihtiyacı duymak çoğu zaman dışa vurulamayan bir isyan duygusu da oluşturur. Böyle kadınlar ne anneleriyle olabilir ne de annesiz kalabilirler. Annesiz kalabilmek için mutlaka başka bir anne bulmuş olmaları gerekir. Bu yeni anne bazen hayatlarındaki erkek olur ve bu sefer anneleriyle ilgili bütün çatışmaları onunla yaşarlar. En büyük korkularının başında, annelerinin ölümü gelir.

Bu perspektiften bakıldığında, kadınların birbirleriyle olan ilişkilerinin bozulmaya çok müsait olması gayet anlaşılır bir durumdur. Kadınlar ya birbirleriyle bütünleşirler ve dünyaya aynı gözle bakmaya, aynı kulakla duymaya çalışırlar ya da rekabete girerler. Çoğu zaman çatışmalarını gizlemek için "canım, hayatım, bir tanem" gibi abartılı bir söylemin arkasına saklanırlar çünkü ayrı ve farklı olduklarında "kim daha üstün", "kim daha güzel", "kim daha marifetli" diye yarışırlar.

Bu yarışta, bütün dikkatin kendisine yönelmesine ve en beğenilen kişi olmaya ihtiyaç duyan kız çocuğu ruhunun büyük etkisi vardır. Bu yapı ister istemez kadınlar arasında kimin "en sevilen, birinci, önemli" vs. olduğu konusunda devamlı rekabet doğurur. Kadınlar üçüncü kişilere veya erkeklere karşı ittifak kurduklarında bu rekabeti bir süreliğine erteleyebilirler, ancak ittifak bozulduğunda rekabet genellikle yeniden başlar.

Erkeğin kız çocuğuyla imtihanı

3-7 yaş döneminin sağlıklı yaşanamaması kız çocukta karakter bozukluklarının oluşmasına yol açabilir. Örneğin çocuk babasından feragat edemediği halde etmiş gibi görünmek zorunda kalabilir. Bu durumda çocuğun içi dışı bir bir insan olabilmesi imkânsızlaşır, sinsilik dediğimiz karakter özelliği oluşur. Bazı ailelerde baba kızına çok düşkündür, ona büyük bir zaaf gösterir, bütün ilgisini ve dikkatini kızına yöneltir, en büyük yakınlık duyduğu kişinin kızı olduğu açıkça görülür. Böyle bir aile ortamında annenin kızına ve eşine duyduğu öfkeyi, durumdan rahatsız olmasını kıskançlık olarak tanımlamamak gerekir. Bu yapıdaki bir ailede, kadın kendi hukuku çiğnendiği için, eş ve anne yerine konmadığı için haklı olarak rahatsız olur. Esas sorunlu kişi, kızını çocuğu yerine koyamayan, onu hayatının merkezine alan babadır. Sağlıklı bir erişkinin hayatının merkezinde olan kişi, eşidir.

Babasının "ilgisine" maruz kalan kız çocuğu

Babayla kızı arasında dürtüsel bir ilişki olmaması, babanın kızıyla sadece flört etmesi onu haklı çıkarmaz. Böyle bir sistem

sağlıklı çocuklar büyütebilecek bir aile değildir. Özellikle babanın ilgisine maruz kalan kız çocuk kendisini Kaf dağının üzerinde gören, beklentileri yüksek birisi olur. Babasına ruhsal yatırımının karşılığını "babasının bir tanesi" olarak alan çocuk son derece kendini beğenmiş, herkesi baştan çıkabileceğine inanan, narsisistik şişkinliği yüksek birisi haline gelir. Kız çocuğun babaya ruhsal yatırımı aşk olarak sürdüğünde, "histerik" denen kadın yapısı oluşur. Histerik kadınların en temel sorunları, eşleriyle normal bir cinsel hayat sürdürememeleridir. Bu kadınlarda cinsel uyarılma sıkıntı duygusu yaratır ve cinselliği yaşanamaz hale getirir.

Bir kız çocuğunun babasına duyduğu, 3-7 yaş arasındaki doğal aşkın hayat boyu sürmesi için, babanın kızının kendisine duyduğu aşktan çok mutlu olması ve onu diğer çocuklarından ayrı tutarak, hatalarını görmezden gelerek, her istediğini yapmaya çalışarak kendinde tutacak şekilde davranmış olması gerekir. Bu kadınların dürtüleri babalarına bağlı olarak kaldığı için ve babaya bağlanan dürtü yaşanabilir nitelikte olmadığı, sıkıntı duygusu yaratacağı için (ensest, yani aile içi cinsel ilişki yasağı uygarlığımızın en önemli kurallarından biridir), cinsel hayatları sönüktür, cinsel isteksizliğe müsaittirler.

Anne, baba ve kız çocuğu arasındaki öfkeli savaşlar

Bazı ailelerdeyse babayla kız arasında müthiş bir çekişme ve mücadele vardır. Burada da baba için ailedeki en önemli kişi kızıdır fakat ilişkinin içeriği sevgi ve hayranlık değil, öfke ve çatışma ağırlıklıdır. Böyle bir durumun oluşmasına çoğu zaman babanın beğenilme ve sevilme arzusu yol açar. Bu durumda anne çatışmalı duygular içinde kalır. Kızı bir yandan kendisinin de kocasına duyduğu öfkeyi dillendirmekte ve silahı olmaktadır, bir yandan da kocası için kızının bu kadar önemli olması kıskançlık yaratmaktadır. Babanın kız çocuğunu bu kadar önemli yaptığı bu durumda da

çocuk kendisini çok önemseyen, her şeyi düzeltme ve her haksızlığı önleme görevini yüklenen, devamlı herkesle kavga halinde bir insan olur. Bu durumda kız çocuğu babasıyla aile reisliği konusunda savaşa girmiştir, aileyi kendisinin daha iyi yöneteceği iddiasındadır.

Bir başka durumda da, baba devamlı kızından yana olup anneye karşı çocukla beraber ittifak kurmakta, kızının her istediğini yapmaya kalkmaktadır ve anne bunlardan rahatsız olur. Koca, karısına olan öfkesini çocuk üzerinden hayata sokmaktadır. Böyle bir ortamda anne de kızına karşı öfke duymaya başlar, kızıyla arasındaki sevgi ilişkisi bozulur. Annenin kızına yönelimi sevgiyle yapılan bir annelikten, annelik görevini yerine getirmeye dönüşür ve çocuk bundan ciddi zarar görür. Çocuk büyüdükçe anne kız ilişkisi öfkeli, uzak, hatta bazen düşmanca bir içerik kazanır.

Bu perspektiften bakıldığında, babanın kendisini tanımasının, anlamasının ve denetleyebilmesinin, karısıyla olan ilişkisinin kalitesinin, yani, "adam"lık vasfının kız çocuğu için nasıl hayati bir önem taşıdığı daha açık bir şekilde görülebilir.

Kız çocuğunun babayla yakaladığı ikinci şans!

Bu bahsi kapatmadan önce, baba kız ilişkisinin önemli bir niteliği için küçük bir parantez açalım. Babanın 3-7 yaş döneminde kızıyla olan ilişkisi sadece dış dünyayı temsil etme özelliğine dayanmaz. Baba, bilindiği gibi ailenin bütününden sorumlu olan, çerçevesini oluşturan kişidir fakat bu dönemde kızıyla olan ilişkisinde aslında bir tür annelik vasfı taşıması çocuğa ruhsal gelişimi için en ideal koşulları sağlayacaktır. Yani kız çocuğu, ruhsal olarak bu döneme kadar içindeki bebeği annesine bağlamıştır, sonrasında eğer baba, çocuğunun içindeki bebekle ilişki kurabilirse, kız çocuğu babasının ruhundan da beslenme imkânı bulur. Bu aynı zamanda, annenin bu dönem öncesinde eksik bıraktığı, ilişki ku-

ramadığı yanlarının baba tarafından tekrar ele alınması ve işlenmesi anlamına gelir. Dolayısıyla kız çocuğu için olağanüstü bir büyüme imkânıdır ve aynı zamanda annenin ve babanın, ikisinin birden ruhundan alabileceği azami sevgiyi almasını sağlar.

Kız çocuğunun doğal olarak yaşaması ve geride bırakabilmesi gereken penis hasedi konusunda da baba kızına büyük bir imkân sunmuş olacaktır. Bu bakımdan, aslında kadınlar kocalarına içlerindeki bebekle bağlanabildiklerinde, anneleriyle bebeklik döneminde yaşadıkları ilişkiyi tekrarlama eğiliminde olurlar. Bunun anlamı, o dönemin sorunlarının, ihtiyaçlarının, eksiklerinin kocalarıyla birlikte tekrar gündeme gelmesidir. Başka bir deyişle, koca, karısı için aynı zamanda annedir. Seven, anlayan, gözeten, şefkat duyan, çocuksu yanlarını büyütmek isteyen, kuşatan bir varlıktır. Buradan şöyle bir sonuç çıkıyor: Hayat, büyüme süreçlerimizde ruhumuzun eksiklerini ikmal etmek için çeşitli imkânlar sunar. Bu anlamda kadınlar, daha olgun ve sevebilen bir varlık olmak, kendilerini yenilemek için önce babalarıyla, sonra da kocalarıyla ikinci, üçüncü bir şansa sahip olurlar. Kadın erkek birlikteliğinin en anlamlı yanlarından biri budur.

Kızını kıskanan anne

Bazı annelerin her zaman en önde olma, en dikkat çekici kişi olma ihtiyaçları o kadar belirgindir ki, kız çocuğunun dikkat çekme ihtiyacı, babasının bir tanesi olma çabası anneyi rahatsız eder. Bu anneler için "kız çocuğu ruhlu" denebilir. "Çocuksu insanlar anne olamaz veya anne olmamalıdır," diye bir kural olmadığına göre, nasıl ki babalar çocuksu olabiliyorsa, anneler de olabilir. Kadının annelik almaya çok ihtiyaç duyduğu ailelerde baba çoğu zaman hem çocuğa hem de eşine annelik yapmaktadır ve çocuğuna karşı fazlasıyla verici olduğunda eşi, yani çocuğun annesi kendi

çocuğunu kıskanır. Bu yapıdaki annelerin kızları kendilerini gösterme ihtiyacının annelerinin öfkesini uyandırdığını hissederler ve görünmekten, dikkat çekmekten korkmaya başlarlar.

Ayrıca çocuğun babasına yönelmiş dürtülerini, bu doğal durumu anne öfke ve kıskançlıkla karşıladığında, çocuk kendi dürtülerinden korkmaya başlar. Annenin kız çocuğu özellikleri kızlarında çekingenlik, dürtü uyandırmamak için kendini geri çekme, çirkinleştirme veya görünmez olmaya çalışma gibi özellikler oluşturur. Bu tip anneler kızları ergenlik çağına geldiğinde onlara karşı daha sert ve öfkeli olmaya başlarlar.

Kızının iyiliğini isteyemeyen anne

Anne kız arasındaki asıl kıskançlık, kız çocuğu ergenlik çağına girdikten ve bir genç kız olduktan sonra başlar. "Kız çocuğu ruhlu" anne, kızı güzelleşip ilgi çekmeye başladığında kızını kıskanır ve onun çirkinleşmesi ve kendine güvensiz olması için adeta operasyon başlatır, bazıları da kızları ile yarışır. Anne, yaşına göre olmayı bir yana bırakıp genç kız gibi olmaya soyunur, buna göre takılar, kıyafet vs. alır. Birçok anne kızıyla farkında olmadan yarışır, bu durum dışarıdan net olarak görülür. Bazı annelerse kız çocuklarının giyimine onları çirkinleştirecek veya görünmez kılacak şekilde müdahale ederler. Bu yapıdaki anneler ne yapsalar yaşlandıklarını gizleyemeyecek hale geldiklerinde kızlarına olan kıskançlıkları ve öfkeleri iyice artar. Gençler, yaşlanmaya başlamış bu kadınlarda haset oluşturuyorsa, çocuklarının iyiliğini isteyemez hale gelirler ve ilişki çok sorunlu bir yola girer.

Narsisistik özellikleri fazla olan, yani kendilerinden her şeyin en iyisi olmayı bekleyen annelerin, genç kızları bir dişi olarak ortaya çıktığında duydukları kıskançlık, kızın, annesinin kendisinin iyiliğini isteyemediğini görmesine yol açar. Kız açısından bu, hayal

kırıklığı yaratan acı verici bir duygudur ve genç kız bir bakıma annesiz kalmış gibi olur. Eğer annesine çok ihtiyacı varsa, çoğu zaman farkında olmadan, onun öfkesini ve kıskançlığını uyandırmamak için bu kez kendi kendisini çirkinleştirir ya da görünmez olmaya çalışır, kendisini siler. Böylece annesiyle ilişkisini sürdürebilir, onu kaybetmemiş olur. Eğer küçük bir kız çocuğuyken annesinden iyi bir annelik alabildiyse, o anneyi içinde bozmadan muhafaza edebilme ihtiyacıyla kendisini kıskanmaya başlayan annesinden uzaklaşır.

Burada şunu da söylemiş oluyoruz: Bir kadın hayatının bir döneminde çocuğunu seven iyi bir anne olabilirken, başka bir döneminde kıskançlığı nedeniyle bunu sürdüremeyebilir. Bu tip duygu durumları çoğu zaman farkında olmadan yaşanır; kıskançlık ve suçluluk duygusu, kendisini insanın davranışlarında gösterir. Dışarıdan bakan birisi anneye kızını kıskandığını söylese, anne muhtemelen çok kırılacaktır ama genç kız gibi olmaya çalıştığını ve bazen kızı için gereksiz fedakârlıklar yaptığını gözlemek mümkündür. Oysa kızıyla rekabet içinde olduğunu fark edebilse, bu tarafını denetleme şansı olacaktır.

Kızlarını kıskanma eğilimi gösteren bazı anneler onlarla fazla bütünleşerek kıskançlıklarını kontrol altına almaya yönelebilir. Bu durumda anne, kızının yaşadığı her şeyi, ister kız arkadaşlarıyla olsun ister erkek arkadaşlarıyla, bilmek ister. Kızının yaşam koçu gibidir. Devamlı ona akıl verir, talimatlar yağdırır. Kızıyla bu tür bir ilişki içine giren annelerin, çoğu zaman kızları üzerinden yeniden genç kız olmaya çabaladıklarını görürüz. Bu ilişki biçiminden kızlar daha çok zarar görür. Annelerinin bir çeşit kuklası olmuşlardır, onun bütün güvensizliklerini, korkularını, hırslarını yaşamak zorunda bırakılırlar ve en önemlisi, kendileri olmayı, hakiki olmayı öğrenememiş olurlar.

ANNELER VE OĞULLARI

Öncelikle, erkek çocuğun gelişme sürecine kısaca bir göz atıp uygun bir perspektif oluşturmaya çalışalım. Kız ya da erkek, bebeğin anneyle azami ruhsal ilişkiye ihtiyaç duyduğu ilk dokuz ay, bebeklik dönemidir. Bu dönemde bebek anneyle bir bütündür. Normal gelişen bir bebek dokuzuncu aydan sonra annesiyle kendisinin ayrı varlıklar olduğunu kavrar ve bu, bebekte anneye karşı haset duygusunu açığa çıkarır. Bununla beraber bebeğin iç dünyasında anneyle çatışma başlar. Bu aynı zamanda, bebekte anneye bağımlılıkla beraber ondan kurtulma arzularının da oluştuğu dönemdir. Yürümeyle birlikte bebek/çocuk anneden uzaklaşma imkânı bulur ve çocukluk çağı başlar.

Bu dönemden itibaren, biyolojik gelişmeye de paralel olarak kız ve oğlan çocuk yapıları arasındaki farklar belirginleşir. Yürümeye başlayan çocuk için annesinin yerini dış dünya almaya başlamıştır. Yürüme çabası ve sonrasında epey bir canı yanan çocuk nihayet dış dünyanın tehlikeli bir yer olduğunu, annesi gibi şefkatli olmadığını anlar. Böylece, kendisine hiçbir şey olmayacağını sanan, tehlike duygusunu, yanmayı, çarpmayı, yaralanmayı tanımayan, ilk başlarda canı yansa da bunu inkâr eden çocuk nihayet aciz olduğunu, bakıma ve korunmaya ihtiyacı olduğunu kabullenir. Bu aşama bütün bebeksi, yüksek narsisistik içerikli (her şey olmak, her istediği olmak, her istediğini yapabilmek, her istediğinin olması, her şeyi kontrol edebilmek gibi) fantezilerin geride bırakılması ve sağlıklı bir insan olmanın yolunun açılması demektir. Bu döneme, “erken çocukluk” denir ve 1 yaş ile 2,5 yaşına kadar olan süreyi kapsar.

Çocuk ruhsal olarak yeterince güçlenemediyse, yeterli annelik alamadıysa, bu dönemde dış dünyayla sağlıklı bir ilişki yapılandıramaz. Özellikle dış dünyaya yönelik olma vasfı ağır basan erkek çocuk böyle bir durumda fiziki gerçeklik karşısında ürkek, çekingen, denemek istemeyen bir yapı geliştirir. Her yeni durum büyük bir korku sebebidir, dolayısıyla bir türlü dış dünyaya yönelemez, yönelmek de istemez. Yaşıtlarıyla arasındaki mesafe giderek büyür. Örneğin bu durumdaki bir çocuk, yaşı ilerlediği halde bir türlü yuvaya veya okula gitmek istemez ya da çok zor gider.

Erkek çocuğun en büyük korkusu

2,5-3 yaş arası dönemde kız ve erkek çocuklar arasındaki farkı "pipisi olanlar" ve "pipisi olmayanlar" şeklinde algılayan erkek çocuk, kız çocuğun pipisinin kesildiğini zanneder. Çocukluk döneminde hepimizin dürtülerimizi yönelttiğimiz kişi önce annemiz, sonra da kız çocukları için babadır. İşte erkek çocuk da bu yaş döneminde dürtüsel anlamda annesine yönelmiştir. Nasıl ki kız çocuk babayı anneden kıskanıyorsa, 3 yaş civarında erkek çocuk da anneyi babadan kıskanır. Fakat korkularının da yoğun olduğu bu dönemde, kız çocuğunun pipisinin kesilmiş olduğunu sanması annesine karşı hissettiği duygularla birleşince, babasının onda büyük bir korku uyandırmasına sebep olur. Erkek çocuk, annesine karşı hissettiği bu dürtüleri nedeniyle babasının ona öfkelendiğini ve onu, pipisini keserek cezalandırmak istediğini zanneder.

Bu dönemin erkek çocuğunun sorunları, anneyi dürtüsel bir sevgi nesnesi olmaktan çıkarıp anne yerine koyabildiğinde çözülür. Bunun için evdeki koşulların uygun olması gerekir. Burada iki önemli unsur söz konusudur: Anne, çocuğu kendisine bağımlı kılmaya müsait bir yapıda olmamalı, baba da çocuğun bu dönemde ihtiyacı olan yakınlığı ve sevgiyi ona sağlayabilmelidir. Bu bakımdan, anne baba arasındaki yakınlık ve çocukları için yapacakları işbirliği çocukların sorunsuz büyüyebilmesi için hayati önemdedir.

Bu dönemde anne, oğlunun kendisinden uzaklaşmasına izin vermediğinde, onun dış dünyaya yönelip ihtiyacı olan deneyimi kazanmasını kısıtladığında, tamamen kendisine bağımlı, kendine ait bir dünyası olamayacak çocuksu bir erkek çocuk yetiştirecektir.

Babayla iktidar savaşı ya da çıraklığın kabulü

Baba figürü, annelik babalık tanımlarından da hatırlanacağı gibi, dış dünyayla ilişkinin, gerçekliğin temsilidir. Bu bakımdan babanın da güçlü, sevebilen, oğluna model oluşturacak bir yapıda olması gerekir. Babanın, anneyi dengeleyerek, oğlunun dış dünyaya, aile dışındaki hayata yönelmesini sağlayabilmesi gerekir. Anneler genellikle koruyucu ve evhamlıdır. Baba hayat karşısında usta, oğul çıraktır.

Çoğu ailede çocuğun babayla bir ilişkisi olmaz, her şeyiyle anne ilgilenir. Arada bir ilişki oluşmadığı için, baba, çocuğa ruhsal yatırım yapamamıştır. Bu durumda çocuk sadece annesi üzerinden gelişecek problemli bir ilişki modeline mahkûm olacaktır. Bazı ailelerdeyse baba çok yumuşak bir tutuma sahiptir ve annelik yapma eğilimleri taşır. Bu yüzden anne otoriter olmak zorunda kalır. Babanın eksikliğinin duyulduğu bu tip ailelerde, anne baba rolleri değişmiş, hatta tersine dönmüştür. Böyle bir ailede, erkek çocuğun bir süre sonra babadan fazla bir korkusu kalmaz. Çocuk çoğu zaman kendisini doğru tanımlayamadığı için aile içinde herkese her istediğini yaptırmaya çalışır. Ev içinde hiyerarşinin tepesinde olmanın savaşını vermeye başlar.

Babanın çok pasif ve yumuşak olması, çocuğun kendisini aile reisi olarak ilan etmesine yol açabilir. Bu yapısıyla çocuk, aile içini

kendi alanı ilan edip her istediğini yaptırmaya çalışır. Bu çocuk büyümeye, kendisini geliştirmeye yönelmez çünkü onu büyümeye zorlayacak, doğru bir çerçeve içinde tutacak ebeveynleri yoktur. Bu çocuklar dış dünya karşısında çok yetersiz ve korkak, içerdeyse aileye her istediğini yaptırmaya çalışan bir saldırganlık içindedir. Bu aile modelinde, baba dış dünyayı simgeleyen bir model olamamıştır. Bu durumda çocuk dış dünyayı anlayamaz ve kavrayamaz bir hale gelir; dış dünya onun için, içinde kendisine bir yer bulamadığı yabancı bir alan olarak kalır.

Normal bir ailede çocuğun babadan korkması, babanın dış gerçekliği simgeleyecek bir yere koyulabildiğini gösterir. Zaten bu durumda çocuk, dürtülerini annesinden çekmesi gerektiğini anlamıştır. Aksi takdirde babası kendisini cezalandıracaktır. Bu algı, her şeye rağmen çocuğun gerçeklik yargısının doğru bir biçimde oluştuğunu gösterir. Babasından korkan ve dürtülerini annesinden çekmeye çalışan erkek çocuk, malzemesi veya yeterliliği eksik olduğu için dış dünyaya yönelemiyorsa, annesiyle arasına devamlı sorunlar koyarak, devamlı öfkeli bir ilişki oluşturarak kendisini dürtülerinden korumaya, aralarında bir yakınlık oluşmasını sürekli engellemeye çalışır.

Sağlıklı bir aile ortamına sahip erkek çocuk, annesinin babasının karısı olduğunu, kendisinin hiçbir zaman annesinin kocası olamayacağını, onların birbirini sevmesinin bir sonucu, onların sevgilerinin bir ürünü olarak dünyaya geldiğini, anne ve babasının çocuğu olduğunu, onlara ihtiyacı olduğunu kabullenecek ve dış dünyaya yönelimini anne babasının desteğiyle sürdürecektir. Bu durumdaki bir çocuk sürekli arkadaş isteyecek, onlarla oynamayı başka birçok eğlenceye tercih edecektir. Arkadaş istemeyen çocuğun dış dünyaya yönelemediğini anlamak gerekir.

Bu özetin ardından bazı dönemlere biraz daha yakından bakmaya çalışalım

Kadının erkek çocukla imtihanı

Çoğu kadın, birden fazla çocuk yapacaksa hem bir kızının hem de oğlunun olmasını ister. Elbette kadının cinsiyet tercihini etkileyen unsurlardan biri de içinde yaşadığı toplumun değerleridir. Erkek çocuk doğurmak kadının prestijini artırıyorsa, kadın elbette erkek çocuk doğurmak isteyecektir fakat kadının özellikle ilk çocuğunun erkek olmasını istemesi, toplumsal sebepler yoksa, tamamlanma arzusundan kaynaklanır.

Bir kadının karnında büyüttüğü, büyük bir emek verdiği, kendisine gülümseyen, onu görünce canlanan, neşelenen bir varlığa büyük bir ruhsal yatırım yapmasında şaşılacak bir şey yoktur. Fakat anne oğul ilişkisinin niteliği bundan daha karmaşıktır. Kadın, önce evlenmiş ve bir erkeğe sahip olmuş, ardından da erkek bir evladı olmuştur. Bu bakımdan, cinsiyetini fark ettiğinde oluşmuş olan kendini eksik hissetme hali özellikle erkek çocuk sahibi olmasıyla adeta onarılmış, kadın tamamlanmıştır. Bu durumda elbette kadının böyle bir bebeğe yaptığı ruhsal yatırım çok güçlü olacaktır. Bunun sonucunda ruhsal kapasitesi yüksek bir insan yetişecektir. Daha sonraki dönemlerde de her şey yolunda gidiyorsa, bu bebeğin/çocuğun benlik oluşumu sağlıklı gelişecek, çocuk kendi değerinden kuşku duymayan, algılarına güvenen, güçlü ve cesur birisi olacaktır. Gerçekten de anne, erkek çocuğunun kendisinden ayrı bir varlık olduğunu kavrayıp onu kendine istememeyi becerebilirse, bu ideal senaryo gerçekleşebilir.

Bebeklik dönemi aşkının sonu!

Yürüme döneminde erkek çocuk aşırı hareketli, karıştırıcı ve

meraklıdır. İnadıyla, ısrarcılığıyla, annesini dinlemeyi reddetmesiyle aslında dikkatinin ve ruhsal yatırımının anneden çekildiğini, dış dünyaya yöneldiğini belli eder. Annesine kendisinin ayrı bir varlık olduğunu, isteklerinin ve ihtiyaçlarının farklı olduğunu öğretmeye başlar. Dolayısıyla erkek çocuk karakterini gerçekleştirmeye, anneden kopmaya çalışmaktadır. İyi bir bebeklik dönemi geçiremeyen çocuklar ısrarcı olamaz, yukarda söz ettiğimiz 12-24 ay arası dönemde canının yanmasına katlanamaz ve annesinden kopamaz. Yürümeye başladığında annesinden kopabilen erkek çocuk aslında başka bir şeyi daha hayata geçirmeye başlamıştır: Bu da, anneyle oğul arasındaki bebeklik dönemi aşkının bitmesidir. Kadının oğluyla en önemli ilk sınavı bu aşamadadır.

Kadın, oğluyla arasındaki aşkın bitmesini kabul edemiyorsa, çocuğu aşırı kısıtlamaya başlar. Çocuğu sürekli kontrol altında tutmaya çalışan, onu korkutan, deneme ihtiyacını engelleyen bir annelik çıkar ortaya. Bu anne oğlunun kendisine ait olarak kalmasını isteyen bir annedir ve onu hep kendisinde tutmak isteyecektir. Çocuk, kendisini bırakmak istemeyen annesini dengeleyen bir babaya sahip değilse hem annesinden uzaklaşmak isteyen ama hem de onsuz olamayan bir kişilik yapısı oluşturacaktır.

Bu yüzden çocuk, annesine karşı hem sevgi, hem öfke duygusunu aynı anda hissedecek, aynı kalıbı karısıyla da tekrar edecektir. Bir insana karşı aynı anda hem öfke hem sevgi duymak, bu iki duygunun sürekli birbirine karışık halde olması anlamına gelir. İnsan ne tam olarak sevgi yatırımı yapabilir bu durumda, ne de öfkesini anlayıp bundan kurtulmanın yolunu bulabilir. Böyle erkekler sevgi ilişkilerinde kendilerini ihtiyaçsız hissettiklerinde çok küstah, ihtiyaçlı hissettiklerindeyse çok silik görünürler. Bu iki uçta iki farklı insan gibi olur, kadın erkek ilişkisinde hoyratlıkla iktidarsızlık arasında gidip gelirler.

Annelerinden kopamayan erkeklerin daha ağır problemli önemli bir kısmı, bebeklik dönemi dış dünyaya yönelmelerini sağlayacak kadar iyi yaşanmadığı için annelerini bırakamamış olan çocuklardır. Çocuk yürüme döneminde doğal olarak düşüp, çarpıp canı yandığında ruhsal olarak altüst oluyorsa, dakikalarca ağlıyorsa, bir daha denemeye cesaret edemiyor ve çekingenleşiyorsa, ruhsal enerjisi öfkeli bir yapıda kalmış demektir. Bu durumda çocuğun iç dünyasında bulunan, doğum deneyiminden kaynaklanan yok olma korkusu her acı verici deneyimden sonra tekrar ortaya çıkar ve çocuk dış dünyaya yönelmekten vazgeçer. Tekrar anneye yönelir ve fantezi dünyasına sığınır.

Böyle bir erkek çocuk çok harika ve çok güçlü olduğuna, ona bir şey olmayacağına dair bir fantezi dünyası kurar ve buna inanmayı sürdürerek yaşamaya çalışır. Bu koşullarda, belirgin özelliği çekingenlik, hayalcilik olan, her istediğini yaptırmaya çalışan veya günümüzde olduğu gibi kendi kendine bilgisayar oyunları ile oyalanan, vurdulu kırdılı, öldürmeye dayanan oyunlara ilgisi fazla, canı çokça sıkılan bir erkek çocuk yapısı oluşur.

Oğlum olmasan sana âşık olurdum...

Toplumumuzda annenin özgürleşmesine, çocuğun kendisinden kopmasına izin vermediği erkek kişilik özelliği çok yaygındır. Bu erkeklerin annelerinin sevgisini alabilmiş olanları suçluluk duymaya yatkındır ve öfkeli, hoyrat dönemlerden sonra fazla yumuşak ve annelik yapmaya yatkın bir hale gelirler. Annenin daha donuk ve sevgisiz olduğu durumlardaysa erkeğe suçluluk duygusundan çok bırakılma korkusu hâkimdir ve hoyratlıklar pişmanlıkla geri alınmaya çalışılır.

Annenin erkek çocuğuna düşkün olmasının daha dürtüsel

içerikli olduğu ağır durumlar da vardır. Bazı annelerin erkek çocuğuna "oğlum olmasan sana âşık olurdum, senin karın olmak isterdim" içerikli bir mesaj verdiklerini görürüz. Bu durumda erkek çocuk babasını nereye oturtacağını bilemez, aslında baba yerine koyamaz. Baba, çocuğun hayatında ancak anne yedeği olarak veya dost olarak yer bulabilir. Erkek çocuğun anneden, "sen benim eşim olabilirsin" mesajını alması çocuğun ruhsal ve dürtüsel gelişimini durdurur çünkü bir erkek çocuğun annesine yeterli olduğunu düşünmesi, onun gelişme isteğinin ve arzusunun doymasına yol açarak ruhsal gelişmeyi durdurur.

Annenin oğlunu dürtüsel yöneliminin hedefi haline getirmesi çocuğun çok yeterli olduğuna inanmasına, hiçbir şey için bir bedel ödemek zorunda olmadığını sanmasına yol açar. Çocuk, annesinin dürtülerinin kendisine yöneldiğini hissettiği dönemdeki dürtüsel gelişme düzeyine saplanıp kalır. Bunun anlamı, çocuksu dürtüsel eğilimlerin sürmesidir. Örneğin çocuğun, döneminde doğal gelişiminin bir parçası olan fakat geride bırakılması gereken teşhir etme, röntgenleme merakı, ayaklara olan düşkünlüğü bu insanlarda sürer. Erkek çocuğun babasını baba yerine oturtamaması bir erkek kimliği oluşturmasını engeller. Bu insanların öfke düzeyleri yüksekse sadizm, mazoşizm gibi özellikleri oluşur. Bu özelliklere sapkınlık denir.

Annenin erkek çocuğa dürtüsel bir biçimde yönelmiş olması, annenin bilinçli isteği şeklinde olmayabilir. Anne, çocuk küçükken oğlunun cinsel organına hayranlık duyma, devamlı pipisiyle oynama, pipisini tutma gibi özel bir eğilim duyabilir. Bu annelerin çocuklarına "sevgilim", "aşkım" şeklinde hitap ettiği sık rastlanan bir durumdur. Çocukları büyüdüğünde, ergenlik çağına geldiğinde bile bu kadınlar çocuklarının yanında çok rahat soyunur, çocuk banyodayken veya çıplakken yanına gitmekte bir sakınca görmezler. Yani anneyle oğul arasında mahremiyet sınırları oluşmamıştır. Farkında olmadan, kocalarının yanında nasıl olacaklarsa oğullarının yanında da öyle olurlar. Bu durumu da, "ne olacak, o benim oğlum," şeklinde izah ederler.

Çoğu zaman bu kadınlar ağır öfkeli, kıskanç, kendilerini denetlemekle ilgili sorunları olan, dürtüleriyle her zaman baş edememiş yapıdadırlar. Özel hayatlarında kalıcı bir sevgi ilişkisi kuramamışlardır ve kocalarıyla doyumlu bir hayatları olmamıştır. Dürtülerinin öfke içeriği yüksektir. Cinsel hayatlarında veya cinsel fantezilerinde sadistik (eziyet etmekten haz duyan) veya mazoşistik (kendine eziyet etmekten haz duyan) içerikler belirgindir. Sanki hayatlarındaki bütün mutsuzluğu oğullarıyla gidermek ister gibidirler.

Çok ağır narsisistik sorunları olan, bir varlığı ancak kendi parçası olarak gördüğünde sevebilecek nitelikteki bazı annelerse oğullarına olan yönelimlerinin dürtüsel olduğunu bildikleri halde bunu sürdürürler. Bu çocukların ruhen hastalanma riskleri yüksektir.

Gelininde kusur arayan kaynana

Kadın bir yandan oğluna duyduğu sevgiyle onun başka bir kadınla hayat kurmasını ister, diğer yandan da, sahip olduğu bu çok değerli varlıktan vazgeçemez; bu, kadında bir rahatsızlık duygusu oluşturur. Aslında ortalama bir kadın için oğlunu başka bir kadına vermiş olmak, katlanmak zorunda kaldığı acı bir gerçektir.

Kadınların, özellikle erkek çocuklarının kendilerini eşlerinden daha fazla sevdiğinden emin olma ihtiyacı ister geleneksel sistemde, ister daha modern ailelerde olsun, çok yaygındır. Geleneksel sistemde annelere erkek çocuklarının esas sahibi olma hakkı zaten

tanındığı için, bu duygu açık olarak görülür. Bu sistemde kayınvalidenin öfkesi çok belirgindir, modern ailedeyse üstü örtülüdür.

Modern aile sisteminde anneyle oğlun bildiği ve buna uygun davrandığı ama açığa çıkmaması için mutabık kaldıkları durum şudur: Oğlanın esas sahibi annesidir ama bu açıkça söylenemeyeceği için, oğlanın sahibi karısıymış gibi yapılacaktır. Bu yüzden, erkek anneleri gelinlerinde kusur aramaya müsaittir; oğullarının hak ettiği gibi bir hayat kuramadığına inanma eğilimi gösterirler. Oğullarını kendinde tutma eğilimindeki annelerin bir kısmı gelinlerinden yeterince ilgi, yardım, ihtimam, sevgi alabiliyorlarsa, gelinlerini sevebilirler. Hatta kadın dayanışması içine girip gelinle beraber oğlun problemli taraflarına karşı birlikte mücadele bile edebilirler.

Erkek çocuk kendisine bir hayat kuramadıysa, annesine karşı çok öfkeli olacaktır ve anne oğul, beraberce kaçınılmaz bir mutsuzluk yaşarlar. Oğluna çok düşkün olup da yaşlılığında huzurlu bir hayat yaşayabilmiş kadın yoktur. Kadınlık söz konusu olduğunda, erkek çocuğa yapılan ruhsal yatırımın büyük olması hayatın yanlış kurulduğunun çok tipik ve bilinen örneğini oluşturur.

MÜKEMMELİYETÇİ ANNE

“Ben sıradan olanı sevemem, ancak mükemmel olanı sevebilirim,” demek, aslında bir sevme eksikliğidir ve iyi anne kalıbını anlattığımız bölümde sözünü ettiğimiz yeni değer yargılarının çok desteklediği bir durumdur. Patronunuz mükemmeliyetçiyse çalışma hayatınız cehenneme dönebilir ama imkânınız varsa, başka bir iş bulursunuz. Annesi mükemmeliyetçi olan bir çocuğu ise zor bir hayat beklemektedir. Böyle bir çocuğun sevilebilir bir varlık olduğuna dair inancı zayıftır, hatta buna inanmaz. Oysa bu, ruhun en temel ihtiyacıdır, aksi halde insan hiçbir zaman tam olarak bu dünyanın bir parçası olamaz. Hatta daha ileri gidip şunu söyleyebiliriz: Sevilebilir bir varlık olduğuna inanmamanın en ağır biçimi, bir tür lanetlenmiş olma duygusudur.

Dolayısıyla mükemmeliyetçi bir annenin çocuğu bu duygu zemini üzerinde, sevilebilir olmak için sürekli mükemmel olmaya çalışır. Eğer anneyi dengeleyen, sevme kapasitesi daha yüksek olan bir babası yoksa, çocuk da mükemmeliyetçi olur. Genel olarak annenin mükemmeliyetçiliği çocuğun hayatını çok zorlaştırır. Onun kendisi olmasına, yaşını yaşamasına engel olan, devamlı başarı ve kusursuzluk talep eden bir tutum çocuğa büyük zarar verir. Ancak gerçek mükemmeliyetçilikle ergenlik çağındaki biricik olma ihtiyacının oluşturduğu mükemmel olma arzusunu da karıştırmamak gerekir. Bunun yanında, mükemmeliyetçi annelerin çocukları bazen annelerine tepki olarak fazlasıyla dağınık olabilir. Erişkinlikte de sürüyorsa, mükemmeliyetçilikten söz edebiliriz.

Annenin mükemmeliyetçiliği çocuğun değişik dönemlerinde

farklı etkiler yaratır. Bebeklik döneminde eğer anne mükemmel olacağım diye bebeğin beslenmesini, kucak istemesini, uyku saatlerini kendi kafasındaki mükemmel plana göre yapmaya çalışırsa, bebek çok öfkeli bir insan olmaya adaydır. Bu durumda anne, bebeğiyle ilişki kurmayı, ona duyarlı olmayı reddetmiş, onu kafasındaki kalıba dökmeye başlamış demektir. Ancak bebeği bile bir kalıba sokmaya çalışan bir ilişki modeli çok ağır mükemmeliyetçilik durumlarında görülür. Bu durumda, "Ortada bir anne yok ama onun yerine bir mükemmellik abidesi var," dense yeridir.

Çocuğun tuvalet terbiyesi ve hakikilik

Annelerin mükemmeliyetçiliğinin sorun oluşturduğu en bariz dönem, kaka terbiyesi dönemidir. Hemen bütün anneler, hazır olup olmadığına bakmadan çocuğa bir an önce tuvalet terbiyesi öğretmeye kalkarlar. Tuvalet terbiyesi dönemi çocuğun kişilik gelişmesinde önemlidir çünkü ondan ilk kez, içinden geleni bir tarafa bırakarak toplumsal kurallara uyması beklenmektedir. Bu dönem çocuğunun en büyük haz merkezi bağırsaklarıdır, bütün çocuklar bu evreden geçer. Çocuk kakasını bağırsaklarında tuttuğunda büyük bir zevk alır, bu yüzden tutma eğilimi gösterir; kakayı tutmak ve yapmak, çocuk için bir zevk alma yoludur. Bu yolun fazla benimsenmesi çocuğun bir süre sonra kakayı tutamaz hale gelerek altına kaçırmasıyla sonuçlanır.

Tuvalet terbiyesi sırasında anne çocuğa, "sevgimi istiyorsan, kakanı istediğin zaman ve istediğin biçimde yapmayı bırakmalısın, benim sana gösterdiğim yola göre davranmalısın," demiş olur. Çocuğun gelişmişlik düzeyi annenin talebini öfke duymadan yerine getirmesine izin veriyorsa, hiçbir zarar görmeden ve anneyle büyük bir çatışmaya girmeden tuvalet terbiyesini edinir.

Tuvalet terbiyesinin erken yapılmaya çalışıldığı durumlarda çocuk kakasını bırakmaya hazır değildir. Anne cezalandırarak, korkutarak ya da çocuğu kakasından nefret ettirmeye, iğrendirmeye çalışarak terbiye etmeye kalkar. Hâlbuki çocuk bu dönemde, 1-2 yaş arasında, kakasını kendisine ait, üstelik haz veren ve değerli bir "ürün" olarak algılamaktadır. Çocuğu kakadan abartılı bir biçimde iğrendirmeye çalışmak onun kendisini sevememesine, kendisini pis olarak algılamasına yol açar. Çocuk bu sefer sevilebilmek için fazla temiz ve titiz olma ihtiyacı duyar, her şeyden kolay iğrenen, kendisini her an pislenmiş sanan birisi olur. Çocuğun kendisinden iğrendirilmesi onu kendisine karşı yabancılaştırır, hakikiliğini bozar. İğrenme duygusu, bizimle iğrendiğimiz şey arasına büyük bir mesafe girmesine, iğrendiğimiz şeyi sevemememize yol açar. Çocuğun benliği böyle bir tutumdan ciddi şekilde zarar görür, sevme kapasitesi düşer. Böyle annelerin çocukları takıntılı, kendine güvensiz, eğilimlerinden dolayı kendini sevemeyen insanlar olur.

İyi anne kalıbından da mükemmeliyetçilikten de söz ederken, aslında kişinin ya sosyal beklentilere ya da kendi fantezilerine uygun olmaya çalışmasından söz etmiş oluyoruz. Oysa temel hedefimiz hep gerçeği sevmek üzerineydi. Gerçekse, ister kendi gerçeğimiz olsun ister dış gerçeklik, sadece güzel ya da sadece kötü değil, pek çok şeyin bir arada olduğu rengârenk bir yapı gösterir. İyinin bedeli, bir bakıma kötü olarak görüleni tanımak, kabul etmektir. Mükemmeliyetçi bir anne kendisini ve etrafındaki dünyayı fantezilerini gerçekleştirmeye zorlarken, hem kendi hakikatinden hem de çocuğun hakikatinden vazgeçmiş demektir. Elbette bu tutum ikisine de zarar verecektir. Annenin mükemmeliyetçiliği aslında öfkeli bir enerjinin tezahürüdür; bebeğin ve çocuğun bu öfkeden zarar görmemesi mümkün değildir. Sevgi eksikliğiyse çocukta değersizlik duygusu olarak görülecektir.

AŞIRI FEDAKÂR ANNE

Büyümenin tanımlarından biri de ihtiyaçlarımızı taşıyabilmek ve sorumluluklarımıza uygun olarak gerektiğinde erteleyebilmektir. Bu bakımdan, ihtiyaçlarımıza ve sorumluluklarımıza uygun davranmaya çalışırken, ister istemez çeşitli fedakârlıklar yapmak durumunda kalırız; bu, insanlığımızın bir gereğidir. Ancak bunu yaparken diğer insana karşı sorumlu olduğumuz gibi, kendimize karşı da sorumluluğumuz vardır. Hayatının her döneminde, insanın kendisine karşı duyarlı ve doğru bir çizgide annelik yapması, kendisini taşıması, başkalarına karşı da aynı tutumu benimsemesini getirecektir. Bu da, ihtiyaçta ve sorumlulukta karşılıklılık olmasını gözetmek anlamına gelir.

Özellikle büyütme ilişkisinde, anne ve baba ihtiyaçlarını giderme peşinde değilse, bunları taşıyabiliyorsa, çocuklarına doğru bir model oluşturmuş olurlar. Taşıyabildikleri bu ihtiyaçlarını sevgilerinin hizmetinde tutmaları gerekir. Bunun anlamı, ihtiyaçlarını sevdikleri varlıklar için erteleyebilmeleri ama bunu yaparken de kendilerini ve ihtiyaçlarını yok sayacak bir çizgiye savrulmamalarıdır. Bu durumda çocuklar, gerçek anlamda fedakârlığın ne olduğunu yaşayarak öğrenmiş olurlar, bu aynı zamanda, elinden geleni yapmanın en anlamlı biçimidir. Bu şekilde büyümüş çocuklar kendileri için ve başkaları için elinden geleni yapmanın ne anlama geldiğini akılla değil, ruhlarıyla kavramış olurlar.

Fedakârlık oyunu

Sevgi duygusunun enerjisinin yüksek olduğunu söylemiştik. Bu enerji sevdiklerimize karşı sorumluluk duymamızı ve onlar için yapabileceklerimizi yapmamızı sağlar ama sorumluluklarımızı yerine getirirken kendimizi fedakârlık yapıyormuş gibi algılamayız ve karşılık da beklemeyiz çünkü yaptıklarımız, içten gelmektedir, bir zorlama yoktur.

Aşırı fedakârlıkta durum farklıdır. Aşırı fedakârlık, arkasında her zaman büyük bir önemsenme ihtiyacı ve yüksek bir beklenti taşır. Bu beklenti bazen tam bir iktidar oluşturma arzusudur, sözünden çıkılmamasını bekler. Bazen kendisinden başka kimsenin sevilmemesini talep eder. Bazen de kişinin kendisi olmasına izin vermez ama her fedakârlık, fedakârlık yapan kişinin beklentilerine uygun olmayı talep eder, yani dile getirilmemiş bir karşılık bekler. Çoğu zaman fedakârlık yapan kişi, aslında karşısındakinin kendi fantezilerine, senaryosuna uygun olmasını, kendi oyununun oynanmasını talep etmektedir.

Bu insanlar çok sevilmek veya başkalarının hayatında çok önemli olmak isteyen yapıdadırlar. Görünenin tam tersi bir biçimde, genel olarak her istediklerinin yapılmasını, her istediklerinin olmasını bekledikleri için, onlar da etraflarındaki insanların her istediğini yapmaya çalışırlar, yani kendilerine yapılmasını bekledikleri şeyleri ifade etmektedirler. Dolayısıyla aslında başkaları için bir şeyler yaparlar ama asıl mesele kendi ihtiyaçlarıdır.

Çoğu zaman, yaptıkları fedakârlıkların karşılığını alamazlar; bu nedenle mutsuz ve öfkelidirler. Bu yapıdaki insanlar hiçbir zaman öfkelerini ortaya koyamadıkları için, öfkeleri ya onları kimseyi sevemez hale getirir ve depresyona sokar ya da öfke kendilerine döner, hastalık hastası olurlar. Öfke arttıkça korkular da artar ve hayatını fedakârlık yapmak üzerine kurmuş olan insan yalnız kalamayacak birisi haline gelir, başkalarına muhtaç olur. Bu duruma düşmek tam anlamıyla kendini doğru idare edememektir.

Aşırı fedakârlık yapan annelerin önemli bir özelliği, kendilerine acımalarıdır. Sürekli olarak kıymetlerinin bilinmediğinden, verdiklerinin karşılığını alamadıklarından yakınırlar ama yakındıkları kişi de o ortamda değildir. Öfkelerini ve rahatsızlıklarını insanların yüzüne karşı söyleyemedikleri için, arkalarından yakınmak zorunda kalırlar, ama bu da bir öfke boşaltma yoludur ve yakınan kişiye iyi gelir. Bu anneler daha da kötüleşip çok depresif bir hale gelirse, bu öfke boşaltma yolunu da kullanamaz ve ilaca başvurmak zorunda kalırlar. Aslında bu kadar kendine acımanın altında, verdiklerinin karşılığını alamamışlık yatar. Hakikaten de, genellikle insanlar verileni alır ama vermek akıllarına gelmez. Fedakârlığı ve vermeyi alışkanlık haline getirmiş insanlar zaten karşılık beklediklerini belli etmedikleri için, hiçbir zaman karşılık alamazlar ve bu da bir süre sonra sömürülmüşlük duygusuna, devamlı kendine acımaya yol açar.

Sevgiyle veren karşılık beklemez

Bir çocuğun büyürken diğer insanların da ihtiyaçları olduğunu, insanların yorulabileceğini, öfkelenebileceğini, kendisinin dünyanın merkezi olmadığını, ne ekiyorsa onu biçeceğini öğrenmesi gerekir. Bunları insan aile içinde önce annesiyle ilişkisinde, sonra babası ve kardeşleriyle ilişkilerinde, daha sonra da dış dünyada arkadaşlarıyla ve sevgi ilişkilerinde öğrenir. Annenin aşırı fedakâr olması bu öğrenme sürecini tamamen bozabilir ve kişi herkesten annesinin yaptığını beklemeye başlar. Böyle bir insan diğer insanlarla sağlıklı bir ilişki kuramayacak kadar bencil ve düşüncesiz olmaya mahkûmdur, acı çeker. Mecburen annesine benzeyen bir eş seçmek zorundadır, ancak o zaman mutsuz ama kalıcı bir ilişki oluşturabilir.

Bazı insanların yüksek bir sevgi kapasitesi vardır ve bu durum yüksek bir vericilik ve sorumluluk duygusu oluşturabilir. Gerçek sevgiyle sevebilen insanlara ender rastlanır, bunu aşırı fedakârlıkla karıştırmamak gerekir. Sevgiyle verilen, karşılık beklemez, böyle bir kişinin önemli olmak gibi bir derdi yoktur ve içinden gelerek verdiği için, verdiğinin farkında da değildir. Severek veren kişinin oluşturduğu ruhsal ortam, fedakârlık yapan kişinin oluşturduğu bir ortam gibi değildir. Kendisi için fedakârlık yapılması normal bir insanı rahatsız eder, kendini borçlu hissettirir. Hâlbuki bir sevgi ortamı sadedir, abartısızdır, doğaldır, kendiliğinden akar, zamanın nasıl geçtiği anlaşılmaz, insan kendisini çok hafiflemiş ve enerji dolmuş hisseder. Sevme kapasitesi yüksek insanların en belirgin özellikleri alçakgönüllü olmalarıdır. Oysa fedakârlık yapmaya yatkın insanlar tam tersine, kendilerini fazla önemserler ve devamlı övülmeyi beklerler.

Aslında şöyle temel bir ilkeden söz edilebilir: Genel olarak, birisi için bir şey yaptığımızda, dikkatle bakarsak görürüz ki, bunun altında mutlaka kendimizle ilgili bir sebep vardır. Örneğin sevilmek istediğimiz için ya da vazgeçilmeyecek birisi olma isteğiyle ya da bize yapılmasını istediğimiz bir şey olduğu için ya da belki suçluluk duygusundan kurtulmak için öyle davranmış olabiliriz. Böyle bir sebep göremediğimizdeyse, ya sözünü ettiğimiz o seven azınlığın bir mensubuyuzdur ya da kendimize iyi bakmamışızdır.

Anlaşılacağı gibi, annenin aşırı fedakâr olması çocuklar için büyük bir tehlikedir. Anne, çocuğun kendisi olmasına, kendi hayatını yaşamasına izin vermeyecek, çocukta suçluluk duygusu oluşturarak üzerinde baskı kuracaktır. Aşırı fedakâr annelerin çocukları mutlaka çeşitli kişilik bozuklukları gösterirler.

MUTSUZLUĞUNUN NEDENİ OLARAK ÇOCUKLARINI GÖREN ANNE

Başına gelenlerin sorumluluğunu üstlenememek, o insanın çocuksuluğunun ifadesidir. Erişkin insan, kimsenin kimse tarafından mutlu edilmediğini bilir. Mutluluk, insanın kendi eseridir; insan ne oluşturabiliyorsa onu yaşar. Birisi bizi sürekli mutlu edebilseydi, herhalde ona müthiş bir biçimde bağımlı olurduk; eroin bağımlılığı bunun yanında hafif kalırdı. Kendi mutsuzluğunun nedeni olarak çocuklarını görmek, aslında bu dünyada anlamlı hiçbir şey oluşturamamış olmanın itirafıdır. İnsan ancak ekmediğini biçmeye çalışıyorsa çocuklarını mutsuzluğunun nedeni olarak görebilir.

Mutlu olmanın koşullarından en önemlisi, insanın bir özel hayatının olmasıdır. Yani bir annenin aynı zamanda kadın da olabilmesi, kocasıyla bu iki vasfıyla birden ilişki halinde olabilmesi gerekir. Kadının ve annenin aynı bünyede ve çatışmadan bir arada olabildiği durumlarda, kadın zaten mutludur. Fakat evliliği bir sevgi ilişkisi olamamış ama yine de sürdürmek zorunda kalmış kadınlar, çocuklarına, "sizin yüzünüzden ayrılamadım," demek ister. Bu durumda, mutsuzluklarını çocuklarına fatura ederler. Çocuklar adeta, sebep oldukları düşünülen durumu tamire memur edilirler.

Aslında çoğu insan yalnız kalmaya cesaret edemediği, bozacağı hayatın yerine yeni bir hayat kuramayacağı için, mutsuz da olsa ilişkiyi sürdürür. Geleneksel sistem içinde yaşayan insanlar için ayrılmak daha da zordur çünkü ayrılığa da aile büyüklerinin karar vermesi gerekir. Bu da ancak çok mecbur kalındığında verilen bir karardır çünkü iki aile arasında düşmanlığı göze almak gerekecektir.

Eşleriyle ilişkisinde mutsuz olan ve ayrılamayan bütün kadınlar ruhsal yatırımlarını mecburen çocuklarına çevirirler. Bu durum çocuklar için de bir talihsizliktir. Normal koşullarda, bir hayat kurabilecek, düzgün, sevilecek, sayılacak insanlar olması beklenen çocuklar bu durumda bir de annelerinin mutlu edilme beklentilerine maruz kalırlar. Çocukların annelerini mutlu etme ihtimali olabilir mi? Bir çocuk, annesini ancak yaşlandığında, hastalandığında başkalarına muhtaç etmeyebilir, yalnız bırakmayabilir çünkü artık bunu yapabilecek güçtedir. Kendisi doğru bir hayat kurup doğru bir insan olduysa, anne bundan mutlu olabilir. Fakat annenin bundan öte bir mutlu edilme beklentisi varsa, elbette karşılanamayacaktır çünkü bundan ötesi sevgi değil, düşkünlük ve zaaf olacaktır.

Gelinine düşman olan, damadını seven kayınvalide

Gelecekte annelerini mutlu etmek üzere yetiştirilen erkek çocukları, evlendiklerinde çoğu zaman eşleriyle anneleri arasında yaşanan büyük bir çekişmenin içine düşerler. Anne, kendisini mutlu etsin diye yetiştirdiği oğlunu başka bir kadına, gelinine kaptırmak istemez. Her iki taraf da birbirine, "o senin değil, benim," demeye çalışır. Kadınlar, ister gelin olsunlar ister kayınvalide, ikinci kadın olmaya katlanamazlar. Gelin ikinci kadın olmak için evlenmemiştir, bütün genç kadınlar gibi kocasının sahibi olmak ister. Oğlanın annesi hayatı boyunca saçını süpürge edip oğlu tarafından mutlu edilmeyi beklemiştir, şimdi "dünkü çocuğa" oğlunu bırakmayacaktır. Bu çekişme, gelin kaynana düşmanlığının temelini oluşturur. Birçok erkek için böyle bir durum hayatlarının en zor sınavıdır, eşleriyle anneleri arasında kalırlar ve iki tarafı da memnun edemezler.

Anne de olsa, insan çoğu zaman ancak kendisi mutlu olabildiyse başkalarının da mutlu olmasını isteyebilir. Ne yazık ki mutsuz erkek çocukların anneleri, tersini iddia etseler de, çocuklarının mutlu olmasını isteyemezler. Bunu istedikleri zamanlar da vardır ama bu isteklerini sürdüremezler; bir an için çocuklarının iyiliğini isteseler de, kıskanıp, haset edip bu isteklerini gerçekleştiremezler. Annesinin kendisini mutlu etmesi için yetiştirdiği erkek çocuk, gücünün ve konumunun onu mutlu etmeyeceğini, onlara ancak hastalandıklarında, yaşlılıklarında sahip çıkmanın mümkün olduğunu bilirse, durumun altından daha kolay kalkacaktır. Kız çocuk annelerinin kızlarının mutluluğunu istemesi olasılığı çok daha fazladır çünkü kocasından aradığını bulamamış bir kadının damadını benimsemesi olasılığı daha yüksektir. Geleneksel sistemdeki annelerin büyük çoğunluğu ya kızlarından kendilerine annelik yapmasını beklerler ya da yaşlandıklarında ve hastalandıklarında bakılmak isterler.

"MIŞ" GİBİ YAPAN ANNE

İnsanın kendi hakikatinden, öfkesinden, sevgisinden, ihtiyaçlarından kopuk olması, ağır bir ruhsal durumdur. Kendi hakikatiyle ilişkisi kesilmiş, "mış" gibi yapan insan dışarıdan sözgelimi çok neşeli, şakacı gibi görünebilir ama aslında çok yalnızdır, muhtemelen çok depresiftir ve bunun bile farkında değildir. Bu anlamda, aslında "mış" gibi yapmaktan kastedilen, seviyormuş gibi yapmaktır. Genel olarak bu insanlar sahte ve abartılıdır. Ağır narsisistik sorunları vardır. Dış dünyaya belli etmeseler de kendilerini boş ve sıkıcı olarak algılarlar. Sevme kapasiteleri yoktur; onlar da farkında olmadan, seviyormuş gibi yaparak yaşarlar.

Sahte benlik

Bu nitelikteki kadınların en önemli sorunları ilişki kuramamak ya da yüzeysel ilişki kurmaktır. Böyle bir kadının bebek anneliği çok yetersiz olacaktır çünkü bebeğin ihtiyaç duyduğu ruhsal ilişkiyi oluşturacak kapasitesi yoktur, bu da bebeğin benlik oluşumunu olumsuz etkiler. Bu durumda çocuk kendisini değersiz hissetmeye yatkın olacaktır. Başka bir ifadeyle, kendisini çok harika birisi olarak tanımlayacaktır; bunlar aynı sorunlu yapının iki farklı görünümüdür. Bazı önemli psikanalistlere göre bu annelerin çocuklarında "sahte benlik" denilen bir benlik hasarı oluşur. Bu kadınlar bilerek "mış" gibi yapmazlar, onlar da kendi annelerinden böyle görmüştür.

Anne, her gerçek insan gibi bazen yorgun, bazen öfkeli, sıkıntılı olabilir. Annenin her türlü ruh hali, olumlu ya da olumsuz, belli bir sevgi çerçevesinde ve dengede yaşandığı haliyle, bebek ve

çocuk için de bir deneyim imkânı, büyüme zemini oluşturur. Bu nedenle, annenin hakikiliği bebek ve çocuk için hayati önemdedir. Bebekler ve çocuklar, özellikle ufak çocuklar, annelerinin ruh halini sanıldığından çok daha güçlü bir biçimde hisseder, annelerini anlarlar. Bunun gibi, anne baba arasındaki sevgiyi, gerginliği de hisseder ve anlarlar.

Sözgelimi bebeğin babaya ilgi duymasına yol açan şey, annenin babaya olan yönelimidir; bebek, annenin sevdiğini sever. Bebek, bütün duygu dünyasını, yapılanmasını, özellikle ilk birkaç yılda tamamen annesi üzerinden ve ona uygun olarak oluşturur. Bu nedenle, annenin duygu dünyası ve bu dünyanın zenginliği bebeğin duygusal kapasitesini oluşturan yegâne malzemedir. Bu anlamda, bebekler ve küçük çocuklar olan biteni o kadar iyi hissederler ki, "mış" gibi yapan bir annenin çocuğu, adeta çölde büyüyen bir bebek gibidir, fakat görüntüde her şey normaldir.

Çocukların iç dünyaları ve kişilikleri de kendilerine söylenenlere, verilen tavsiyelere, nasihatlere göre değil, anne babanın nasıl insanlar olduğuna, aralarında nasıl bir ilişki oluşturabildiklerine göre şekillenir. Üzülmesin diye "mış" gibi yapmak sadece çocuğun kafasının karışmasına yol açar. "Mış" gibi yapmanın anne babanın karakter özelliği olduğu ve devamlılık taşıdığı durumlarda, çocuk neredeyse kural olarak sezgilerine olan güvenini kaybeder ki, bu durumda benlik gelişiminde hasar oluşur veya çocuk ebeveynlerine duyduğu güveni kaybeder.

Hakikiliğin kaybı ve evcilik oyunu

Bazı uzmanlar, çocukların yanında sorun yokmuş gibi davranmanın, kavga etmemenin daha doğru olduğunu, anne babanın aralarındaki tartışmaları çocuklar yokken yapmaları gerektiğini söyler. Hâlbuki çocuklar da yarın kendi hayatlarını yaşarken

eşleriyle sorunları olacak, onlara karşı zaman zaman öfke duyacaklardır. Öfke, bütün yakın ilişkilerin kaçınılmaz bir parçasıdır. Tersine, tartışmanın olmaması istenen bir durum değildir; her an uyumlu bir birlik içinde olmak, ilişkinin gerçekliğini kaybettiğini, evcilik oyununa dönüştüğünü gösterir.

Bu anlamda, hakiki bir ilişkinin nasıl yaşandığına ve çözümler üretildiğine tanık olan, bunların içinden gelen çocuk, gelecekte bu görgüyü kendi hayatına geçirecektir. Ancak dayak şeklinde açık bir şiddet varsa veya ağır küfür ve hakaret içeren kavgalar söz konusuysa, elbette böyle bir öfke yıkıcıdır ve zaten evliliği de yıkar. Kaldı ki böyle bir öfkeye sahip bir insanın, çocuğunun bu durumdan nasıl etkileneceğine dair kaygıları olması pişmanlık duygusu oluşturabilir ama sorunun tekrarlanmasını engellemez. Açık şiddet ortamında büyüyen çocuk büyük olasılıkla ya ne gördüyse onu yapacaktır ya da korku dolu birisi olacak ve her türlü yakınlık ilişkisinden, içindeki büyük öfkeyi uyandıracak durumlardan kaçınacaktır. Bir çocuk, içinde büyüdüğü ve yaşadığı açık şiddet ortamından mutlaka etkilenir; en azından ortamdaki öfke içeriğine, bu öfkeyi benimsemese dahi, sahip olacaktır. Bu durumda çocuk içindeki öfkeyi gerginlik olarak hissedecek, bu da onu ya çekingen ve ürkek ya da gerginlikten ve çatışmadan fazlasıyla kaçınan bir insan haline getirecektir.

Ruhsal olarak büyüyebilmek, ancak hakiki bir varlık olmakla mümkündür. Bu, çocuklar için de geçerlidir, hayat deneyimi içinde olan erişkinler için de. Hakikiliğin kaybedildiği yerde gerçek deneyim durur, hayat oyuna dönüşür. O zaman bu deneyimden alınan zevk de, ancak bir oyundan alınan zevk kadar olur, dahası, ancak bir oyun kadar öğretici ve geliştirici olabilir. Bu yüzden, iyi anne olmak adına bile olsa, hakikiliği bozan her türlü kalıp insanlara zarar verir.

Buna karşın, içimizden gelenler her zaman doğru değildir, hatta çoğu zaman sorunludur çünkü narsisistik eğilimlerimizi, diğer ifadesiyle, nefsimizin taleplerini taşır. İçimizden gelen, genellikle tembel ve çıkarcı olma, sorumluluklarımızı ihmal etme eğilimidir. İnsanın tembel olduğunu bilmesi, bu yüzden çocuklarını ihmal etmemek için uğraşması başka bir şeydir, kendisini çalışkan olarak tanımlayıp bunu oynaması başka bir şey. Bu ikinci durumda, hakikilik kaybedilmiştir. Hayat yalancıları, ruhsal büyümelerini durdurarak cezalandırır. Bu yüzden, her türlü "mış" gibi yapma, yapan için de, yapılan için de zararlıdır. Bütün mesele, insanın başta kendisine, sonra da başkalarına karşı ne ölçüde dürüst olabildiğinde düğümlenir.

"Mış" gibi yapma karakter özelliğinde olan insanlar genellikle mükemmellik iddiasındadır ve giderek, mükemmeli oynayabilen sahte bir kişilik çıkar ortaya. İçteki boşluk, değersizlik, kendi hakikatinden kopmuş olma hali o kadar belirgindir ki, bu insanlar bunu ancak mükemmellik iddiasıyla dengeleyebilirler. Böyle bir iddia içinde olan, bunu oynayan kişi bir tür kabuktan ibarettir ve ruhen gelişme şansı yoktur.

İKTİDAR DÜŞKÜNÜ ANNE

İktidar, anlam itibariyle gücü elinde tutmak ve kullanabilmek demektir. Erkek ruhu, daha küçük bir çocukken bile içinde iktidar arzusunu barındırır; atlayıp zıplayarak, eşyaları karıştırarak, içini açarak fiziki çevresi üzerinde hâkimiyet oluşturmaya çalışır. Erkek ruhu, hayatı boyunca güçlü olmaya çalışır. Bu anlamda, bizim bakış açımıza göre, iktidar sahibi kadın hayli sorunlu bir konudur. Diğer yandan, erkek için de iktidar sahibi olmak kolay değildir. Üstelik kendini doğru bir çizgide tutabilmek, alçakgönüllüğünü koruyabilmek, yolunu kaybetmemek, dahası, zalimleşmemek sanıldığından çok daha zor bir meseledir. İktidarlarını rüşvet dağıtarak, etrafı memnun ederek sürdürmeye çalışan erkekler, iktidarın ancak taklidini becerebilmektedir. İktidarını, tabanını sevgi, tavanını adalet oluşturacak şekilde kurabilmek ve sürdürebilmekse ileri derecede ruhsal tekâmülü gerektiren bir durumdur.

İktidar tutkunu kadınlar her istediklerini yaptırmak isterler. Neyin nasıl olacağını tayin etme yetkisini elinde tutma istekleri çok güçlüdür. Bazen bu kadınlar vitrine kocalarını koyarlar ama aslında arkada duran esas yönetici onlardır ve her istediklerinin yapılmasını talep ederler. Kimi kadınlar da aile reisliğini açıkça üstlenir, kocasını umursamaz. Kimi de kocasını bir türlü yeterli bulmaz ya da yetersizleştirmeye çalışır, onunla sürekli bir iktidar mücadelesi içinde olur.

Buradaki etkenin erkek gibi olma isteği, orijinal olarak penis hasedi olduğunu görmemek mümkün değildir. Hasedi fazla olan kadın, açık ya da örtük olarak, uygun bulduğu her fırsatta aslında

kocasının iktidarını yıpratmaya, giderek kendi eline almaya çalışır. Onun güçsüzleştiğini, ileri durumlarda küçük düştüğünü -hele de başka bir kadın söz konusuysa bu daha da belirgindir- görmek böyle bir kadının kendini iyi hissetmesini sağlayacaktır. Görüldüğü gibi, bu ve benzeri durumlar aslında sevgisizliğin, öfkenin çeşitli görünümlerinden başka bir şey değildir.

Muktedir anne ve öfkeli çocukları

Eğer anne babanın bir arada olduğu bir aileden söz ediyorsak ve bu ailede iktidar, neyin nasıl olacağını tayin etme yetkisi kadının elindeyse, bu çiftin yetiştireceği erkek çocuklar çok zorlanacaktır. Böyle bir anne çocukları da yönetmek isteyecek, her şeylerine karışma eğiliminde olacaktır. Erkek çocuk, annesinin kendisi üzerindeki iktidarını kabullendiğinde, ilerde kendisini yönetecek bir kadın arayacak, erkek ruhunu terk etmek zorunda kalacaktır. Annenin iktidarını kabullenmiyorsa ya annesine karşı umursamazlık, bildiğini okumak gibi karakterini bozan yollara girecek ya da annesiyle ilişkisini koparacaktır. Kadının iktidar düşkünlüğünde, her durumda erkek çocuk zarar görür. Kız çocuksa ilerde eşi üzerinde iktidar kurmaya çalışacaktır; ya pasif bir erkek seçecek ya da sürekli savaş içinde olduğu bir ilişki yaşayacaktır.

Çocuk, annenin koşulsuz sevgisini gereksinir. Oysa iktidar sahibi, iktidarına uyum sağlayanı koruyacaktır; bu, iktidar olabilmenin önkoşuludur. İktidar düşkünü anne çocuklarını koşulsuz sevemez. Bu anlamda, çocukların hayat karşısında güçlü bir baba figürüne ihtiyaçları vardır. Daha da önemlisi, neyin nasıl, neden, hangi koşullarda şöyle ya da böyle olduğunu, olması gerektiğini söyleyecek, bu çerçeveyi çizecek, bu çerçeveden çıkılmamasını sağlayacak kişi, özellikle dış dünyayla ilişki için, babadır. Bu çerçeve çocuğun büyüyebilmesi için olmazsa olmaz bir zorunluluktur. Bir insan, ancak onu büyüten birisi varsa büyüyebilir; ister baba,

ister usta, isterse bir ruhsal rehber olsun. Bu anlamda, iktidar figürü, babadır. Bu görevleri annenin üstlenmesi ya da buna mecbur kalması durumunda çocuklar açısından rollerin, cinsiyetlerin karışması kaçınılmazdır. Yüksek amaçlı, işbirliği ve birbirini tamamlama içerikli yakın ilişkiler bu insanlar için içinden çıkılamaz durumlar oluşturur. Bu tür yakınlıklardan kaçınarak hayatın kıyısında yaşamaya mecbur olurlar.

Aslında bir sistemi, bu sistem bir aile de olsa, ruhen en gelişmiş kişinin yönetmesi doğaldır, sistem ancak o zaman en iyi şekilde çalışır. Bu durumda doğal liderlik söz konusudur. Dolayısıyla bu kişi kadın da olabilir erkek de çünkü en gelişmiş olan en az bencil ve çıkarcı olandır, bütünü düşünür, herkesin iyiliği için uğraşır, daha adildir, daha fazla sorumluluk sahibidir. İnsanlarda öfke oluşturmayan, onları geliştiren ve büyüten sağlıklı bir iktidar, kendi istediklerini yapmak için oluşturulmaz. Fakat böyle bir ruhsal gelişmişliğe sahip olmadığı halde sistemi yönetmek isteyen, kim olursa olsun, ister kadın, ister erkek, kendi hâkimiyet alanında bulunan insanlarda sorunlar yaratır.

Aile sistemini anne yönetiyorsa, anne olması nedeniyle zaten sahip olduğu ağırlığı doğru kullanabilmesi çocuklar açısından son derece önemlidir çünkü insanların anneleriyle aralarının iyi olmasına, başka kişilerle kıyaslanmayacak kadar ihtiyaçları vardır. Bir insanın annesine büyük bir öfke duyması iç dünyasında büyük sarsıntı yaratır. Anneye duyulan öfke, kişinin kendisiyle ve bütün hayatla ilişkinin bozulmasına sebep olur.

Annenin iktidar olma, herkesi yönetme arzusu çocuklara yöneldiğinde, onlara karşı fazla müdahaleci olmasına sebep olur. Bu da çocukların kendilerini bulmalarını, kendilerini doğru idare edebilecek insanlar olmalarını en azından geciktirir, bazen engel-

ler. Üstelik bu çocuklar annelerine fazlaca öfkelidir. Bu öfke çoğu kez bastırılır fakat o zaman da kişinin kendisine döner; kendini beğenmemeye, değersiz hissetmeye yol açar ya da baş ağrısı, yüksek tansiyon, adale ağrıları şeklinde yaşanır.

Bir çocuğun hata yapmasına ve hatalarından öğrenmesine izin verilmesi gerekir; aksi takdirde deneme cesareti oluşmaz. Devamlı müdahale edilen ve yönetilen çocuklar yaşayarak, deneyerek öğrenme imkânı ellerinden alındığı için, ruhen bir türlü büyüyemezler ve hayatları boyunca kendilerini idare edecek insanlar ararlar. Özellikle erkek çocuklar bu durumda pasif, kararsız, kendine güvensiz ve iktidar becerisi olmayan erişkinler olur, mecburen annelerine benzeyen, onları yönetecek kadınlara yönelirler.

ÇOCUKLARI ARASINDA AYRIM YAPAN ANNE

İster aile içinde olsun ister toplumsal planda, ayrımcılık sevgisizliktir. Ancak bir insanın ya da topluluğun varlığını sürdürebilmesi, gelişip güçlenebilmesi, büyümesi, kendini gerçekleştirebilmesi için ona ihtiyacı olan koşulları sağlamak, alan yaratmak da ayrımcılıktır ve kaynağını sevgiden alır.

Annenin sevgisi eşitlikçi değildir

Bu anlamda, özellikle anne ve çocuklar arasındaki ilişkinin temelinde eşitlikçi bir anlayışın yatmadığını da söylemiş oluyoruz çünkü her birimizin yapısı, karakteri, yaşı, içinde bulunduğu dönem ve ihtiyaçları farklıdır. Anne, çocukları "daha fazla ihtiyaçlı olan" (bebeğin durumunda olduğu gibi), "hasta olan", "güç ve dayanıklılık farkı olan", "yaş farkı olan" gibi gerçeklik ölçütleri üzerinden değil de kişisel tercihleri açısından farklı yerlere oturtuyorsa, ayrımcılık yaptığından bahsedebiliriz.

En fazla pozitif ayrımcılık, yani tercih edilme sebepleri arasında cinsiyet, daha güzel, yakışıklı, daha akıllı, daha başarılı olmak sayılabilir. Negatif ayrımcılık, yani tercih edilmeme sebepleri ise başarısızlık, güzel ve akıllı olmamak, anne açısından babaya veya baba tarafına yakın olmak veya benzemek gibi sebepler üzerine oturur.

Normal, sağlıklı bir anne, çocukları arasında, değişen durumlarda ayrımcılık yapar. Örneğin bir bebeğe karşı ayrımcı davranılır, ihtiyaçları diğer çocuklardan önce karşılanır. Hasta olan

çocuğa daha fazla ihtimam gösterilir ya da büyük çocuklardan daha fazla anlayış ve fedakârlık beklenir. Çok çocuklu bir annenin çocuklarıyla kurduğu sistemin sağlıklı olmasının göstergesi çocuklara eşit davranılması değildir. Önemli olan, annenin çocuklarının her birinin yaşını, cinsiyetini, o anki durumunu da hesaba katarak adaletli olmayı becermesidir. Anne, çocuklarıyla sağlıklı (adaletli) bir sistem oluşturabiliyorsa kardeş kıskançlığı da geride bırakılır, çocuklar birbirini sever ve dayanışma içinde olabilirler. Aksi takdirde ortamda kardeş sevgisi oluşmaz. Adalet duygusunun "sevgi" duygusundan geldiğini, bir annenin adaletli olabilmesi için sevme kapasitesine sahip olması gerektiğini hatırlatalım.

Sağlıklı bir annenin çocuklarıyla arasındaki ilişkiler, her bir çocuğun kişiliğine göre farklılık gösterir. Anne, bir çocuğuyla daha iyi anlaşabilir, daha yakın olabilir, diğeriyle daha fazla işbirliği ve dayanışma içinde olabilir. Bunlar çocuklarla anne arasında karşılıklı oluşan, her bir çocuğun ve ilişkinin kendine özgü olmasından kaynaklanan farklılıklardır. Ama anne bir çocuğuna daha yakın, diğerine karşı daha ihtiyaçlı olsa da hepsini aynı şekilde sever. Bu cümleden de anlaşılacağı gibi, annenin çocuğuna ihtiyaç duymasının olumsuz bir unsur olarak görülmeyeceği durumlar da vardır.

Burada temel ölçü, annenin cennetsi bir dünyanın soyut bir varlığı değil, öfkesi, ihtiyaçları, iniş çıkışları olan, etten, kemikten gerçek bir varlık olduğudur. Dolayısıyla çocuklarından biriyle daha iyi işbirliği yapıyorsa, onunla çalışmak anne için daha kolay, daha memnuniyet vericidir ve tercihini bu yönde kullanabilir. Bu da bir ihtiyaçlılık durumudur, ancak o çocukla annesi arasındaki ilişkiyi besleyen bir zemin oluşturur aynı zamanda.

Sevme disiplini

Herkesi, her şeyi aynı şekilde ya da ölçüde sevemeyiz. Bir eşyaya duyduğumuz sevgiyle bir insana duyduğumuz sevgi farklıdır, bir bebeği sevişimizle dostumuzu sevmemiz farklıdır. Bu anlamda, anne sevgisi dediğimiz şey de büyükle küçük arasında, ihtiyaçlı olanla daha az ihtiyaçlı olması gereken arasındaki eşit olmayan ilişkidir. Annenin, kocasından ya da arkadaşlarından bekleyeceği şeylerle çocuklarından bekleyecekleri arasında her zaman belirgin ayrımların olması gereken bir ilişki biçimidir. Bunlar kategorik farklılıklardır ve birbirine karıştırılmaması gerekir. Anne, özellikle çocuklarıyla ilişkisinde nefsiyle, ihtiyaçlarıyla genel olarak mücadele içinde olması gereken kişidir. Bu anlamda sevgi, temelde bir disiplin meselesidir de.

Çocuklarına karşı onları olumsuz etkileyecek her türlü ayrımcılığın altında annenin narsisistik sisteminin ihtiyaçları yatar. Birini diğerine üstün tutmak, önemsemek, diğerlerinin aleyhine olacak şekilde daha çok ilgilenmek, daha çok zaman ayırmak bunun yapıldığı kişiyle değil, bunu yapan kişiyle ilgilidir. Bu durumda anne kendini daha değerli ya da güçlü hissetmeye, önemsemeye, kimi durumlarda sevmeye çalışmaktadır, yani bir bakıma, kendini iyi hissetmek için çocuğunu kullanmaktadır. Buna maruz kalan çocuklar da, bunu yapan ebeveyn de çoğu zaman bunun sevgi olduğunu zanneder.

Tercih edilen çocuk, kelimenin tam anlamıyla "bokunda boncuk var" zanneder, narsisistik olarak şişer, haddini aşan bir insan olur ve başına gelmedik kalmaz. En kötüsü, annenin yaptığı ayrımcılığı hakkı olarak görüyorsa, "sevme kapasitesi" oluşmaz, bencil, çıkarcı, adalet duygusuna sahip olmayan bir insan olur. Tercih edilmeyen çocuk ya da çocuklar da sevilebilir bir varlık olduklarına inanmazlar, kendilerini değersiz hissetmeye müsait olurlar. Kaçınılmaz olarak, tercih edilen kardeşi kıskanır, çoğu zaman onu sevemez hale gelirler.

Ayrımcılığın daha yoğun olduğu bir ortamda nefret, haset, yok etme isteği, düşmanlık, kin gibi ağır duygular oluşur. Bir kural olarak, bir ortamda ayrımcılık varsa, öfke ve kıskançlık da olur ve orada adaletten söz edilemez. Böyle bir ortamda sağlıklı çocuklar büyütülemez.

Düşman kardeşler

Ne yazık ki öfke düzeyi yüksek kadınlar ya erkek çocuklarına çok düşkünlük gösterirler ya da erkeklere karşı, kendi çocukları da olsa öfkeli bir tutuma sahiptirler. Bu kadınlar, erkekler ne yapsa memnun olmaz, hep daha fazlasını beklerler. Bu tutum erkek çocuğa yansıdığında, anne oğlundan devamlı şikâyetçidir, ondan hep daha mükemmel olmasını bekler. Annenin bu tutumu gelecekte kendisini devamlı yetersiz hissedecek bir insan oluşturur.

Annenin erkek çocuğa büyük bir düşkünlük göstermesi ve ne yapsa ondan memnun olması da mümkündür. Bu durumda erkek çocuk büyümez. Ne olursa olsun kendinden memnun, megaloman, bencil, işbirliği yapamayan, çevresiyle uyumsuz bir çocuk olarak kalır. Annenin erkek çocuğa büyük bir düşkünlük göstermesi kız çocuğunun benliğini yaralar, böyle çocuklar kendilerini değersiz hissetmeye müsaittir. Onlar da erkek sevmekte zorlanırlar çünkü erkeklere hasetleri fazla olacaktır. Ayrımcı bir anne hem tercih ettiği çocuğa hem de diğer çocuklarına zarar vermiş olur. Ayrımcılık, anneliği bozan önemli sebeplerin başında gelir.

Çocuklarında kişilik bozukluğu oluşturacak kadar ayrımcılık yapan annelerin büyük çoğunluğu ciddi narsisistik sorunları olan kadınlardır. Bu kadınların bir kısmı kıskanılmaktan zevk alır, çocukların kendileri için birbirlerine düşmesi onlara narsisistik bir haz verir. Bir çocuğunun kulağına “en çok seni seviyorum” deyip

daha sonra öbürüne gidip gizlice, “biliyor musun, ben en çok seni seviyorum” diyen ya da davranışlarıyla çocuklarında bu duyguyu oluşturan anneler de vardır. Bunu çocukların ilişkisinde açıkça gözlemek mümkündür, böyle bir ortamda çocuklar birbirine düşmandır.

Karıkoca ilişkisinin kalitesi

Annelik ve babalık vasıfları, kadının ve erkeğin hayatlarının dönemlerine uygun olarak farklılıklar gösterir. Yani çocuklar aynı anne babanın çocukları olabilir ama aldıkları sevgi ister istemez farklı olacaktır. Koşullar değiştiği için oluşan farklara ayrımcılık denemez, bunlar hayatın getirdiği zorunlu yaşantılardır. Sadece, ebeveynin sevme kapasitesini belirleyen koşullar farklılık göstermiştir. Fakat sözgelimi karıkoca ilişkisinin cinsel olarak daha doyumlu olduğu, kadının en huzurlu ve aşk dolu olduğu zamanda doğurduğu çocuğuna yaptığı yatırım genellikle daha fazladır. Bu bakımdan “aşk çocukları” daha şanslıdır. Ancak bu durumun ayrımcılığa varması diğer çocuklara zarar verecektir.

Karıkoca ilişkisinin canlılığı azaldığında ya da kadının kocasıyla ilişkisi bozulduğunda, kadın, çocukları tarafından mutlu edilmek istemeye başlar, yani anneliğinin kalitesi düşer ve çocuklara olan yatırımı artar. Genellikle de çocuklardan, ihtiyaç duyulmaya en yatkın olanı, kendini en değersiz hisseden, önemli olma ihtiyacı duyanı, yani en narsisistik, en az sevgi almış olanı annenin bu yatırımına cevap verecek ve kardeşlerinden ayrı düşecektir. Bu durumda, annenin çocuklarına aktardığı sevgi ve enerji azalmış, ihtiyacı artmıştır. Oysa kadının ihtiyaç duyacağı kişi kocasıdır, çocukları değil. Bu, baba için de böyledir elbette.

Bunun yanında, yaşın artması kadını duygu dünyasından uzaklaştırarak daha çok aklı ve bilgisiyle davranan biri haline ge-

tiriyorsa, annelik kapasitesi iyice düşer. Bunun tersi, az rastlanan ve doğrudan sevme kapasitesinin genişliğiyle ilgili bir durumdur. Anneanne ve babaannelerin torunlarının her istediğini yapmaya çalışmasının temel nedeni, annelik kapasitelerinin kalmamış olmasıdır. Çocuğu anlayacak ve ona ihtiyacı olan ruhsal yatırımı yapabilecek, ortaya çıkan sorunları karşılayabilecek bir ruhsal kapasitesi kalmamış olan aile büyükleri, çocukla ancak onun hemen her istediğini yapmaya çalışarak ilişki kurabilirler. Bunun sevgi olmadığı, çocuğu büyütecek bir ilişki zemini sağlamadığı, tersine, çocuğu çocuk bırakmaktan başka bir işe yaramayacağı çok açıktır.

Baba ve ayrımcılık

Babanın çocuklarını ayırması -eğer baba annelik eğilimi ağır basan birisi değilse-, annenin ayrımcılığı kadar derin bir etki oluşturmasa da, çocuklara zarar verir. Babanın gerçekliği temsil ettiğini hatırladığımızda, çocuklarına yönelik olumsuz bir ayrımcılığın çocuğun kendisiyle ve dünyayla olan ilişkisini temelden belirleyeceğini, bunun ne tür ruhsal karşılıkları olduğunu anlamak zor değildir. Genel anlamda, babası tarafından diğer kardeşlerine tercih edilen kız çocuğu da erkek çocuğu da kendine ne kadınlar ne de erkekler arasında doğru bir yer bulabilecektir.

Ayrımcılık konusunda baba, çocuklarına karşı doğrudan sorumlu olmakla birlikte, dolaylı olarak annenin davranışları üzerinden de sorumluluk payı vardır. Baba, anne çocuk ve çocuklar arasındaki ilişkiyi dışarıdan gözleyebilen ve gerektiğinde müdahale etmesi, düzenlemesi gereken kişidir. Bunun yanında, eşiyle ilişkisinin vasıflarını iyi anlamayan ve doğru idare edemeyen bir erkek, eşinin ihtiyaçlarını çocuklara yönlendirmesini, bu eğilimle çocuklar arasında ayrımcılık yapmasını görmezden gelebilir, hatta buna memnun olabilir.

Geleneksel aile sisteminin ayrımcılığı

Son olarak geleneksel sisteme değinmek gerekirse, bu sistem çoğunlukla erkek çocukları kayıran bir anlayışa sahiptir. Kayırmanın ayrımcılığa varması ise hem erkek hem kız çocuklara ciddi zarar verir. Erkeğin ve erkekliğin yüceltilmesine karşılık kadınların değersizleştirilmesi, erkeklerin şımartılmasına yol açar. Bu durumda erkekler hem büyüyemez, çocuk kalır hem de kadınları sevemezler çünkü onları küçümserler.

Böyle bir toplumun kadınlarının ise erkeklere hasedi vardır fakat aynı zamanda erkekler çocuk gibi olduğu için, kadınların onları bir adamı sever gibi, dürtüsel bir çekimle sevmeleri de mümkün olmaz. Burada haset çift taraflı çalışır. Kadın hem kendisinin değersizleştirilmesinin sebebi olduğu için erkeği sevemez, hem de aynı öfkeden dolayı erkeği güçsüz ve çocuksu durumda tutmaya, bir anlamda erkekliğinden mahrum etmeye çalışır. Anlaşılacağı gibi, bu zemindeki bir ilişki yapısıyla değil aile kurmak, ortalama bir ilişkiyi sürdürmek bile zordur. Sonuçta insan malzemesinin kalitesi düşer, kalıcı bir kadın erkek sevgisi yaşayabilme kapasitesi bozulur.

ÇALIŞAN ANNE

Üç yaşına gelene kadar çocuklar anneye fazlasıyla ihtiyaç duyarlar. Bu yüzden İsveç, Danimarka gibi, halklarının sağlığını ve iyiliği ön planda tutan, toplumun neredeyse büyük bir aileye dönüştüğü ülkelerde devlet çocuklu annelere, çocuklar üç yaşına gelene kadar maaşlarını öder. "Çocuğunuza siz bakın, maaşınızı ben öderim" der. Böylece toplumun insan malzemesinin giderek daha fazla sevgi içermesine, öfke fazlalığıyla bozulmasına engel olmaya çalışılmaktadır. Zaten sorunlu bir insanın, oluşturduğu sorunlar ve öfke nedeniyle toplumuna maliyeti de çok fazladır. Kişilerin kendi üzerlerindeki kontrolünün az olduğu bizimki gibi ülkelerde sorunlu insan yapısı kendini genel bir keşmekeş, trafik kazaları, her alanda kural tanımazlık ve şiddete eğilim olarak gösterirken, daha kontrolcü toplumlarda alkolizm, depresyon ve uyuşturucu bağımlılığı olarak gözlenir.

Çocuğun anne ihtiyacı

Elbette kimse bir bebeğe onu doğuran annesi kadar bakamaz, onun kadar duyarlı olamaz. Bebeklik döneminde annenin çalışması ve bebeğinin bakımını başkalarına bırakması çocuğun gelecekte öfkesi ve korkuları fazla olan birisi olmasına yol açacaktır. Bir başka deyişle, bu dönemde annenin, bebeği uzun süreli olarak, akşamları da dâhil başka birisine bırakmak gibi ağır ihmali, akıl hastalıkları kategorisine giren ciddi ruhsal sorunlara neden olabilir. Anne çalışmak zorunda bile olsa, akşamları mutlaka bebekle beraber olmalıdır.

Çocuğun, 9 ay öncesinde olduğu gibi 1-2,5 yaş arasında da anneye ihtiyacı büyüktür. Çocuk bir yaş civarında yürümeye başlar ve anneden kopar. Bu dönemde annenin, hem çocuğun kendisinden kopmasına izin veren bir tutum içinde olması, hem de onu düşmekten, kendini yakmaktan, elektrik çarpmasından, kendisine zarar verecek eylemlerden koruyacak bir annelik yapması gerekir. Anne açısından bu son derece zor bir dönemdir; bu dengenin kurulabilmesi başkasına emanet edilemez. Canı yanan çocuk, acısını annesinin gidermesine ihtiyaç duyar, bu aynı zamanda güvende olduğu, onu koruyan bir varlığa sahip olduğu gibi, çocuğun en temeldeki güvenlik duygusunun oluşmasını sağlayacaktır. Bu duyguyu çocuğa elbette, onunla ruhsal bir bütünleşme ilişkisinden gelmekte olan annesi sağlayacaktır. Bu aynı zamanda, anneyle çocuk arasındaki yeri doldurulamaz ortak yaşantıların, deneyimlerin, sevgi duygusunun oluşmaya başladığı dönemdir.

Çocuk 18. aya doğru tek başına olamayacağını ve her istediğini yapamayacağını, canının acıdığını, dünyanın tehlikeli bir yer olduğunu anlamış olarak tekrar anneye yöneldiğinde, bu sefer anneye yapışır ve onun tarafından şekillendirilmeye çok müsait bir hale gelir. Bu dönemde çocuk, artık annenin çocuğu haline gelir, tuvalet terbiyesini alır, annenin diğer kurallarına uymaya başlar, sevilebilir olmak için uğraşır, temel karakter özellikleri oluşur. Gerek çocuk anneye tekrar yöneldiğinde, gerekse sonrasındaki şekillenme ve kuralları öğrenme döneminde anne çocuğun yanında olmalıdır.

Bu dönemleri sağlıklı yaşayan çocuk zaten 2,5 yaş civarında diğer çocuklara ilgi duymaya, annesinin kendisini dışarı çıkarmasını istemeye başlar. Artık anne çocuğu bir yuvaya vermek ve tekrar iş hayatına dönmek için hazırlanmaya başlayabilir. Çocuğun bundan sonra ruhsal deneyiminin bir parçası da dış dünyadaki yaşıtları olacaktır. Her akşam annesinin eve gelmesi, onunla ilgilenmesi,

gün içinde arkadaşlarıyla neler yaptığını dinlemesi, gerektiğinde çocuğunun diğer çocuklarla yaşadığı sorunları çözmesine yardımcı olması, çocuğun ruhsal gelişmesini sürdürmesi için yeterli olacaktır.

Evin hiyerarşisinin değişmesi

Çalışan anne aslında ağır bir yük altındadır. Ruhsal enerjisini hem aile düzenini sürdürmek, hem çocuğuna annelik yapmak, hem de dış dünyada para kazanmak ve kendini kabul ettirmek için kullanmak zorundadır. Çalışan annenin dışarıda emek vermek zorunda kalması ev içindeki dengeleri ve kadınla erkek arasındaki ilişkiyi de değiştirir.

Kadının da para kazanması karıkoca arasındaki ilişkiyi daha eşit ve daha az hiyerarşik bir yapıya dönüştürür. Böyle bir dönüşüm olmuyorsa, erkek zorla kendisini karısından daha yukarda tanımlamaya çalışıyorsa, kadın kendisine haksızlık yapıldığını hissetmeye başlar. Kadının gözünde kocası giderek baskıcı ve zorba bir adama dönüşür. Bu sorun çözülemezse, karıkoca arasındaki sevgi ilişkisi biter. Kadınla erkek arasındaki sevgi ilişkisi her iki tarafın içinden gelenlerle yaşanır; baskı, korkutma, suçlama gibi yöntemler ilişkinin sevgi ilişkisi olma vasfını yok eder.

Doğal olarak, çalışan kadının ev içindeki yükünün azaltılması gerekir. Çoğu zaman evin temizliği için birini bularak, birçok ev işini makinelere (çamaşır, bulaşık) yaptırarak bu yük azaltılmaya çalışılır ama yine de eşin de evle ilgili daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerekir. En azından kocanın karısından beklentilerini azaltması gerekir. Bütün gün işte yorulmuş bir kadının, kendisi almak yerine "bana bir bardak su getir" diyen kocaya öfkelenmemesi olası değildir.

Kadın çalışma hayatına girmiş, geleneksel olarak kocanın sorumluluğunda olan aileyi geçindirme konusunda eve büyük bir destek sağlamaya başlamıştır, kocanın bunu görmesi, kabul etmesi gerekir. Dolayısıyla, geleneksel olarak kadına yüklenen evi yaşanır halde tutma görevinde karısına yardımcı olma ihtiyacı duyması gerekir. O zaman karşılıklı bir destek ve dayanışma ortamı kurulur. Yoksa eşini annesi gibi algılayan, sanki kendisine bakmakla, yedirip içirmekle vazifeliymiş gibi gören bir erkek çıkar ortaya ve bu durumda kadının eşini koca yerine koyması ve kalıcı bir kadın erkek ilişkisi sürdürmesi imkânsız hale gelir. Ancak unutmamalıdır ki, kadın ve erkek birbirinden farklı varlıklardır ve yapacakları işbirliği de bu farklılık üzerinden, birbirlerini tamamlamaya yönelik bir nitelikte olacaktır.

Bir insanın kalıcı bir sevgi ilişkisi yaşayabilmesi için kendisine sevgi duyabilen, koruyabilen, kendi kararlarını verebilen, mutsuz olduğunda ayrılabilen, içinden gelenleri dinleyebilen birisi haline gelmiş olması gerekir. Aksi takdirde ilişkide çocuk gibi kalır. Kalıcı sevgi ilişkileri beraberce hayatın altından kalkmayı, beraber bir hayat üretmeyi becerebilen insanlar arasında olur. Tersi durumda ilişki canlılığını kaybeder, monoton, sürekli kendini tekrar eden sıkıcı bir hayata dönüşür. Bu hale gelen birçok ilişki cinsel açıdan da aynı şekilde sıkıcılaşır ve insanlar böyle bir ilişkiyi sırf yalnız kalmaktan korktukları için sürdürürler veya bir başkasına âşık olacak hale gelirler.

Kadının bir sevgi ilişkisi içinde yer alabilmesi için kocasına muhtaçlıktan kurtulması gerekir. Muhtaçlık sevgiyi bozar; muhtaç olduğumuz kişinin iyiliğini isteyemeyiz, o da bize muhtaç olsun isteriz. İş hayatı kadına muhtaçlıktan kurtulma, yeterliliğini artırma ve bireyselleşme anlamında fazlasıyla katkıda bulunabilecek bir alandır. Kız çocuklarının gelecekte kocalarına muhtaç

olmayacak biçimde yetiştirilmeleri, bir meslek sahibi olmalarının amaçlanması çocuklarını gerçekten seven bir ebeveyn tutumudur.

Patron anne

Bazı çalışan kadınların hayatlarındaki en önemli alan, iş hayatlarıdır, aile ve çocuklar arka plandadır. Bu durumda elbette bu kadınlar iş hayatlarında başarılı olabilirler ama özel hayatları ya ciddi şekilde bozulur ya da aksar. Bu aslında şaşılacak bir şey değildir; insan neye yatırım yaparsa onun karşılığını alır, ne ekerse onu biçer. Esas tuhaf olan, yatırımın başarıya ve kariyere yapılıp, mutluluğun özel hayatta aranmasıdır. Böyle bir kadın büyük bir ihtimalle evin annesi değil, çocuğun bakıcısını, evi temizleyen kadını idare etmeye çalışan bir tür "patron anne" olacaktır. Çocuk böyle bir insanı anne olarak benimsemekte çok zorlanacaktır.

Bize göre çocuklar yetiştirilirken, ebeveynlerin, insanın ancak özel hayatında oluşturduklarıyla mutlu olabileceğini, sağlıklı çocuklar yetiştirebilmenin koşulunun sevgi olduğunu, onsuz yaşanamayacağını anlamış insanlar olmaları gerekir. Elbette mutlu olmanın başarılı olmakla, yüksek statüyle mümkün olduğuna inanan ebeveynler de vardır ama bu ebeveynler yarışçı yetiştirir. Sağlıklı çocuklar yetiştirebilmek için, bize göre ebeveynlerin, insanın hayatında sevgi olmadan yaşayamayacağını kavramış olmaları şarttır. Sevgi yoksa hayat anlamlanamaz çünkü insan bebekliğinden itibaren önce annesinin, sonra babasının ve bütün aile üyelerinin katıldığı bir sevgi ilişkisi içinde oluşmuş ve yapılanmış bir varlıktır. Bütün ruhsal ihtiyaçları ancak bir sevgi ilişkisi içinde karşılanabilir. Fakat eğer çocuklar ağırlıklı olarak başarı için yetiştiriliyorsa, bunun anlamı, onlara ruhsal ihtiyaçlarına sırt çevirmelerinin öğretilmiş olmasıdır.

Başarı, aslında statünün yükseltilmesi demektir; başka insanlara üstün olma duygusuna hizmet eder. Hâlbuki bir erkek çocuk, sevgi ilişkisi yürütebilmek için zaten hayatın altından kalkmak, ekonomik bir güce erişmek zorundadır; sevdiği bir işi diğer işlerden daha iyi yapabileceğini bilir. Bir kız çocuk ise kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmenin kendisini daha fazla sevebilen bir insan yapacağını öğrenmelidir. Böyle yetiştirilen çocuklar, ister kız, ister erkek olsunlar, hem hayatın altından kalkabilecek hem de mutlu olacaktır. Zaten hayatın altından kalkmadan kimse mutlu olamaz. Bunca yıllık insanlık kültürünün elinde, daha zengin veya daha başarılı insanların, kralların, kraliçelerin daha mutlu olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur.

Başarıya endeksli erkeksi kadın

Genel olarak, yeterli ve güçlü olmak erkek ruhunun erkeğe dayattığı bir ihtiyaçtır. Erkek ruhu, her durumda kendisini ve ailesini ayakta tutacak, onlara her türlü kriz durumunda sahip çıkabilecek bir donanımda olmayı bekler kendisinden. Kadınların kendilerinden çok yeterli olmayı beklemeleri, her şeyin altından kalkmaya çalışmaları onları erkekleştirir. Aslında kadın ruhu kadından, her durumda kalitesini düşürmemeyi, bozulmamayı, doğru değerler üzerinde kalmayı, kadınlığını muhafaza edebilmeyi bekler. Ama kadının yeterli olmak adına kendini erkekleştirmesi iş hayatına özgü bir tehlike değildir, yalnız kalan ve hayatın altından tek başına kalkmak zorunda olan kadınlar veya çok pasif ve korkak kocaları olanlar da yeterli olmak zorunda kalarak aynı tehlikeye maruz kalırlar.

Kadınların başarıya endeksli olacak şekilde büyütülmüş olmaları, kendi çocuklarına öfke duymalarına neden olur. Bir annenin başarıya ve mesleki kariyere büyük bir ruhsal yatırımı varsa, çocuğunu kendisini gerçekleştirmesine engel, kendisine ayak bağı olan bir varlık olarak algılar. Bu annenin çocuğuna karşı olan duyguları öfkeyle karışıktır. Anne, olmak istediğini, içinden geleni çocuk

yüzünden yapamıyormuş gibi hisseder. Bu öfkeyle karışık duygu durumu annenin çocuğundan beklentilerini artırır. Çocuk kendisine verilen emeği, kendisi için yapılan fedakârlığı karşılayabilecek kadar mükemmel olmalıdır. Böyle bir tutum çocuğun kendisini sevilebilir birisi olarak algılayamamasına sebep olur; kendilik oluşumunda hasar yaratır.

İş hayatının olası bir tehlikesi de anneyi yüzeyselleştirmesidir. Sadece akıl ve bilgiyle yapılan işler insanı yüzeyselleştirir. Fakat bütün işlerde diğer insanlarla işbirliği yapma, ilişki kurma gereği vardır. İnsan iş hayatında sadece aklını kullanmaz, bulunduğu ortama sağlıklı bir adaptasyon oluşturabilmek için duygularını da kullanması gerekir. Bazı işverenler çalıştırdıkları insanlardan profesyonel olmalarını beklerken, "duygularınızı yok edin, bizim istediğimiz gibi bir robot olun," demektedir. Böyle bir beklenti aslında müthiş bir sömürüdür ve büyük bir zalimliktir. Fahişe de bir profesyoneldir; duygularını bir kenara koyarak tam da burada isteneni yapmaktadır. Bu tür işverenlerin beklediği kadar profesyonel olunmazsa, iş hayatında yüzeyselleşme tehlikesi kalmaz.

Öte yandan telefonda pazarlama, çok gürültülü iş ortamı, içine sinmeyen bir şeyi yapmaya mecbur kalmak ya da hamallık, ağır amelelik gibi neredeyse fiziksel ıstırap oluşturan işler de kişinin kendisiyle ilişkisini kesmesine, yüzeyselleşmesine, bir makine gibi olmasına yol açar. İnsan bu tip işlerden ruhsal olarak zarar görür. İnsanın ancak kendisiyle ilişkisini kesmesi halinde yapılabilen işler anneliğini de bozar. Fakat iyi annelik alarak büyütülmüş bir insan da zaten kendisine ruhen zarar veren bir işte çalışamaz, bu elinden gelmez.

Genel anlamda diyebiliriz ki, doğru bir biçimde sürdürülen çalışma hayatı değil, çok başarılı olma ihtiyacı, statüye, paraya, üne düşkünlük bütün insanları ve kadınları bozar.

BOŞANMIŞ ANNE

Çocuklu bir ailede boşanma kararı veriliyorsa, her iki taraf da ilişki içinde çok yıpranmış demektir. Çift, birlikte bir aile oluşturamadıklarını, defalarca tartışmış olmalarına rağmen sorunları çözemediklerini veya birbirlerini görmek istemeyecek kadar öfkeli olduklarını deneyimlemeden, çoğunlukla ayrılık kararı verilemez. Bazı ayrılıklar ise eşler birbirlerine ilgilerini kaybettikleri ve birbirlerinden sıkıldıkları için söner gibi biter. Ama her iki durumda da, ayrılmak isteyen tarafta veya taraflarda, artık birbirleriyle işbirliği yapamayacakları, birbirlerini sevemeyecekleri, aynı çatı altında olamayacakları kanaati oluşmuştur. Ayrılmak, insan hayatındaki en zor deneyimlerden biridir çünkü ruhsal yatırımın bir insandan, bir çevreden, bir sürü alışkanlıktan çekilmesi demektir ve acı verir; ölüm gibi yas tutturur. Ayrılmak, ardından yeniden bir hayat kurma gailesini de getirecektir. Bütün bunlar göze alınıyorsa, yapacak başka bir şey kalmamıştır.

Ayrılmayı becerebilmek

Aslında ayrılık kararına neden olan durumun sürmesi ne çocuğa ne de taraflara herhangi bir fayda sağlar. Ancak sorunların çözülmesi, ilişkinin düzeltilmesi olanağı varsa, ilişkinin sürmesinden yana olmak gerekir. Birbirinden kopmuş, birbirlerini sevmeyen, işbirliği yapamayan, birinin ak dediğine öbürünün kara dediği devamlı gergin ve sıkıntılı bir ortamı sürdürmenin çocuğa da hiçbir katkısı olmaz, hatta zararı olur. Böyle bir ortamın ruhsal kalitesi çok düşüktür ve bu ortamda büyüyen çocuk sorunlu olacaktır. Mutlu değilseler, beraber olumlu bir ortam oluşturamıyorlarsa insanların ayrılmayı becerebilmeleri çocuk için de iyi bir örnektir.

Anne babanın ayrılmasından çocuk elbette olumsuz etkilenecektir ama birbiriyle devamlı çatışan bir anne babanın çocuğu olmak her iki cinsiyetten çocuk için de parçalayıcı olur. Her çocuk iç dünyasında anne babanın bir sentezini oluşturmak zorundadır. Birbiriyle hiç anlaşamayan çiftlerin çocukları olan insanlar anne babalarının kavgasını içlerinde hayatları boyunca taşırlar. Bu çocuklar erişkinliklerinde, bir konuda karar verdiklerinde, bir eylemde bulunduklarında bir tarafları o eylemi olumlarken, diğer tarafları karşı çıkar. Bu yüzden devamlı bir kararsızlık yaşarlar ve ne yapsalar içlerindeki çatışma sürer. Babası gibi davransa içindeki anne kızmaktadır, anne gibi davransa içindeki baba kızar. Böyle bir çatışma ortamında büyüyen çocuk, kaçınılmaz olarak bir tür bölünmüşlük yaşar; devamlı bir iç çatışma, karakterinin en önemli bir özelliği olur. Bu durumda, açıktır ki, anne babanın ayrılması çocuk için de hayırlı olacaktır.

Ayrılan çocuklu çiftlerin, eğer çocuklarına sevgi duyabiliyorlarsa, en başta gelen sorumlulukları, ayrılma halinde çocukların annesini veya babasını kaybetmemesini sağlamaktır. Bu yüzden, başka şehirlerde de yaşasalar, çocuklar hiç değilse tatillerde, bayramlarda mutlaka diğer ebeveynle ilişkisini sürdürmelidir. Tabii ki ebeveynin çocuğa zarar verme olasılığı olduğunda, ebeveyn vasıflarını tamamen kaybettiği durumlarda böyle bir şey yapılamaz. Aslında bu durumlarda boşanma çocuğu koruyabilmek için gerçekleştirilmiştir.

Ebeveynlik vasfının kaybı

Boşanmalarda yapılan en büyük hataların başında, tarafların birbirlerini çocuklara kötülemeleri gelir. Her iki taraf da çocukların gözünde haklı görünmek için, çoğu zaman abartarak birbirlerini suçlarlar. Aslında birbirlerinden ruhsal yatırımlarını çekememişlerdir, sadece, ruhsal yatırım öfkeli bir yatırıma dönüşmüştür. Ayrılmış olmalarına rağmen sorunlar sürmekte ve çocukları etkilemeye devam etmektedir. Bu durumda anne babayı kötülüyorsa, çocuklarını babasız bırakmaktadır; baba, anneyi çocuklarına kötülüyorsa, çocuklarını annesiz bırakmaktadır. Bütün zararı çocuklar görür. Özellikle annenin kötülenmesi, çocuklar küçükse, ruhsal dengelerini bozacak bir etki yapar. Bu tutum çok büyük bir sorumsuzluktur ve ebeveynin, kendisini o an öfkesine ve hırsına kaptırarak ebeveyn vasfını kaybettiğini gösterir. Çocuklar ancak kendileri de bir erişkin haline geldiğinde bu sakıncalar ortadan kalkar. O zaman elbette, anne baba kendi bakış açılarından çocuklarına durumlarını anlatırlar. Aslında çocukların da anne babalarının niye ayrıldıklarını bilmeye hakları vardır.

Birbirleriyle geçinemedikleri, birbirlerine ruhsal yatırımlarını sürdüremedikleri için ayrılan çiftler çocuk için işbirliği yapabiliyorlarsa, çocuk bu ayrılıktan olumsuz etkilenmeyecektir. Bu durumda, hangi okulda okuyacağı, ne zaman tatile çıkacağı gibi çocuğun hayatındaki önemli kararları birlikte alırlar. Ayrılmış olmalarına rağmen anne babanın işbirliği yapabildiği durumlarda eğer ayrılık çocuğun yanında kalacağı ebeveyni rahatlattıysa, ebeveyn bu haliyle çocukla daha fazla ilişki kurabilecek duruma geldiyse, boşanmanın çocuk için daha iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Kızına yaslanan boşanmış kadın

Eğer kadın çocuğunun sorumluluğunu üzerine alarak boşanmak istiyorsa, çoğu zaman, kocasından boşandığında ruh halinin annelik yapmaya daha müsait olacağını düşünerek ayrılmaktadır. Kadın çocuğuna kendisi bakacaksa, çocuğun cinsiyeti ve yaşı önem taşır. Kız çocuğunun gelişiminde erkeklere yöneliminin başlangıcını, babasına yaptığı ruhsal yatırım ve ona duyduğu ihtiyaç oluşturacaktır. Dolayısıyla kız çocuğunu karşı cinsi sevebilecek

hale getiren şey, babasını sevebilmesidir. Çocuğun babadan çok uzak olması veya ona, nasıl birisi olduğunu anlayacak kadar yakın olamaması karşı cinse yönelimde çeşitli sıkıntılara yol açacaktır. Ya erkekleri gözünde çok büyütecek, onlardan mükemmellik bekleyecektir ya da onları sevmekte zorlanacak, yönelmekte çekingen kalacaktır.

Boşanmış anneler, yeni bir ilişki içinde olmadıkları zamanlarda ve yaşları ilerlediğinde kendilerini hayatın altından yeterince kalkamamış ve yalnız hissediyorlarsa, kızlarına fazlasıyla ihtiyaç duyabilirler. Bu durumdaki birçok anne, kızlarının onlara annelik yaparak, güçlü olup kararlar verme sorumluluğunu üstlenerek onları depresyondan çıkarmasını bekler. Birçok kız çocuğu yaşı küçükse ve kendi hayatını kuramamışsa bu beklentiden zarar görür. Bir çocuğun yaşını ve kapasitesini aşacak beklentilere maruz kalması ya kendisini yetersiz hissedeceği, kendine güvenini zedeleyecek bir etki oluşturur ya da kendini fazla önemseyen, haddini bilmez birisi olmasına yol açar. Her iki olasılık da çocuğun hayatını olumsuz etkiler. Eğer kız çocuk hayatını kurabildiyse, kendi hayatını bozmamak şartıyla annesine destek olmaya çalışması yerindedir. İnsanın bozulmadan yaşayabilmesi için sevdiklerine karşı sorumluluk duygusu taşıması gerekir.

Evin erkeği artık sensin

Erkek çocuk ise kimliğini inşa edebilmek için bir erkek modeline ihtiyaç duyacaktır. Bu erkeğin babası olması çocuğun işini kolaylaştırır. Aksi takdirde ya annenin hayatına çocuğu seven, onu koruyan ve ona ustalık yapacak bir erkeğin girmesi gerekecek ya da çocuk dayılarla, dedelerle özdeşleşecek, kendisine onları model alacaktır. Önünde bir erkek modeli olmayan çocuk hayatın içinde çok zorlanır, erkek dünyasının bir parçası olmayı öğrenemez.

Bunun dışında, erkek çocukların anneleriyle ilişkilerini doğru tanımlayabilmeleri için babaya büyük bir ihtiyaçları vardır. Erkek çocuğun doğal eğilimi, annesini aşkla sevmektir. Çocuk, anneyle babanın birbirlerini sevdiklerini gördüğünde kolaylıkla annesinin kocası olmadığını ve olamayacağını idrak eder. Zaten annesinin bir kocası vardır. Hâlbuki anne baba birbirleriyle anlaşamadıysalar, çocuk annenin babayı sevmediğini algılıyorsa, onları bir türlü yan yana aynı yatakta, birbirlerine sevgiyle sarılmış olarak tahayyül edemez.

Bu durumda erkek çocuk annesiyle ilişkisinde kendisini nereye koyacağını bilemez. “Annesinin en yakını mıdır”, “kurtarıcısı mıdır”, “onun sadece oğlu mudur”? Annenin hayatına sevdiği bir erkeğin girmesi erkek çocuğu önce çok sarsar. Çocuk, annesinin her şeyi olamayacağını anladığında narsisistik sistemi çöker ama daha sonra bu deneyim çocuğun kendisini doğru tanımlamasını çok kolaylaştırır. Çocuğun ruhsal yatırımının bir kısmını anneden çekerek dış dünyaya yönelebilmesinin zeminini oluşturur; onu arkadaşlarını sevebilecek hale getirir ve bunların sonucunda çocuğu rahatlatır; ruhsal büyümeyi ve gelişmeyi sağlar.

Bir erkekle, erkek çocuğuna yalan söyleyerek ilişki yaşaması durumunda, kadının, bir yandan bu ilişkiyi yaşamak istediğini ama bir yandan da çocuğunun yatırımının kendisinden çekilmesine katlanamadığını anlarız. Bir ilişki yaşama isteği sağlıklı bir ihtiyaçtır; hem annenin ruhsal gelişimine, hem de taşların yerli yerine oturmasına hizmet eder. Annenin, çocuğun yatırımının kendisinden çekilmesine katlanamaması ise narsisistik bir ihtiyaçtır; çocuğun hayatındaki en önemli insan olma arzusunu ele verir ve bu çocuğa zarar verir; bu yüzden sağlıksızdır.

Dürtülerini annelerinden çekememiş olan erkekler, 3-5 yaş

arası erkek çocuğunun özelliklerini gösterirler. Yeterince sorumluluk alamazlar, önce kendilerini düşünüp sonra çocuklarını ve eşlerini düşünürler. Kolay sıkılırlar, yenme, kazanma içerikli konulara ilgileri çok fazladır. Performanslarına çok düşkündürler, performans düşüklüğü korkusunu fazla yaşarlar. Kolaycı, çıkarcı ve fırsatçı olmayı marifet sayarlar. Çocuk ruhlu erkeklerin korkuları çok fazladır ama bunu belli etmemek için çırpınırlar.

Demek ki erkek çocuğun büyütülebilmesi için annenin ona zaaf göstermemesi, vazgeçilmez muamelesi yapmaması son derece önemlidir. Ancak bu durumda erkek çocuk kendisinin annesinin her şeyi olmayacağını anlar ve dürtülerini annesinden çekmek zorunda kalır. Çoğu zaman bu, annenin hayatında sevdiği bir erkek varsa mümkün olur. Dolayısıyla boşanmış ve yalnız bir kadının oğlu hem bir erkek modele sahip olma konusunda şanssızlık yaşar hem de annesinin kendisine ihtiyaç duyması ihtimali yüksektir. "Evin erkeği artık sensin" cümlesi, bilindiği gibi yaygın bir ifadedir.

Bu kitap boyunca babanın birçok durumda kadının iyi annelik yapabilmesi için onu tamamlaması gerektiğini anlattık. Dolayısıyla çocuğunu tek başına büyütmek zorunda kalan annenin işi gerçekten zordur ama çocuğun babası annede büyük bir öfke oluşturuyorsa, her şeye rağmen annenin boşanmayı göze alarak kendisinin ve çocuğunun hayatını kolaylaştırdığını, kalitesini artırdığını söyleyebiliriz.

ANNENİN EĞİTİM SEVİYESİ

Eğitim seviyesiyle annelik arasında zannedildiği kadar önemli bir bağlantı yoktur. Eğitim, insanın cilasıdır; insanı anne, baba, kadın, erkek, yani insan yapan malzeme aile içinde aldıklarından oluşur. Dolayısıyla annelik de insanın kendisine yapılmış olan anneliğin ve yakın çevresinden aldığı anneliklerin toplamıdır ve daha çok içten gelenlerle yapılır. Annelikte esas akıl ve bilgi değil, duyarlılık, sezgi ve sevgidir. Bu tanım bebek anneliği için daha da geçerlidir. Eğitim, duyarlılık ve sezginin yerine bilgiyi koymaya varıyorsa, annelik kalitesinin düşmesine yol açmış olur.

Bunun yanı sıra bilgiyi başkalarına üstünlük kurmak, o bilgi üzerinden iddialarda bulunmak için kullanan kişi, ister annelik ister başka bir durum için olsun, bilgiyi kötüye kullanıyor demektir. Günümüzde çok yaygın olan bu durum, sözgelimi üniversite mezunu olan ama son derece yetersiz bir çocukluktan gelmiş bir kadının gayet iyi bir anne olabileceğini sanması gibi tuhaf bir kendini kandırmaya yol açmaktadır. Hatta bu kadınların, kendisinden daha iyi bir anne olan ama eğitim seviyesi düşük bir kadına büyük bir ciddiyetle akıl verdiğine çoğu kişi rastlamıştır. Anneliğin "edinilebilen" bir "rol", bir "pozisyon" olduğu, hatta kimi durumlarda satın alınabilir bir "şey" olduğu anlayışı aslında çağımızdaki hakikilik kaybının, yapaylığın, kolaycılığın bir tezahüründen başka bir şey değildir. Annelik, canlı bir varlıktan bir insan oluşturma becerisidir ve bu üretim parayla, kuru bilgiyle, yapay yollarla, büyük bir emeği göze almadan ve yorulmadan kolay bir biçimde yapılamaz.

Bunun dışında, kadın aldığı eğitimi annelik duygusunun hizmetine de verebilir. O zaman çocuklarını daha sağlıklı besleyen, ev ortamını sağlığa uygun durumda tutabilen, çocuğun gelişme dönemlerini daha iyi takip edip bunu çocuğunu daha iyi anlayabilmek için kullanan bir anne çıkar ortaya. Kadın, anne çocuk gelişimi hakkındaki bilgilerini hakikiliğini muhafaza edebilmek, kafasının başkaları tarafından karıştırılmasına izin vermemek için de kullanabilir. Öğrenme kapasitesi bu şekilde kullanılabilirse, kadının eğitimli olması, kitaplardan yararlanabilmesi anneliğine olumlu yansıyacaktır.

ANNESİZ BIRAKACAK OLMA HALİ

İlk hamilelik deneyimi her kadının hayatında çok önemli bir yer tutar. Kendisiyle ilişki içinde olabilen bir kadın için hamilelik, kocasıyla ilişkisine ne kadar güvendiğinden doğurduğu çocuğu sevip sevemeyeceğine, çocuk özürlü doğarsa ne olacağına, doğum sancısına katlanıp katlamayacağına kadar birçok sorgulamayı içerir. Bu sorgulamalar hem bilinç düzeyinde hem de daha derinlerde yaşanır. Cevaplar -bunlar bilince çıkmayabilir- olumsuzsa anne adayının mide bulantıları, kaygı düzeyinde artış, bazen de depresyon görülür. Cevaplar olumluysa, kadının huzurlu ve rahat bir hamilelik yaşadığını gözleriz.

Doğum korkularının çok fazla olması, annenin çocuksuluğunu gösterir. Bu korkular çok yoğunsa ve devamlı bir anksiyete kaynağıysa, sezaryenle doğum tercih edilir. Aslında doğum doğal bir olaydır ve ortada bir hastalık veya başka bir tıbbi neden yokken sezaryen önerilmesi doğru değildir. Bugüne kadar bilinenlerden yola çıkarak söyleyebiliriz ki, sezaryenin, bu yolla doğacak olan bebeğe herhangi bir üstünlük veya dezavantaj getirecek bir etkisi yoktur. Doğum esnasında narkoz altında olmak, annenin korkuları fazlaysa avantaj sayılabilir, sadece annenin bebeğe uyumunu 2-3 saat geciktirecektir, bunun da fazla bir önemi yoktur. Fakat bu aşamalara gelmek belli bir ruhsal kapasite gerektirir. Bu anlamda, annelik konusunda ciddi sorunlar yaratacak durumlara değinmeye çalışalım.

Otizm, hamilelik psikozu ve lohusalık depresyonu

Bebekliğinde anne kaybı yaşamış ya da çok eksik annelik almış

insanların anne olmaya kalkışması aslında tehlikelidir çünkü hamilelik, bu yapıdaki bir kadının içindeki çok öfkeli bebeğin ortaya çıkmasına yol açar. Bu yüzden, annenin zorlanacağı daha hamilelik döneminde belli olur. Bu durumda bazen ağır annelik sorunlarının, kadının hamilelik dönemini içindeki bebekle hiçbir ilişki kuramadan geçirmesine yol açtığını da gözleriz. Görünüşte hamilelikte bir sorun yaşanmamıştır ama bebek doğduğunda anne, bebeğe tamamen yabancıdır; onun yüzünden canı yandığı için veya hastaneye yatmak zorunda kaldığı için bebeğe karşı öfkelidir. Bu kadının bebekle ilişki kurması, onu benimsemesi son derece zor olacak veya zaman alacaktır. Kadının aldığı annelik çok eksikse, en ağır durumda bebekten rahatsız olan, ilişki kurmayı reddeden bir tutum oluşur. Bu duruma annesizlik hali demek daha doğru olur ve bu bebeğin otistik olma riski yüksektir.

Ağır annelik sorunları olan bazı hamile kadınlar bebekle ilişki kuramamak bir yana, karınlarında büyüyen bebekten rahatsız olmaya başlar ve bebeğe yabancılaşırlar. Bu durumda annenin karnındaki bebek, annenin içindeki öfkeli bebeğin uyanmasına yol açmıştır. Anne, kendi öfkesinden korkunca karnındaki bebekle ilişkisini keser ve ona yabancılaşır. Bu sefer içinde yabancı bir varlık büyüyormuş gibi hisseder, korkuları çok artar, yalnız kalamayacak hale gelir. Bu kadınlarda hamilelik psikozu ya da lohusalık psikozu denen ciddi ruhsal hastalıkların oluşması riski vardır. Bebeğin babasının, kocanın anneye verdiği destek sorunun altından kalkabilmeyi kolaylaştırır. Hamilelik psikozu ağır bir durumdur ve çoğu zaman hastane tedavisi gerekir.

Daha az sorunlu ama yine de annelik yapmakta zorlanacak anne adayları, hamilelikleri sırasında bebekle tümüyle ilişkisiz değildir ama ilişki kuramamaktan, sevememekten korkarlar. Bebekle ilgili kaygıları daha çok sevememe korkusu biçimindeyse, hamilelik ya da lohusalık depresyonu denen, psikoza göre çok daha hafif ama yine de ciddi şekilde ilaç tedavisi gerektiren bir tablo oluşur. Fakat ilaç tedavisi bebek anneliğinin kalitesini çok düşürür. Bu kitap boyunca ifade etmeye çalıştığımız gibi, anne adayının ruhsal malzemesindeki öfke içeriği ne kadar yüksekse, yani o da ne ölçüde annelik aldıysa, yaşadığı sorunlar ve korkular bununla orantılı olacaktır. Bu durumda kadın annelik yapamaz, bebeğe bakacak birisini bulmaktan başka çare yoktur.

Madde bağımlılığı

Uyuşturucu bağımlılığı annelik yapmayı son derece olumsuz etkileyen bir durumdur. Zaten anne hamileliğinde uyuşturucu kullanıyorsa bu maddeler bebeğe geçer ve bebek de uyuşturucuya fiziksel bir bağımlılıkla doğar. Uyuşturucu bağımlılığı insanı çoğu zaman her türlü değer yargısını çiğneyecek, insanlığından çıkaracak bir duruma düşürür. Bağımlıların önceliği, bağımlısı oldukları maddeyi temin etmektir; bunun için her türlü bedel ödenebilir. Uyuşturucu bağımlısı olup da doğru davranabilmek diye bir şey olamaz. Çoğu zaman uyuşturucu bağımlıları da zaten yeterli annelik alamadıkları için, yaşadıkları çeşitli bunalımlar sırasında bu maddelere yönelirler.

Uyuşturucu, bir yanıyla insan olmanın acılarından, üzüntülerinden ve dünyanın bizzat kendisinden kaçış, diğer yanıyla da insanın kendisine duyduğu büyük bir öfkedir; bir çeşit, uzun zamana yayılmış intihardır. Özellikle eroin gibi ağır bağımlılık yapan maddeler insanın ruhsal yatırım kapasitesinin azalmasına ve giderek bağımlılık yapan maddeden başka hiçbir şeyi sevemez hale gelmesine yol açar. Böyle insanların gözleri ne sevgili, ne de çocuk görür. Uyuşturucu bağımlıları anne olmamalıdır.

Alkolikler, uyuşturucu kadar büyük bir bağımlılık içine düş-

mezler. Sadece çok ilerlemiş alkolizm ağır bir fiziksel bağımlılık yapar ve alkol, tıbbi yardım almadan bırakılamayacak hale gelir. Alkol, çoğu zaman kendini kötü hissetmekten ve gerginlikten kurtulmak için kullanılır fakat giderek bir hayat tarzına döner. Alkol kullanmaya eğilimli insanların öfke düzeyi uyuşturucu bağımlılarında olduğu kadar yüksek değildir ama alkol insanı sorumluluklarını yerine getiremeyecek ve kendisini doğru idare edemeyecek hale getirir. Çalışma kapasitesini, güvenilirliği, saygınlığı zaman içinde azaltarak, aslında bir yıkım oluşturur. Sadece, bu süre uyuşturucu bağımlılığında olduğu kadar kısa değildir. Hamilelikte alınan alkolün anne karnındaki bebeğe zararlı etkileri olduğu bilinir. Alkolizm de annelikle, özellikle bebek anneliğiyle bağdaşan bir durum değildir.

Günde iki paketi bulan, hatta geçen aşırı sigara tüketiminin anne karnındaki bebek üzerinde alkol gibi zararlı bir etkisi olduğu bilinir. Bu kadar fazla sigara tüketmek ya çok gergin ve mutsuz olmaya ya da çok çocuksu olmaya, -meme emer gibi sigara tüketmek anlamında- delalet eder.

Tükenmiş ilişkilerden statü kaygısına

Çocuk için son derece problemli bir başka durum da karıkoca arasındaki sevgi ilişkisi bitmişken çocuk sahibi olmaktır; bu, çocuğa da anneye de yazık etmektir. Bu durumdaki bir kadın vazife yerine getirir gibi annelik yapacaktır ve bu, anneliğin tabiatına hiç uygun değildir. Ayrılmayı düşünen veya ayrılmaktan korktuğu için çocuk isteyen çiftlerin çocuk sahibi olması ise, her şey bir yana, çocuk için büyük talihsizliktir.

Doğuracağı bebeğe bakmayı düşünmeyen kadınlar anne olmamalıdır. Bebeği kendisi doğurmamış bir insan onu ne kadar benimserse benimsesin, anne bebek arasındaki doğal şartları oluşturamaz. Bebeğin anne karnında büyümesi ve annenin vücudundan çıkması, doğal olarak bebeği kadının parçası yapar. Ortalama bir anne, bebeği kendisinin doğurmuş olması avantajıyla bebekle kendiliğinden, bunun için bir çaba sarf etmeden ilişki kurar. Bu yüzden, bebeğe bakamayacak hastalığı olanların veya başka nedenlerle bebeğine bakmayacak olanların anne olmayı düşünmemeleri gerekir. Aksi takdirde hayatlarını sürekli acı çeken veya çeşitli ruhsal sorunları olan bir çocukla sürdürmeyi seçmiş olurlar. Öte yandan da, doğurdukları çocuğa büyük haksızlık yapmış olurlar.

Yine de annelik yapmaya hiç uygun olmayan veya annelik yapma niyeti taşımayan birçok kadın çocuk doğurduğuna göre, anlaşılır nedenleri olmalı. Bu kadınların önemli bir kısmı geleneksel sistem içinde yaşayan kadınlardır, kendilerini çocuk doğurmaya mecbur hissederler. Bunun dışında meslek sahibi, kariyer odaklı birçok kadın da çocuk doğuruyor ve çocuklarına kendileri bakmıyor. Bunun nedeni ne olabilir?

Bize göre en önemli neden, "hiçbir şeyim eksik kalmasın, herkesin var, benim de olsun," anlayışıdır. Hatta bu çağdaş kadınlar arasında bir erkek bir de kız çocuğu sahibi olmak daha yüksek bir beceriklilik, işbilirlik ve daha yüksek statü anlamına gelmektedir. Göründüğü kadarıyla, daha birine bakamayan fakat ikinci çocuğu yapmaya hevesli çok fazla kadın var. Herkesten üstün olmaya, her şeyin en iyisine sahip olmaya endekslemiş bu kadınların çocuk sahibi olmalarının altında, gelecekte çocuğu olanlara haset etme korkusu da yatar.

Bir gösterge olarak kadının kendisine yaptığı annelik

Bir kadının annelik kapasitesinin ne olduğunu anlamak için illa anne olmasının gerekmediğini belirtmiştik. İster kadın olsun ister erkek, insanın kendisiyle ilişkisine, kendisine nasıl davrandı-

ğına bakarak bu konuda bir çıkarımda bulunabiliriz. Anne olmaya uygun olmayan kadın dediğimizde, öncelikle kadının kendisine annelik yapamadığını görürüz. Bu kadınlar yorulduğunu, sıkıldığını, üşüdüğünü, acıktığını anlayamayan, ihtiyaçlarının farkında olmayan, zamanını, parasını iyi kullanamayan, ya çok şişman ya çok zayıf, kendilerini doğru idare edemeyen kadınlardır. Hayatlarına baktığımızda dağınık, disiplinsiz, bütünlükten yoksun, çok öfkeli olduklarını görürüz.

Bu grup kadınlar geçmişte, özellikle öfkelerinin çok arttığı dönemlerde yabancılaşma, boşluk ve anlamsızlık duyguları yaşamış, ağır ruhsal sorunları olmuştur. Çoğunlukla yok olma korkuları vardır, kendilerini çok değersiz hissetmeyle fazla önemseme duygusu arasında gidip gelirler. Büyük çoğunluk ilaç tedavisi görmek zorunda kalmıştır. Bu yapıdaki kadınlar özellikle bebeklik dönemlerinde yeterli annelik alamamışlardır, dolayısıyla bebek anneliği yapmaları son derece zor olacaktır. Bebeklerinin hastalanma dönemlerini, huysuzluklarını taşımakta çok zorlanırlar. Bir kadının doğurduğu çocuğa yapacağı annelik, kendisine yapılan ve halen kendisine yapabildiği annelik kadar olacaktır.

Annelik kapasitesi yüksek olan insanların kendilerine itinaları fazladır. Kendilerini aç bırakmazlar, kendileri için bir şey yapmaya üşenmezler, yaşadıkları ortamı temiz ve sağlıklı tutarlar, yaşadıkları ortam en rahat ve verimli olacakları şekildedir; bunu düşünmeden yaparlar. İçselleştirilmiş anne bütün bu itinalarda görülür hale gelir. Kendilerini iyi anlar, ihtiyaçlarının adını kolay koyar ve doğal olarak kendilerine karşı duyarlı olurlar. Ayrıca içlerinde iyi bir anne taşıyan insanlar kimsenin kendilerini küçümsemesine, kullanmasına, zarar vermesine izin vermezler; kendilerini psikopat yapılı veya ağır problemli insanlardan uzak tutarlar.

Görüldüğü gibi, bir insanın kendisine yapabildiği annelik, kendisine ve evine nasıl baktığında, kendisini ruhen ve madden koruyabilmesinde, sağlıklı olabilmesinde, yakın çevresine aldığı insanların özelliklerinde görünür hale gelir. Girilmeyecek kadar pis, darmadağınık bir evde yaşayan, yıkanmayan, terleyip üşüdüğünü anlamayan, devamlı başını derde sokan bir insanın iyi bir anne olamayacağını söylemek abartılı olmayacaktır.

Oyuncak bebeğini parçalayan kız çocuğu

Son olarak, bir kız çocuğunun ilerde annelik yapıp yapamayacağının belirtilerine değinmekte fayda var. Çocukluklarında bebekle hiç oynamamış veya bebeklerinin kafasını kolunu koparan kız çocukları anneliğe ruhsal yatırım yapamamışlardır. Bu çocuklar anneleriyle özdeşleşecek kadar annelik alamamıştır. Ayrıca ruhsal enerjileri de sevebilmelerine izin vermeyecek kadar öfke içermektedir. Bu çocuklar çevrelerindeki küçük çocuklara gösterilen ilgi yüzünden mutlaka onlardan nefret ederler çünkü ruhsal enerjisi bu kadar öfkeli olan bir çocuğun ağır kıskançlık ve haset duyguları olur. Genel olarak, anneliğe ruhsal yatırım yapamamış kız çocuğu gelecekte bebeğinden sıkılacaktır.

Evlat edinmek

“Bebek evlat edinme” meselesi sorunlu bir alandır. Eğer bebeği her iki eş de istiyorsa ve yüksek bir ruhsal yatırım yapabileceklerse, “bebek evlat edinmek” göze alınabilir ama tarafların ilişkilerine çok güveniyor olmaları gerekir. Başlangıçta, annenin doğurmadığı bebekle ilişki kurması zor olacaktır ama bütün gün çocukla ilgilenebiliyorsa ve iş gibi, arkadaşlar gibi daha önceki meşguliyetlerinden ruhsal yatırım çekebiliyorsa annenin içindeki bebek uyanır ve bu durumda bebekle ruhsal bir ilişki mümkün olur. Fakat adoptif anne adayının, altına girdiği sorumluluğun ne kadar büyük olduğunu kavramış olması gerekir. Canlı bir bebeğin uy-

kusuzluğu, hastalığı, karın ağrısı, diş çıkarması... olacaktır. Bütün bu zor zamanların altından bebeğe öfke duymadan, onunla ilişkiyi koparmadan kalkılabilmesi için bebeğe büyük bir ruhsal yatırım yapılmış olması, anneye annelik yapacak birisinin varlığı gerekir.

Bebeklik dönemini geçmiş, belli bir yaşa annesi tarafından getirilmiş bir çocuğun evlat edinilmesi, çocuk açısından daha az risklidir; bebekliğinin kendisini doğuran anneyle ve onun bakımında geçmesi çocuğu daha şanslı kılar. Fakat bu sefer de çocuk, daha önceki ortamında bilhassa annesinin özelliklerinden etkilenmiş, yeni ailesine belli bir karakterle katılmış olacaktır. Bu durumda çocuğun yeni aile tarafından benimsenmesi, sevilmesi, ailenin bir parçası olarak algılanması zorlaşabilir.

SON SÖZ

Okur, kitapta yer alan kimi ifadeleri fazla sert veya umutsuz bulmuş olabilir. Doğduğundan itibaren yetimhanede büyümüş bir insanın aile kuramayacağı ya da annelik almamış birisinin anne olamayacağı, şiddet ortamında büyüyen insanların, ortaya koymasalar bile bu şiddeti içlerinde taşıyacakları gibi ifadeler okura acımasızca gelmiş olabilir. Biz insanlar, iyi niyetle çaba göstermenin, çok istediğimiz bir şey için mücadele vermenin, yüce bir amacı gerçekleştirmek için yüksek bir disiplin edinmenin veya bir konuyu iyice bilmenin mutlaka bir sonuç vermesini bekliyoruz. İyi ama irademizin ve çabamızın, iyi niyetimizin veya bilgimizin bu kadar dönüştürücü bir etkisi olduğuna inanmaya neden ihtiyaç duyuyoruz? Belki de bunun cevabı, insan olarak çaresizliğimizi, güçsüzlüğümüzü, acizliğimizi kabul etmek istemediğimizdir.

Son yüzyılda insanlara bir şeyi çok isteyerek, beyin güçlerini kullanarak, çok dua ve ibadet ederek veya çok bilimsel olarak mutlu olabileceklerini anlatan sayısız öğreti ve akım oluştu. Kimi meleklerle nasıl ilişki kurulacağını, kimisi evrenin isteklerimizi nasıl yerine getireceğini anlatıyor. Çoğunluk, istekleri karşılanırsa mutlu olacağına inanıyor. İnsanoğlu kendisine, arkasına iradeyi, disiplini veya bilimi de alarak bütün isteklerini gerçekleştirebilme gücünü atfetmeyi seviyor; çok güçlü olma veya istediklerini yapabilen bir varlık olma fantezilerinden vazgeçmek istemiyor.

Ben, maddenin fizik kanunlarına uygun davranmasının Allah'ın emirlerine uymak olduğuna inanan bir insanım. Madde her zaman emirlere harfiyen uyuyor. Aynı şekilde, insan dünyası-

nın da “**nizam**” dediğimiz bir sisteme göre işlediğine inanıyorum. Bence, maddenin fizik kanunlarına uyması gibi, insan dünyası da nizama uygun davranıyor. Nasıl ki tahta çelik gibi davranmazsa, her malzeme kendine uygun özelliklere sahipse, insanın malzemesi de, doğduğu andan itibaren onu oluşturan insanların malzemesine benzer. İstese de istemese de, insan, malzemesine mahkûmdur; ancak bize verilenlere sahip olabiliriz. Bunlar nizamın birçok kuralından bazılarıdır.

“İnsan, malzemesinin sınırları içinde var olur, buna mahkûmdur,” dediğimizde, malzemenin değişmesinin mümkün olup olmadığı gibi bir soru oluşacaktır ister istemez. Evet, çok zor da olsa insanın malzemesi değişebilir. Tarih boyunca birçok kurum zaten bunu yapmaya çalışmıştır. Ordular ve okullar çok bilinen, resmi insan şekillendirme kurumlarıdır. Cemiyetler, birçok inanç sistemi, birçok ruhsal gelişim öğretisi de bunu yapmaya çalışır ama görünen o ki, bu yollarla oluşan değişim yüzeyde ve biçimde kalıyor. Bu kurumlar insana birçok özellik katabilir ama özde değişen fazla bir şey olmaz. Aynı şekilde, insanın okuyarak, öğrenerek kendini geliştirebildiğini ama büyütemediğini biliyoruz.

Kural, insanın ruhsal malzemesinin bir büyütme ilişkisi içinde oluşmasıdır. Büyüten kişinin ruhsal malzemesi daha fazla sevgi içermektedir ve bu sevgi, ilişki içinde karşı tarafa onu dinlerken, onunla konuşurken, bir şey anlatırken, onun bir şeyi anlaması için uğraşırken ya da sözgelimi ona kendisini korumasını öğretirken, kendisi gibi olmasının yollarını açmaya çalışırken, velhasıl, binlerce yol üstünden büyütülene aktarılır. Bir yandan da büyütülen varlığa sorumluluk vermek, onu çalışkan, güvenilir, düşünceli, adaletli birisi olması için zorlamak, verilen sevgiyi doğru kullanmasını ve sevebilen bir insan yapısı oluşturmasını sağlar. Bu ilişkinin orijinali, ebeveyn çocuk ilişkisidir ama bazen ağabey kardeş,

abla kardeş veya usta çırak ya da şeyh mürit ilişkileri de aynı vasıfları taşıyabilir.

Bazen de başımıza önemli bir şey gelir; genellikle insanı çok sarsan, travmatik etkisi olan bir deneyimdir bu. O zaman insanın bütün ruhsal seçimleri değişir. İnsan seçimlerini aklıyla, iradesiyle ya da isteyerek değiştirmez; seçimlerini değiştirmek de bir ruhsal seçimdir. Karar vermeden, kendiliğinden başlayan bu dönüşüm genellikle bir hakikatin görülmesi sonucunda oluşur. Bu belki insanın ölümlü olduğu ya da belki sadece bir insan olduğu ve ne kadar aciz olduğu, belki de vazgeçilebilir biri olduğu hakikati olabilir. Bu durumlardaki büyük yüzleşme bazı insanları başka bir yola sokar ve kişi o yolu yürüyebiliyorsa, o yolun üstünde dönüşür. Bu insanlara sanki ikinci bir şans verilmiştir.

İnsanın dönüşümünün, bana kalırsa tetikleyicisi, hakikat sevgisidir. Hakikat sevgisi aslında Allah sevgisidir ama kendi hakikatini sevmeden hakikat sevgisine varılmaz; sırat köprüsü kendini kabul edebilmek, sana verilene rıza gösterebilmektir. Bu yüzden insanın kendisini anlaması, kendisinden gerçekçi beklentilerinin olması, mükemmel olma isteğini terk etmesi çok önemli bir mertebedir. Hakikat sevgisi mucize beklentilerinden, masallara, fantezilere inanmaktan, oynamaktan, yapaylıktan, gelip geçici olandan kurtulabilmeyi gerektirir. Kandırmak, ister kendimizi ister başkalarını olsun, bizi hakikatten uzaklaştırır ve çıkmaza sokar. Unutmamak gerekir ki, kutsal kitaplarda “şeytan”, “**kandıran**” olarak geçer ve insan kadar kendisini kolay kandırabilen başka bir varlık yoktur.

Kitap boyunca anlatılanlar aslında insanın kendisini doğru idare edebilmesine yardımcı olacak bilgilerdir. Bunlar birer tavsiye, akıl verme ve nasihat değil, okurun kendisini ve içinde bulunduğu dünyayı daha iyi anlaması için kullanabileceği bilgilerdir.

Genel olarak, içinde yaşadığımız koşullardan bağımsız bir doğruluğun ve düzgün bir hayatın olamayacağı anlatılmaktadır. İnsan doğru bir hayat kurmadan doğru bir insan, doğru bir anne, doğru bir baba olamaz!

Erdoğan Çalak
Eylül 2012